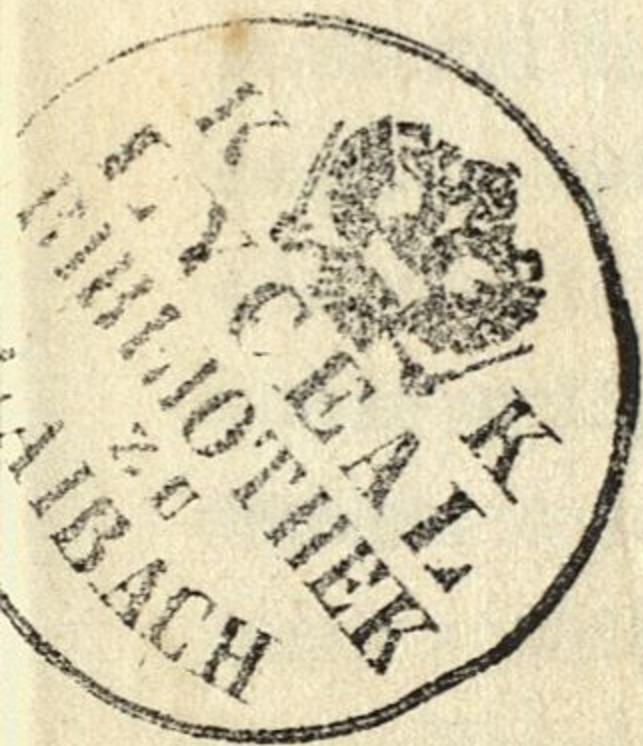

Priročna knjiga

za

glediške diletante,

posebno za ravnatelje igrokazov ter prijatelje slovenske
dramatike sploh.

Sestavil

Josip Nolli,

odbornik dramatičnega društva.

Izdalo i založilo

Dramatično društvo v Ljubljani.

V LJUBLJANI.

Natisnila Rozalija Eger.

1868.

Prírodná kniha

glebiškie bilstane

Praceno za ročnik 1900 v študentskej družine
v Bratislave

Josef Doležal

člen študentskej družiny

číslo 1. zväzku

Dramatické družstvo v Bratislave

916200030 = NI

V BRATISLAVE

Národná knižnica

1900

Predgovor.

Žalostno je bilo stanje slovenskega naroda do najnovejših časov, v katerih se je zopet nekoliko predramil iz duhomornega spanja, ker skuša zdaj doseči z vsemi silami to, kar je zamudil. Tužno je bilo gledati, kako do 1860. leta — ako izvzememo kratke svitle dneve iste dobe, ko se je vpalil neki slamnat ogenj — ni bilo niti literarnih niti družbenih središč, kjer bi se bile stakale vse narodne sile. Narod je spal nevarno spanje narodne nezavednosti, le posamesni rodoljubi so bdeli, ter s skerbjo gledali v prihodnost. V tem skoraj grobu enakem miru in počivanji kazala je le redka knjiga svetu, da duševne moči vendar ne spijo vse, da se niso vse izneverile svojemu narodu, timveč da nekteri rodoljubi še niso izgubili upa, le slabo tlečo iskrico zopet vpihati v mogočen

plamen čistega domoljubja. Da v tako žalostnih časih tudi glediška muza ni imela mnogo podpornikov pri nas, kdo bi se temu mogel čuditi? Ako je zagledala beli dan kaka igra, ako se je napravila sem ter tje kaka slovenska predstava, bile so to le jako redke izjemne prikazni v splošnej otrpnosti.

Od 1860. leta, ko se je obudilo društveno življenje po Slovenskem, ko se je jel tajati morivni led, ki je tako dolgo pokrival bistri duh slovenskega naroda, od tega leta obrnilo se je nekoliko na bolje. Narodno življenje stvarilo si je duševna središča, vstajati so jele po vseh važnejših krajih čitalnice, društvena središča narodnega izobraževanja in narodne zabave, ter podajati zbudivšim se slovenskim rojakom priložnost, da vsak vsaj nekoliko pripomore k splošnemu delu napredka. Pri zabavah in veselicah, ktere so napravljale čitalnice, priljubili so se razun deklamacij in petja kmalu posebno glediški igrokazi in slovenska Talija našla je vedno več in več vnetih prijateljev in

podpornikov, ne samo v Ljubljani in po večih mestih, timveč celó v manjših krajih. Prvi korak je bil tedaj storjen, akopram ne v velikanskej meri, vendar tako, da se smemo nadejati izdatnega napredka. Spoznavši preveliko važnost dramatike, osnovali so nekteri rodoljubi društvo v Ljubljani, ktero ima vsestransko gojiti in pospeševati slovensko dramatiko.

Da se more doseči predstavljeni cilj, treba je vsestranske podpore vseh slovenskih rodoljubov, posebno pa tistih, kateri so zmožni s predstavo kacega igrokaza, ne samo napraviti svojim sorojakom pošteno zabavo, timveč s tem tudi izdatno pripomoči k napredovanju in izobraževanju na narodni podlagi. Njim posebno, kakor sploh vsem prijateljem slovenske dramatike namenjena je ta knjižica. Našli ne bodo sicer v njej obširnih znanstvenih razprav, vendar jih utegne zanimati eno ali drugo zrnice, ktero se podaja v kratkih primernih razpravah o stvareh, ki se tikajo gledišča in dramatike sploh, posebno pa še tudi razmer, kakoršne so še zdaj pri nas.

Buditi veselje k glediškim predstavam, ter podajati kratek navod: kako take predstave osnavljati in uredovati tam, kjer se dozdej še niso napravljale, je eden glavnih namenov te knjižice. Na drugej strani pa bode morebiti tudi dobro došla našim vrlim diletantom, katerih štejemo uže lepo število po vsem Slovenskem, ter jim podala v enem in drugem oziru kako podučno črtico, množila njih dosedanji trud in je napeljevala k vednemu napredovanju. Prevelika važnost narodnega gledišča za slovenski narod bode gotovo budila vedno več in več novih moči, da se skušajo na diletantiških odrih, iz katerih se bodo mogle jemati svojega dné stalne moči za slovensko gledišče.

Konečno naj omenim še nekaj o sestavi te knjižice. V štirih razdelkih podaja na kratko vse stvari, ktere vedeti je gotovo vsakemu prijatelju dramatike mično, diletantu pa neobhodno potrebno.

V prvem in drugem razdelku nahajajo se razun zgodovinskih črtic o razvitku glediške umet-

nosti in o njenej posebnej važnosti, o namenu dramatičnega društva in društvenih pravil, posebno praktični navodi za postavljanje in uredovanje diletantiških gledišč. Tretji razdelek obsega nekaj prologov in dramatičnih prizorov, posebno pripravnih za slavnostne predstave; v četrtem razdelku pa je imenik vseh slovenskih igrokazov, kolikor jih je dozdaj znano, in krajev, kjer so se kdaj igrale slovenske glediške igre.

Povod k sestavi dalo mi je enako delo za česke diletante, ktero je izdal pod naslovom „Příručni kniha pro divadelni ochotniki“ gospod Mikulaš Boleslavski v Pragi in poklonil en iztis dramatičnemu društvu. Iz te knjižice so posneti in primerno predelani članki družega razdelka. Posebno hvalo izreči moram za predelavo nekterih teh člankov gospodu Josipu Starétu, ki me je s tem izdatno podpiral pri sestavi tega delca, kakor tudi gospodu Boleslavskemu za njegovo prijaznost.

Nepričakovane in neljube ovire bile so krive, da delo ni zagledalo belega dne uže prej. Vendar

se nadejam, da tudi zdaj ne doide prepozno, ako bode le doseglo namen, kterega sem si stavil pri izdelovanji.

V Ljubljani na koncu leta 1868.

Sestavljalj.

Prvi razdelek.

Glediška umetnost in njena zgodovina pri raznih narodih.

Umetnost, predstavljati dramatična dela po živih osebah, imenujemo glediško ali dramatično umetnost. Ta je človeške naravi tako rekoč prirojena, kar vidimo najbolje pri otrocih, ki radi posnemajo v svojih igrah odrastle ljudi. Za iznajdbo gledišča bilo je tedaj le treba, izločiti mimične elemente iz družbenega življenja, ter je zvezati v celoto. Tem bolj ko se igralne osebe pripravljajo po obleki, vnenji obliki, mimiki in zapadenji značajev osebam, ktere nam hoté predstavljati, tem bolj ko je pri tem podpira tudi scenerija ali vnenja naprava, gledišča, tem bolje se dosega namen dramatike. Razvidno je iz tega, da ima glediška umetnost dve strani, ona se namreč tiče celote igralnih oseb in njihovih pripomočkov, potem pa posameznih igralcev. Stvar glediškega ravnateljstva je, da porabi vse pripomočke, ktere podajata slikarstvo in mašinerija; da okusno ter igri in dobi, v kterej se igra, primerno uredi igrališče ali scenerijo in kostume; da pazi

na lepo skupovanje, to je sestavljanje oseb, kolikor se jih nahaja na enkrat na odru, posebno pa na urno in gladko soigranje vseh oseb, tako da se nikjer ne zapazi nepotreben prestanek, timveč da se vse zliiva v lepo vbrano celoto. Vse to, kar se sočasno godi na odru, imenuje se ensemble. Na drugej strani pa je stvar posameznih igralcev, da vsak svojo nalogo v smislu pisateljevem razumi, ter nam s pomočjo deklamacije, mimike in telesne gibi skuša stavljati pred oči osebo, kakor si jo je mislil pisatelj sam.

Ako se ozremo v zgodovino raznovrstnih narodov, vidimo da se je povsodi glediška umetnost razvijala, ter pri nekterih dosegla visoko stopnjo popolnosti.

Med starimi dramatikami so bili Grki na prvem mestu. Dramatična umetnost jela se je kazati pri njih uže v 6. stoletji pred Kr. r. v tako imenovanih slavnostih Dionizijevih ali Bakhovih, o cvetenju vinskih trt in o trgatvi. Pri teh slavnostih so predstavljale preoblečene osebe posebne speve in plese, resne in šaljive. Frinih bil je prvi, ki je pustil nastopiti več govorečih oseb na odru, in Tespis imel je poseben voz, na katerem je predstavljal svoje igre, ter potoval po vsem Grškem. Iz početka so bili igralci izmed prvih stanov slobodnih meščanov, pesnik igral je sam, ter vodil vso igro. V marsičem bilo je grško gledišče takrat podobno našim diletan-

tiškim igrališčem. Za časov Demostena pa uže nahajamo poseben stan igralcev, kajti Atencem se je gledišče tako priljubilo, da niso hoteli dalje biti odvisni od blagovolnosti igralcev. Na mesto vodečega pesnika stopil je tako imenovani protagonist, t. j. prvi igralec, ki je igral glavno nalogo in je bil ob enem vodja vse družbe. Posebno v Atenah, kjer se je povzdignilo grško gledišče na visoko stopnjo, osnovalo se je več tacih družb, ki so potovale potem po vsem Grškem, ter igrale po vseh večih mestih. Dostikrat se je zgodilo, da ste ob enem nastopili v istem kraji dve taki družbi, ter se kosali ena z drugo. Pohvala občinstva bila je ravno tako živa kakor graja. Neki Aristodem zaslužil je v dveh dneh 1 talent (po našem okoli 18000 gold.). Slabim igralcem pa je občinstvo piskalo, je z odra podilo, ter s kamni nažgalo in celó na denarji kaznovalo. Sploh so bili igralci v dobrem čislu, vabili so je celó tuji knezi k sebi, ponujala so se jim važna državljanska opravila in govorniki hodili so se k njim učiti.

Iz početka je bila v igrokazih grških komedija in tragedija zmešana, pozneje še le, ko je omika napredovala, ločila se je ena od druge, vendar pa se je tudi potem igrala navadno po tragedii še kaka burka. Dramatične literature starih Grkov ostalo nam je le malo ohranjene. Posebno plodni so bili komiki, katerih komedije so štejele gotovo na tisoče, a le malo odlomkov ter

nekaj latinskih prestav, od Plavta in Terencija predelanih po grških izviri, ohranilo se je do naših dni.

Pri Rimljanih, ki so bili le bolj posnemovalci in prestavljalci Grkov, umikala se je prava umetnost vedno bolj in bolj vnenjemu lišpu in pa krvoločnim bojnim igram. Narodne igrokaze igrali so sinovi rimskih občanov, navadne pa plačani igralci, histrioni, ki so bili še za časov Cicerona iz nižjih stanov in sužnjev. Pod Avgustom pa so nastopali tudi višji stanovi, tako da je bilo treba po posebnem ediktu razglasiti, da vitezi in senatorji ne smejo nastopati na očitnem odru. Boljši igralci bili so tudi pri Rimljanih v velikem čislju in sploh spoštovani, n. p. Roscij in Pilad. Ko se je gledišče vkoreninilo pri Rimljanih, propadalo je uže pri Grkih. Kmalu pa se je razvil v Rimu, kjer so bila nakopičena bogastva vsega tedanjega sveta, velik vnenji lišp, ki je vedno bolj zatiral pravo umetnost. Tragedija se prav za prav nikdar ni popolnoma razvila pri Rimljanih in tudi komedija morala se je s časom umakniti surovim predstavam v cirkusu in amfiteatru, in pantomičnim igram, ki so bile deloma spolzkega značaja. Rimljani širili so dramatično umetnost, se ve da zmešano z divjimi gladiatorskimi boji in enakimi igrami, skorej po vsem tačas znanem svetu. Po vseh večih krajih, kjer so oni gospodovali, napravljali so velika gledišča, katerih razvaline vidimo deloma še dandanes ohranjene.

Ako se ozremo še po družih starih narodih nahajamo gledišče tudi pri Etrusčanih, katerih beseda *histrion* t. j. igralec se je celó vdomačila pri Rimljanih. Od starih Egipčanov nam ni znano, so li imeli gledišče ali ne, vsaj Herodot v svojih obširnih spisih o tem ničesa ne omeni. Judje so imeli prvo zidano gledišče uže pod Herodom.

Indi imeli so gledišče uže veliko prej, nego se je pokazal pri njih tuj vpliv. Njih bogata dramatična literatura sega 2000 let nazaj in je popolnoma ohranjena še igra „Sakontala“, ki je prestavljena v več evropskih jezikov. Tudi pri Kitajcih nahajamo uže zgodaj stalno gledišče.

S propadom rimskega cesarstva, propadlo je tudi tako imenovano starovinsko (antik) ali klasično gledišče in glediška umetnost sploh, dokler se ni zopet prikazala v noveji obliki pri izobraženih narodih srednjega veka.

Pri krščanskih narodih jela se je razvijati glediška umetnost na novo po predstavah, ktere so narejali dijaki po šolah in samostanih. Te igre bile so v dramatični obliki obdelane dogodbe iz sv. pisma in iz življenja svetnikov. Škof Apolinarij Laodicejski in Gregor Nazianski sta si mnogo prizadevala za povzdigo duhovne tragedije. Slednji pisal je žalostno igro „Trpljenje Kristusovo“. Tudi slavita nuna Hrozvita pisala je več tacih iger v latinskem jeziku, ki je tačas

bil jezik učenih. V srednjem veku so postale posebno na Francoskem tako imenovane misterije, mirakelni in morale, in na Laškem tako imenovana „comedia del arte“, (v kateri je koval vsak igralec sam besede in govore) iz katerih se je kmalu razvila bolj umetniškemu zahtevanju primerna glediška umetnost.

Posebno prizadevali so se za povzdigo dramatike med novejšimi narodi Italijani in Francozi. Zgodaj so se osnovale na Laškem družbe, ki so popotvale okoli, ter predstavljale igre rimskih pisateljev n. p. Terencijeve in Plavtove. V Florenci staval je Palladio v 16. stoletju prvo kamnitno gledišče, v katerem se vjemajo stari vzori in novejša potreba jako umetno. Posebno krepko razvijala se je pri Italijanih narodna komedija, katero je povzdignil Goldoni na visoko stopnjo.

Francosko gledišče razvilo se je iz poprej omenjenih misterij in je imelo iz početka vedno neko mistično religiozno namero. Velike zasluge za povzdigo francoske dramatike v 17. stoletju pridobili so slavni pisatelji: Corneille, Racine in Molière. Lé-ti možje so napravili po pravilih Aristotela neki kánon, po katerem bi se imela urediti osnova in izpeljava vsake drame, kateri kánon prav za prav še dandanes velja. Francoska tragedija je posnemala prav srečno stare klasične tragedije, potem tudi novejši italijanski pisatelji n. p. Metastasio in Alfieri.

Na Angleškem vidimo gledišče uže proti koncu 16. stoletja v bolj odlično zaznačeni obliki. Neumrjoče zasluge pridobil si je za to, dozdej nepreseženi velikan dramatične literature, slavni Shakspeare. Naj bolj se je vkoreninila in priljubila pri Angležih tako imenovana romantična igra, stojé med tragedijo in komedijo, kakor se je tudi razširila na Španskem in je posebno cvetela po Shakspearu in Lope de Vega.

Na Španskem bila sta v 17. stoletji Calderon de la Barca in že imenovani Lope de Vega duši dramatičnega razvitka. Njune igre so še dandanes, kakor Shakspearove, kinč naših odrov. Španska dramatična literatura je jako plodna in se sme njih dramatike primerjati grškim, kar se dostaja plodnosti posameznih pisateljev, katerih nekteri je pisal nad 100 iger. Tudi Cervantes, pisatelj slavnega „Don Quixota“, pisal je več dramatičnih del.

Nar kasneje se je razvilo gledišče na Nemškem. Vpliv so imela nanj gledišča vseh sprednikov in tudi v dramatični literaturi hodil je nemški narod po cestah družih narodov. Ker se je nemško gledišče vgnjezdilo tudi po slovanskih deželah, naj bode spregovorjeno tu nekaj več o njegovej zgodovini, nego od poprejšnjih narodov. Prvi početki bili so duhovne tragedije in misterije, ktere so igrali učenci po samostanih. Vendar so se igrale tudi vesele igre Terencijeve, in pozneje

nahajamo v 16. stoletji predstave duhovnih komedij, igranih od učencev na javnih krajih. Reformacija premenila je to stvar tolikanj, da so nehale take igre na protestantskih visokih šolah, ter se obdržale do 18. stoletja le še v jezuitskih kolegijah. Iz igralcev osnovale so se posebne igralne družbe „fahrende Schüler“ imenovane, ktere so sem ter tje popotvale, ter ostajale povsod tako dolgo, kakor je ljudstvo hotelo gledati njih tragedije, burke in glume. Prva taka družba, ki si je pridobila neko ime in slavo, bila je konec 17. stoletja Veltenova ali Veltheimova, ki je imela privilegijo na Saksonskem in se je imenovala „kraljeva-poljska in kurfiršt-saksonska privilegovana dvorna komedija“. Ta družba bila je prva, ki je predstavljala pravilno v dvogovor stavljene igre, ktere je vodja ponemčeval po laških, španskih in francoskih. Vendar se je obdržala tudi potem še dolgo časa na Nemškem tako imenovana iznenadna komedija (comedia del arte, Stegreifcomédie), ktero so dobili Nemci od Lahov. Po izgledu Veltenove družbe osnovalo se je več tacih potujočih glediških družb, ki so imele med seboj neke postave, in pri kterih so bile posamezne vrste nalog (Rollenfächer) uže strogo ločene. Tako nahajamo igralca imenitnih nalog „Königsagenten“, okrutneža „Tirananagenten“, pantalona, in veselo, šaljivo osebo, imenovano kurtisan, (poprejšnji „Hanswurst“) itd.

V sredi 18. stoletja, ko je znanstveno iz-

obraževanje na Nemškem še le začelo krepko napredovati, je napredovala tudi glediška umetnost. Z Lessingom počenja prav za prav še le nemško gledišče, kajti pred njim imela je nemška literatura sicer dramatična dela, ki so bila pa skupej znešena iz literatur vseh narodov. Izobraženi in za dramatiko navdušeni možje, kakor Schröder, Eckhof, Iffland in drugi, so se posvečili dramatični muzi in naredili stan igralcev časten in čislan. V to dobo spada osnova stalnih gledišč, kjer so dobivali bolji umetniki službe do smrti in penzijo za starost, ter se odgojevali mlajši talenti v novo osnovanih igralskih učilnicah, kakor jih še dandanes nahajamo posebno na Francoskem in Ruskem. Na najvišji stopnji bila je glediška umetnost na Nemškem proti koncu 18. stoletja in v začetku zdanjega, ko so možje, kakor Lessing, Göthe, Schiller, Iffland, posvečevali svojo muzo gledišču, in ko je bila prava umetniška zmožnost igralcev še bolj glavna stvar, nego zdaj, ko se največ potrosi na scenično napravo, na krasoto oblek in dekoracij, umetne efekte z mašinami in zidanje ter olepševanje glediških poslopij. Mnogo je pripomogla tudi opera s svojimi dragocenimi prikladami, da je propadla recitativna ali govoreča igra.

Globoko je klesla dramatika najnovejšega časa vsled popačenega, slastnega okusa, posebno na Francoskem in Nemškem in nemško gledišče pač

nima istega kulturonosnega namena med nami, ktereга bi gledišče moralo imeti; timveč ono s popačenimi izrastki pokvarjenega okusa dela le dvojno škodo: na enej strani zavira narodnemu gledišču pot, na drugej pa kuži s takimi deli dober okus in čiste nrave.

Pri slovanskih narodih sicer uže zgodaj opazujemo začetke dramatične umetnosti, vendar se doslej še nikjer ni mogla povzdigniti do iste stopnje, na katero so dospeli drugi srečnejši narodi. Razlogi tej prikazni so pač jasni. Med tem, ko se je v zahodni Evropi širila veda in so napredovale umetnosti, stražiti so morali sicer mirni i krotki Slovani na izhodu in jugu, z mečem v roki, ter braniti skozi cela stoletja izobraženi del Evrope proti surovim navalom divjaških Mongolov, Tatarov in fanatičnih Osmanov. Ko so drugi narodi napredovali mirno, prelival je Slovan svojo kri, branivši civilizacijo s svojim življenjem, ter moral zaostajati sam v omiki. Le grda nehvaležnost in nevednost zgodovine more tedaj očitati Slovanom pomankanje izobraženosti, katero on ni sam zakrivil in katero skuša zdaj dopolniti z vsemi močmi.

Ako pogledamo v zgodovino največega slovanskega plemena, naroda ruskega, vidimo prve poskušnje dramatične literature v 17. stoletji v duhovnih dramah, ktere so čez Poljsko prišle iz zahodne Evrope najprve v Kiev, kjer so je igrali dijaki in od tod se razširile po vsej deželi. Po

teh dijakih prišle so take igre v Moskvo, kjer so se naselili l. 1676 nemški igralci. Knezinja Natalija, sestra cara Petra velicega, ki je založil poseben fond za opere in igre, dala je prvič igrati rusko tragedijo l. 1716 v nalašč za to narejenej hiši, s parterjem in ložami oskrbljenej. Nastopilo je v tej igri 10 igralcev in harlekin, ki so bili vsi rojeni Rusi. Vsak spodobno oblečen človek imel je prost vstop.

Pod vladarstvom carice Ane so bili zopet poklicani na Rusko nemški in francoski igralci in se je osnovalo v Petrogradu popolno gledišče. Na njeno povelje se je predstavljala v Petrogradu prva laška opera l. 1737. L. 1752 osnoval si je v Jaroslavi trgovec Volkov privatno gledišče, na katerem so igrali diletanti prestave iz laškega in druge igre. Carica Elizabeta poklicala ga je v Petrograd, kjer je bilo osnovano l. 1756 rusko gledišče in tri leta pozneje v Moskvi. Igrale so se večidel prestave iz francoskega in izvirne tragedije, komedie in opere Sumarokove. Tudi Lomonosov poskusil se je z dvema žaloigramama. Carica Katarina II. je sama skladala drame za eremitaško gledišče, in je osnovala rusko akademijo, ki je izdala med drugimi deli tudi zbirko dramatičnih spisov „rossijskij teatr“ v 43 vezkih. Ona je dala sezidati veliko kamnitno gledišče, ki je imelo prostora za 3000 ljudi. Ker je pomanjkovalo dobrih ruskih igralcev in pevcev, osnovala

je umetnostim prijazna carica l. 1785 carsko glediško učilnico, v kateri so se podučevali nadepolni mladeniči in deklice v raznovrstnih strukah dramatične umetnosti. L. 1790 igralo se je v Petrogradu 6 krat na teden, in sicer 3 krat ruski, 2 krat francoski in 1 krat nemški, po zimi pa vsak teden velika laška opera. Rusko gledišče je imelo 12 igralcev in 6 igralk. Pozneje osnovala se je tudi v Moskvi glediška učilnica. Knjažnin, profesor ruske literature na kadetski šoli, pisal je tragedije in veseloigre, Ablesimov veseloigre in vaudevielle ali operete, katerih ena „melnik koldun“ (čarobni mlinar) se je ohranila na odru do današnjega dne. Iz te dobe naj bodo še omenjeni dramatični pisatelji: Denis von Vizin, Bogdanovič, Majkov in Cheraskov.

Iz novejši dobe, v kateri je vsaka veda krepko napredovala tudi na Ruskem, omeniti je iz dobe Karamzinove posebno Vladislav Ozerov, general in državni uradnik, ki je v svojih tragedijah daleč presegel vse sprednike in postal reformator ruske tragedije. Knez Šahovskij, general in glediški ravnatelj, zložil je po francoskih vzorih okoli 80 iger; Chmelnickij prestavljal je z vspehom francoske komedije in spevoigre za rusko gledišče, pisal izvirne veseloigre in historične igrokaze; A. J. Krylov pisal je veseloigre in librete za opere. Razun teh je še mnogo manj znanih dramatičnih pisateljev te dobe. Iz tako imenovane

romantične dobe znameniti so: M. Zagoskin, po svojih veseloigrah, ki se štejejo v vrsto najboljih igrokazov ruske literature; A. Gribojedov, polnomočni minister v Teheranu, spisal je več komedij, katerih naj izvrstnejša je „Gore ot uma“, ki je postala tako rekoč narodna igra; N. Polevoj kritike in nekaj dram. V najnovejši dobi pisal je slavnj pesnik Puškin († l. 1837) v zadnjem času svojega življenja tudi več dram, n. p. „Boris Godunov“, „Skupoj rycar“, „Mozart a Salieri“, „Don Juan“, „Kamennyj gost“ itd.

Med dramatičnimi pisatelji Puškinove in naše dobe je najznamenitejši A. Ostrovskij s svojimi veseloigrami iz društvenega življenja ruskega in historičnimi dramami. Z dobro satiro in humorjem znači družbene razmere ruskega življenja, ter umi sploh v vseh svojih igrah plastično risati osebe, ktere si je izvolil. Ena prvih in najboljih veseloiger njegovih (pisana l. 1850) je: „Ne v svoji sani nesadis“ (v tuje sani nasedaj). Dalje naj omenimo: „Dohodnoje mesto“, „Vospitanica“, „Utro molo-dago čelovjeka“, „Bednaja nevesta“, „Svoji ljudi, sočtemsja“, v kterej igri je predmet trgovsko življenje, itd. Za drame „Burja“, in „Kosma Minin Suchorukij“ prejel je pisatelj ceno Uvarovsko. Najnovejši drame njegove so „Dimitrij Samozvanec“, „Fušino“ in „Vojevoda“, katerih zadnjo štejejo za najboljo. Pri tako izdatni in primerno kratki delavnosti na polji dramatične literature

(začel je O. okoli l. 1850) sme se imenovati Ostrovskij vtemeljitelj novejšega narodnega gledišča ruskega, timveč ker je mnogo drugih pisateljev utihnilo po prvem poskusu. Drugi znamenitejši dramatični pisatelji so: slavni romanopisec Nikolaj Gogol, ktereга „Revizor“ je postal prav narodna veseloigra; S. Gedeonov; Mej; Alferjev; N. Kukolnik, ki je spisal mnogo dram; Obodovskij, tudi prestavljatelj nemških iger; Potehin, pisatelj komedij; Pisemskij, ki je dobil Uvarovsko ceno za dramo „Gorkaja sudbina“, vzeto iz kmečkega življenja ruskega. Slavni pesnik M. Lermontov († l. 1841) spisal je v svojih mlajših letih dramo „Maskarad“, ki spada med najboljša dela ruske dramatične literature. V današnjem času pridobil si je veliko slavo grof Aleksej K. Tolstoj s tragedijo „Smrt Ivana Groznago“, ktero stavlja kritik Nikitenko na stran Shakspearovim historičnim dramam in ki se je z vspehom igrala v nemški prestavi na dvornem gledišču v Monakovem i drugod.

Konečno še nekaj malega o razvitku dramatične godbe na Ruskem. Carica Ana dala je postaviti v Petrogradu okoli l. 1737 na Nevskem prospektu lesen hram, v katerem so se predstavljale laške in francoske opere. Italijan Francesco Araja, vodja operne družbe, poklicane l. 1755 v Petrograd, zložil je razun mnogo italijanskih oper tudi rusko „Cefalo a Prokris“,

ktera se šteje za prvo opero v ruskem jeziku; za to delo sprejel je od carice dragocen dar. Alita, kakor tudi mnogo pozneje od tujcev na ruski tekst zloženih oper, nima nič rusko-narodnega v sebi in je čisto italijanska. Skladali so tujci te opere le bolj zaradi tega, da so se prikupovali ruskemu občinstvu. Prvi, ki je zložil res opere v duhu naroda ruskega, bil je za časov Aleksandra I. (1801—1825) kapelnik C. C a v o s, Francoz, ki se je naučil ruski in zložil 14 ruskih oper, katerih dejanje je bilo vzeto vseskozi iz narodnih povesti. On se je izmed vseh tujih skladateljev, kateri so zlagali opere na ruske tekste, najbolj povzdignil do duha narodnega. Nekteri spevi in zbori njegovi postali so celó popularni na Ruskem.

Še le od l. 1830 začela se je razvijati narodna dramatična godba, kterej vtemeljitelja sta Aleksej Nikolajevič Verstovski v Moskvi in Mihael Iv. Glinka v Petrogradu.

Verstovski, ki se je izuril v muziki pri raznih umetnikih, začel je skladati že v svojem 17. letu vaudeville ali spevoigre za rusko gledišče, in zložil jih je veliko število. Prva njegova opera „Tverdovski“, ktere dejanje je vzeto iz Poljskega, imela je ogromen vspeh in je mnogo spevov iz nje prešlo popolnoma v narodno življenje. Druga opera, l. 1832 predstavljena, je „Dvanajst spečih dev“, polna krasnih narodnih motivov. L. 1835 prikazala se je na Moskovskem gledišču znamenita

romantična opera „Askoldova mogila“ na besede Zagoskinove, ki je zbudila splošno pozornost in postala v kratkem času narodna opera, ter popularna po vsem Ruskem. Na Moskovskem gledišču se je predstavljala več nego 300 krat, in donesla vodstvu okoli enega milijona rubljev dobička. Razun teh zložil je še mnogo drugih, ki se pogosto igrajo na ruskih glediščih. Njegova opera „Gromoboj“ bila je prvič igrana l. 1858.

Mihael Ivanovič Glinka, položil je trdno stalo narodni dramatični godbi in navdajala ga je vedno bolj in bolj misel o prihodnej slovanskej operi. Velika njegova lirična opera „Život za cara“ predstavljala se je z najsijajnejšim uspehom prvokrat v Petrogradu l. 1836. On je položil na podlagi bogatega narodnega življa temelj slovanskej dramatične godbi in storil prvi korak k vresničenji te misli. Težišče celega dela so krasni zbori, kateri so vzeti kakor vsa muzika iz življenja ruskega in poljskega. Tudi ta opera postala je narodna, in je še zdaj biser Petrograškega gledišča, kjer se je predstavljala uže čez 300 krat. L. 1842 igrala se je druga njegova opera „Ruslan a Ludmila“ po besedah Puškinovih, ktera ima v čisto dramatičnem oziru prednost pred prej omenjeno; iz melodij in ritmov njenih veje čisto slovansk duh.

Poskušali so se zaslužno še drugi skladatelji, akopram niso dosegli imenovanih dveh prvakov

dramatične godbe. Le-ti so: Aleksej Lvov, ktereга opera „Udina“ je bila igrana tudi na Dunaji in v Draždanah; Vetinkov; Rubinstein, ki je skladal v mlajših letih ruske opere. Njegova opereta „Sibirski lovec“ igrala se je v nemškeji prestavi v Vojmirji (l. 1854). Dalje so skladali opere: Kij, Danec Dütsch, Villebois, Ptrujski, Dargomijski in Artemovski.

V najnovejšem času obrnil je nase občno pozornost duhapolni kritik in skladatelj Aleksander Nikolajevič Serov, ktereга opera „Judita“, po lastnem libretu zložena, je zbudila l. 1863 pravo senzacijo v Petrogradu. Kmalu potem zložil je drugo svojo opero „Rogneda“, ktera je imela v Petrogradu tak vspeh, da mu je poklonil car v darilo 2000 rubljev in dosmrtno penzijo. Zdaj zložuje zopet dve novi operi. L. 1867 zložil je mladi skladatelj Sokalski opero „Majova noč“, in delavnih je še več skladateljev na polji dramatične godbe, kakor: Kašperov, Čajkovski, Salamon itd. Razun Petrograda in Moskve goji se ruska opera posebno tudi v Kievu.

Malorusi ali Rusini imeli so do novejših časov skupno literaturo z Rusi, ter pisali velikoruski ali pa cerkvenoslovanski z maloruščino zmešan jezik. Še le zadnja leta preteklega stoletja in v začetku zdanjega začeli so pisati v neznanstvenih delih navadno maloruščino kot pismeni jezik. Začetek je storil Kotljarevskij, ki je pisal

za Poltavsko gledišče več oper, od katerih se je obdržala „Natalka“ še do današnjih dni. Osnov-
 j a n e n k o, znan v velikoruske literature, pisal je
 tudi v malorusčini dramatična dela. Kostomarov,
 posebno zaslužen prosaik velikoruske literature,
 pisal je pod imenom Jeremia Halka več tra-
 gedij v maloruskem narečji. Drugi dramatični
 pisatelji so: Jatrovka, Kosovcev, Senoč-
 kovski, Blonski, Karpenko itd. Slavni pesnik
 maloruske literature Taras Sevčenko spisal
 je dramo iz Kozaškega življenja „Nazar Stodolja“.
 Avstrijski Malorusi imajo v Levovu svoj naroden
 dom in v njem narodno rusinsko gledišče.

Pri Čehih opazujemo prve poskušnje na
 dramatičnem polji uže koj v začetku 14. stoletja,
 iz kterega je ohranjen odlomek drame: „O vskrišeni
 pane“, kteri rokopis je našel Hanka l. 1822. Tudi
 tukaj tedaj so bile iz početka najbolj v navadi
 duhovne igre in misterije, kar nam priča še drugi
 odlomek iz te dobe: „O umučeni pane“. Igrale so
 se pa uže tudi poprej take misterije, toda v la-
 tinskem jeziku. Pozneje se je igralo na Karlovi
 univerzi v Pragi vsako leto nekaj veselih iger,
 bolj duhovnega zapopadka. Posebno veliko so
 storili v drugej polovici 16. in v začetku 17. sto-
 letja za take duhovne predstave jezuiti, kteri so v
 svojih kolegijah pogosto napravljali igrokaze. Teh
 predstav, ki so bile deloma javne in so se igrale
 na dvorišču jezuitske kolegije, vdeleževalo se je

ogromno število poslušalcev. Kakor poročajo rokopisi iz one dobe, bilo jih je časi do 10000. Vendar je bilo dramatično slovstvo tega časa le iz tujih jezikov prestavljeno in se iz raznih vzrokov, posebno tudi zaradi verskega gibanja, ki je vnemalo vse misli, ni povzdignilo do samostalnosti.

Še le l. 1567 dali so v veliko radost Pražkega prebivalstva jezuiti izvirno igro: „Sv. Václav“. Ta igra je segla Pražanom tako v srca, da se ni le brezštevlnokrat morala ponavljati, timveč potolažila je tudi sovraštvo in prepir, ki je bil med Pražani in jezuiti, ter je zopet vsaj nekoliko sprijaznila.

Pisatelji te dobe so: Mikulaš Salius, ki je razun uže omenjenega „Sv. Václava“ predelal še več drugih iger; Kyrmezersky, Lomnický, Mauřenin, Konač in drugi.

To delavnost pretrgala je nesrečna tridesetletna vojna s svojimi žalostnimi nasledki. Po bitvi belogorski propadel je cvet česke izobraženosti in dolgo, dolgo ni mogel okrevati od težkih ran. Velik vpliv dobili so jezuiti, ki so žalibog uničili mnogo dragocenih slovstvenih spominov iz dobe verskih bojev, in tudi glediška umetnost bila je še vedno v njih rokah. Še le po tujem vplivu razvila se je česka posvetna dramatika. Uže pred Vestfalskim mirom so potovale nektere laške, pozneje tudi nemške igralne družbe po različnih mestih in igrale svoje komedije v gostilnicah, ali

pa v nalašč narejenih kolibah. V teh igrah ohranila sta se „Harlekin“ in „Hansvurst“ do 18. stoletja. Tudi v Prago je prišla taka nemška družba in napravila več predstav. L. 1743 bilo je ustanovljeno v Pragi stalno nemško gledišče, kterege vodja Brunian je prvi poskusil med laškimi in nemškimi operami česki jezik na oder spraviti z veselo igro „Kniže Honzik“. Ali slaba prestava igre in nepravilno izgovarjanje tujih igralcev bila sta kriva, da je bila ta poskušnja prva in zadnja za nekaj let in da je dalje vladal kakor prej le laški in nemški jezik. Nekoliko let pozneje spravil je Brunian na oder česko opero „Ponocny aneb Česká Ančička“, ki je imela bolji vspeh in se je večkrat ponavljala. Na Moravi zložil je učitelj Schreyer nekaj operet v hanaškem narečji, ktere so se predstavljale sem ter tje po moravskih samostanih. Eno igrali so tudi na Dunaji v hiši kneza Rittberka česki domoljubi. Iz tega časa ste menda tudi dve enaki opereti od Mauricija iz reda praemonstratenskega. Nekaj predstav iz te dobe od bitve belogorske do cesarja Jožefa je ohranjenih, a pisatelji so veči del neznani.

L. 1784 bilo je dokončano zdanje stanovsko gledišče v starem mestu, na malostranskem gledišču pa so se igrale pod vodjo Bullo večkrat česke igre, i to z dobrim vspehom, kajti imel je česke igralce, ki so bili pri nemškem gledišču. Po odstopu tega vodje prizadevali so si nekteri,

da bi se ne igralo več po česki, ali njegov naslednik Höpfner dajal je vendar česke igre. Gledišče je bilo vedno polno, celó iz vasi in mest pražke okolice hodili so ljudje k českim predstavam. To je dalo povod nekterim igralcem, sestaviti novo družbo, in z dovoljenjem cesarja Jožefa stavili so leseno gledišče na Konjskem trgu, ter je imenovali „Vlastenecke divadlo“ (narodno gledišče). L. 1785 začelo se je igrati in igralo se je česki in nemški nekolikrat na teden. Vsled tega začela se je taka delavnost med českimi pisatelji, da so izdelali od l. 1785 do 1790 čez 300 izvirnih in predelanih iger, kakor piše Dobrovski. Po Thomovem čislenji v „Vorrede zum Nationallexikon“ bilo jih je celó čez 1000.

Največ izvirnih iger so pisali: Tandler, Stuna, brata Tham, Lima, Hafner, Strana, Majober. Med prestavami bile so klasične igre, Shakspearove, Göthejeve, Schillerjeve, Lessingove itd., ktere so pa uže zastarele in z boljimi prestavami nadomestjene.

Cesar Jožef bil je z generalom Laudonom nazoč pri igri „Loutnici“ l. 1786, ktera je bila v kratkem 45 krat ponavljana, in je podaril igralcem 30 cekinov. L. 1788 je odpri meščan Jiřík novo česko gledišče, ktero pa ni moglo obstati, kajti dva česka gledišča bila sta odveč. L. 1790 preselilo se je gledišče do nekdanjega Hibernskega samostana, kjer so se iz početka bolj pogosto, potem

pa le še v nedeljah in praznikih popoldne ob 4. uri igrale česke igre. V tem času osnovalo se je po Českem, Moravskem, Slovaškem in tudi na Dunaji mnogo diletantiških gledišč, ki so budila in širila ljubezen za dramatično umetnost. Do l. 1809 dajale so se redno česke predstave v stanovskem in v malostranskem gledišču, navadno le v nedeljah in praznikih popoldne, potem pa je spala česka Talija tri leta. L. 1812 osnovala se je zopet družba, ki je napravila do l. 1815 skupej 28 predstav, veči del k dobrodejnim namenom. Javno se je pozneje bolj redko igralo, bilo je pa v Pragi več dobro uredjenih privatnih gledišč, ki so napravljala česke predstave. Od l. 1823 igralo se je zopet redno vsako nedeljo in vsaki praznik popoldne ob 4. uri česki. V drugih mestih, razun Prage, tudi če so imela svoja stalna gledišča, igralo se je le redko ali celó nikdar česki.

L. 1834 se je združilo več rodoljubov, da bi stavili lastno, če tudi malo, samostojno gledišče česki Talii in postavili so na čelo slavnega pisatelja J. K. Tyla. On je osnoval diletantiško gledišče, katero se je pa razrušilo vsled mnozih zavir uže l. 1837. Več igralcev, tako n. p. slavni Juri Kolar, prestopilo je potem k stanovskemu gledišču, kjer so se pod vodstvom pisatelja Štěpánka dajale česke predstave. Dijaki igrali so v počitnicah na raznih krajih glediške igre in osnovali po vsej deželi mnogo diletantiških gledišč.

L. 1840 odprlo se je samostalno česko gledišče, ktero je stavil ravnatelj stanovskega gledišča Stöger. Igralci so bili veči del pri nemškem in českim gledišču, in iz početka se je igralo še dosti redno, a kmalu odtrgal se je českim igram dan za dnevom in ostale so le še nedelje, kakor nekdej. Ali nemškim predstavam godilo se je slabo in direktor Lutz igral je pred praznimi klopmi do l. 1844, v katerem se je to gledišče nemškim predstavam za vselej zaprlo, a igralo v njem potem še dve leti česki. Pozneje se je igralo zopet v stanovskem gledišču česki, in Tyl se je podal z družbo igralcev po deželi, kjer so igrali na mnogih diletantiških glediščih. Vodja Hoffman engagiral je l. 1846 poleg regisseurja Chaura še Tyla za dramaturga in je zvišal honorare za izvirne igre in prestave; s tem se je izdatno obogatil repertoire českega gledišča.

Dramatični pisatelji te dobe so: Vaclav Klicpera, najplodnejši česki dramatik, pisal je nad 50 iger, in si pridobil posebne zasluge za novejšo česko gledišče, kterega vtemeljitelj se sme imenovati; po prestavah: „Čudodelni klobuk“, „Dobro jutro“, „Na mostu“ znan je tudi Slovencem; Fr. Turinský, pisal je drame; Karl Macháček med drugimi izvrstno veseloigro „Ženichove“; Jos. K. Tyl, jako ploden pisatelj raznovrstnih iger, nam znan po prestavi „Jurčkove prikazni“; Juri Kolár, J. Vocel, Vojaček, K. Slanský,

Ferd. Mikovec pisali so tragedije; Jos. Chmelenský je pisal prvi izvirne spevoigre: „Dratenik“, „Oldrih a Božena“ in „Libušin snatek“. Veliko iger pisal je J. N. Štěpanek, nam znan po prestavah: „Tat v mlinu“ (Čeh a Nemeč) in „Bob iz Kranja“ (Berounske kolače). Razun teh so še imenovati pisatelji: Vaclav Svoboda, Jan Chalupka, Fr. Rayman, in mnogo prestavljavcev, med katerimi se nahajajo slavna imena, n. p. Pavel Jos. Šafařík, Havliček, Rieger.

Prišlo je leto 1848 in zopet se je skušalo na noge spraviti družbe, ki bi potovale po deželi, ali le izurjeni pevec in igravec Jos. Prokop je srečno zbral tako družbo in potoval več let po vsej deželi. Pozneje se je osnovalo več tacih potujočih družb, katerih nektere so si pridobile dobro ime in se pečale celó s predstavljanjem klasičnih Shakspearovih del. Naj bolj uredjena bila je družba Švandova, kateri ima zdaj stalno česko gledišče v Pelznji, in potuje v poletnem času po večih mestih. Razun te pa potuje še zdaj po Českem mnogo glediških družb, ki igrajo v domačem jeziku.

V Pragi odmenil se je l. 1848 v stanovskem gledišču vsak četrtek v tednu českim igram, in vodja Hoffman je stavil l. 1849 areno, v kterej se je igralo česki. Pod vodstvom Stögerjevimi bil je regisseur českih predstav uže imenovani Chauer. Česke igre vršile so se prav izvrstno in posebno Shakspearove vabile so veliko ljudstva v gledišče.

Po smrti Chaura l. 1850 postal je J. Kolár regisseur českih iger, po njegovem odstopu l. 1863 pa je propadla klasična tragedija, dokler ni zopet nastopil l. 1866 in bil imenovan za dramaturga in artističnega vodjo, v katerem poslu se je s posebno ljubeznijo prijel klasičnih dram. L. 1862 stavili so česki domoljubi zdanje začasno gledišče, da bi se moglo bolj neodvisno gojiti česko Talijo, in v stanovskem gledišču se ni igralo potem več česki. L. 1863 pa je odločil deželni odbor, da se imata ločiti voditeljstva českega in nemškega gledišča, ki sta bila doslej združena. Vroča želja po dostojnem velikem narodnem gledišču, za katero delajo rodoljubi uže od l. 1851, spolnila se je meseca maja letošnjega leta, ko se je slovesno stavil temeljni kamen „důstojnemu divadlu“, za katero z blagodušno i posnemanja vredno radodarnostjo zbira ves narod česki. Pisatelji novejše dobe so: Vit. Halek, ki je spisal več izvrstnih tragedij med drugimi „Carevič Alexej“; Gustav Pflieger, veseloigre; Jan Neruda, razne igre; Jos. Frič in V. Gabler, drame; Frant. Jeřabek veseloigre; K. Sabina tragedijo „Črna ruže“, veseloigro „Inserát“ in nekaj libretov; V. Vlček več tragedij; Rirenšaft; Melichar; Ed. Ruffer; Vinc. Furcha; Wenzig itd. Posebno delavnost v dramatični literaturi so izbudile cene, ktere sta razpisala za najbolja dramatična dela meščan Ferd. Fingerhut in J. Řanda l. 1860. V najno-

vejšem času, ko se redno igra česki, stopilo je veliko mlajših moči s prav dobrim vspehom v kolo dramatičnih pisateljev, n. p. Bozděh, ki je spisal nekaj dram in veseloiger, Jos. Stankovský jako ploden pisatelj manjših iger in solovih nastopov, Jungmans, Fr. Janke, igralec Šamberk, znan po prestavi „Ultra“ (Boucharon) in več drugih. Izmed neštevilnih prestavljalcev in predelalcev naj bode omenjena le izvrstna igralka Eliza Peškova, ki je za česko gledišče priredila in deloma sama spisala nad 100 igrokazov.

O dramatični godbi na Českem bilo je uže omenjeno sem ter tje. Še le v 18. stoletji začela se je krepko razvijati posebno na privatnih glediščih, ktere so osnavljali narodni plemenitaši. Proti koncu 18. stoletja je bila godba na Českem na najviši stopnji in je Pražko občinstvo razumelo ceniti krasoto Mozartovih oper, kterih Dunajčani niso razumeli. Mozartova dela so se zelo priljubila Pražanom in razširila se po vsem Českem. Skladatelji glediške godbe te dobe so: Gassman, Jirovec, Dusek, pred vsimi pa slavni Gluk, reformator dramatične godbe, ki je preživel svoja mlada leta v Pragi in imenoval Česko svojo pravo domovino. L. 1810 je bil ustanovljen Pražki konservatorij, v katerem se gojijo vse struke godbe, tedaj tudi glediška. Kakor drugod, tako se je tudi na Českem zgodaj razširila italijanska opera in so se predstavljale nektere z velikim lišpom,

tako l. 1723 Fuxova „Fortezza e Costanza“ od več nego tisoč pevcev in godcev pod milim nebom. Na diletantiških glediščih plemenitašev igrale so se, kakor je bilo uže omenjeno, tudi opere in operete. Na javnem gledišču igrale so se opere: „Divka a pani“ l. 1795, „Ančička a Kubiček“ l. 1796, „Janek z Domažlic, neb veselost v Nuslich“ l. 1805, pozneje „Libušin snatek“ in „Dratenik“ od Fr. Škroupa, ki je bil ravnatelj spevoiger v stanovskem gledišču.

V najnovejšem času se je poskusilo več umetnikov v skladanji oper, in se je začela čvrsta delavnost na polji dramatične godbe. Karel Bendel zložil je opero „Lejla“ in opereto „Vestudni“; Karel Šebor opere „Templári na Moravě“, „Drahomira“ in „Husitska nevěsta“. Vtemeljitelj nove česke opere je Bedřih Smetana, ki je zložil opere „Branibory v Čehách“, „Dalibor“ in „Prodana nevěsta“. On se je izmed vseh povzdignil na najvišo stopnjo umetniške dovršenosti in je sprejel za „Branibore“ ceno 600 gold., ktero razpisuje za najbolja dela grof Harrach.

Slovaci so imeli do najnovejših časov skupno literaturo z Čehi, tedaj se tudi dramatika pri njih ni razvijala po posebnem, od Čehov različnem načinu. V začetku zdanjega stoletja, okoli l. 1830 začelo se je obžalovanja vredno razkolništvo, in so začeli Slovaci pisati svoj pismeni jezik. Dramatika se pri žalostnih njihovih splošnih razmerah

ni mogla razvijati in životari le po predstavah, ktere sem ter tje napravljajo domoljubni diletanti. Od dramatičnih pisateljev so omeniti: Klimko, ki je spisal žalostno igro; Jonaš Zaborsky je pisal več dobrih dram in J. Graichman nekaj veseloiger.

Na Poljskem nahajamo prve poskušnje v dramatiki uže proti koncu 14. stoletja, ko se je napravil po smrti kralja dvogovor, v katerem se menijo: veselost, žalost, sloboda in pravičnost o zaslugah ranjcega. V 15. stoletji igrale so se, kakor po vsej Evropi, tudi na Poljskem duhovne igre, kterih so se vdeleževali duhovniki. Igrale so se v cerkvah, kar je pa papež Inocenc III. grajal, in l. 1420 je sinoda prepovedala duhovnikom, da se vdeležujejo tacih iger. Tudi posvetnih iger sledi se nahajaje iz te dobe, in sicer v poljskem in latinskem jeziku, a ohranjenega ni vseh teh literarnih plodov skoraj nič. Latinske igre po vzoru Plavtovih pisal je Gregor iz Sanoka.

Kakor drugod, tako so imeli tudi na Poljskem dolgo časa jezuiti vso glediško umetnost v svojih rokah, in dajali so med duhovnimi igrami včasih tudi kako posvetno. Pisatelji te dobe so: Nikolaj Rej, pisal je igro „Żywot Józefa z pokolenia żydowskiego“, ki je pa bolj liričnega značaja; Kochanovski, igro „Odprawie posłów greckich“, ktere predmet je vzet iz Iliade; J. Zawicki, tragedijo „Jeftes“, ki se odlikuje po lepem pes-

niškem jeziku; Sebastian z Łęčice, Korczewski in več drugih.

L. 1765 se je odprlo gledišče v Krakovem z igro „Natreći“ od Bielaškega, tudi se je skrbelo za opero, kterej je tekst spisal Stanislav Bohomelec, godbo pa je zložil Slovak Kamienski. Ta opera z imenom „Nędza uszczęśliwiona“ igrala se je prvič l. 1778. Pozneje so pisali po tem izgledu poljske opere: Weinert, Stefani, Elsner in Kurpinski. Sicer pa je živel gledišče v tej dobi le z francoskim repertoarom, in še le pozneje so se začele dajati zopet izvirne, času primerne igre in je izpolnevalo gledišče svojo znamenito nalogo. V gledišču knezinje Radziwiłłowe igrali so udje plemstva igrokaze, ktere je skladala v vrzih in v prozi knezinja sama.

V dobi Mickiewiczovi, ki sega od l. 1821 do naših časov, jel je propadati francoski pseudo-klasticizem, ki je vladal v vsej literaturi poljski, in kakor je bilo uže omenjeno, posebno na gledišču. Razvilo se je zopet krepkeje domače življenje, in basništvo poljsko, ki je nad 30 let spalo, odkar je namreč Boguslawski s svojo igro „Krakowiacy i górale“ vstvaril vzor prave narodne poezije, oživelo je zopet na novo. V Krakovem, Lvovu, Gdansku, Poznani in v Vilni ustanovljena so bila stalna poljska gledišča, ker se je razun iger gojila tudi godba in ples.

Med dramatičnimi pisatelji nove dobe je prvi grof Aleksander Fredro, znan tudi nam po nekterih predstavah, n. p. „Gospod Čapek“. Njegove veseloigre so občinstvu jako priljubljene. Oponaša se mu sicer da jim primankuje izvirnosti in da imajo značaj francoski. Razun njega so pisali veseloigre: Placid Jankowski, Frid. Skarbek, Jos. Korzeniowski, Apol Korzeniowski, Karel Cieszewski in Stanislav Bogusławski. Drame so pisali: Adam Gorczyński in Jan. Kaminski. Jos. Korzeniowski je pisal drami „Cyganie“ in „Gentile Bellini“; Karel Szajnocha nekoliko dram in tragedij; Stanislav Piłat, historično dramo „Strusiowie“; romanopisec J. Kraszewski igro „Pan a spravce“ poslovenjeno z imenom „Grajščak in oskrbnik“; Antonin Małeckski skazal se je z dramo „List želazni“ in z veseloigro „Grochowy wienec, czyli wesele w Krakowskiém“ mnogo obdarovanega pisatelja. Novo epoho v drami pričinja Jos. Szujski s svojo igro „Halszka z Ostroga“, njemu na stran se stavljajo mlajši pisatelji Jan Chęciński, Apol Korzeniowski, in pred časom umrli Romanowski s tragedijo „Popiel i Piast.“

Opera poljska probudila se je v novejšem času, po tridesetletnem spanji, po prizadevah Damsega, Brzowskega in drugih skladateljev. Moniuszko je zložil opero „Halka“, ki je bila

prvič igrana l. 1858 in imela sijajen uspeh. L. 1863 nastopil je Dobrzynski z krasno opero „Flibusterowie“ in l. 1869 Münchheimer z opero „Otton Łuczniak“. Razun teh so skladali manjša dela: Martin, Miładowski, Jasinski in še drugi.

Pri Jugoslovanih vidimo prvi razvitek dramatične umetnosti pri Srbo-Hrvatih uže na koncu 15. stoletja v Splitu, posebno pa v Dubrovniku, imenovanem „jugoslovanske Atene“, kjer je sploh cvetelo v istem času jugoslovansko slovstvo. Razun duhovnih iger nahajajo se uže iz tega časa posvetne, ki so se igrale večidel v pustnem času, n. p. historična drama „Robinja“ od Lučiča, v kateri nastopi 9 oseb, in igra „Pirni“ Jurja Držiča. Duhovne drame je pisal Mavro Vetranič, komedije pa Nalješković in Marin Držič drame, katerih je več prišlo na svetlo v tisku, ravno tako Marin Gazarović nekaj dram. Slavni pesnik J. Gundulič († l. 1638), s katerim je dospelo pesništvo te dobe do svojega vrhunca, pisal je več dram, ki so se ohranile deloma še do današnjega dne, n. p. „Ariadna“, „Proserpina ugrabljena“, „Dubravka“ in več odlomkov drugih dram. Mnogo njegovih dramatičnih del pa se je pogubilo, brez da bi se vedelo kdaj in kam. Vredno se sme staviti na stran Gunduliča, ne samo po času, timveč tudi po duševnej velikosti, Junij Palmotič, izvrsten pesnik in dramatičen pisatelj.

Razun mnogih dram, katerih predmete je jemal iz grške zgodovine in mitologije, je pisal še raznovrstne druge igre, katerim je jemal domače predmete, tako n. p. drame: „Pavlimir“, na pol mitologičen kralj, ki je povzdignil Dubrovnik, „Captivslava“, v kateri slavi stari Dubrovnik, „Bisernica“ in „Raklica“.

Te igre so se predstavljale v društvih, ki so imela svoja stalna pravila in so posebno gojila dramatično umetnost, ki se je vsled tega vrlo razcvetala.

Iz rodbe teh dveh pesnikov sta dramatična pisatelja: J. Šiškov Gundulič in Jak. Palmotič. Drugi pisatelji te dobe so: Menčetič, Gučetič in Paskoj Primovič. Izmed nedubrovniških je posebno omeniti J. Kanavelič, ki je predelal in tudi sam zložil več dram.

Na koncu 17. stoletja po strašnem potresu, ki je razrušil l. 1667 velik del Dubrovnika, je začelo pešati slovstvo v Dalmaciji. Dramatični pisatelji 18. stoletja so: J. Gjorgjič, A. Gledjevič. Ta je pisal več dram, ki so ohranjene v rokopisu, Sorkočević je prestavljal laške in francoske drame, isto tako Marino Tudisi, ki je posebno prestavljal Molièrove igre. On je bil zadnji podpornik slovanskega gledišča v Dubrovniku. V Slavonii omeniti je iz te dobe J. Velikanovič, ki je prestavil in zložil več duhovnih iger, v Zagrebu je pisal Brezovački več komedij, katerih

ena „Matiaš Grabanciaš djak“ je trikrat prišla na svetlo, in pozneje v Varaždinu J. Lovrenčić. Srbski dramatični pisatelji 19. stoletja so: Lazar Lazarevič, Konšt. Pejčić, Vaso Ivanovič, J. Milutinovič, tudi Čubro Čajkovič imenovan, rojen v Sarajevu v Bozni, je pisal več tragedij. Posebno ploden pisatelj igrokazov je bil Iv. Števo Popovič († l. 1856), ki je spisal toliko glediških iger, da bi človek mislil, da je živel v dobi in v zemlji, kjer je cvetela dramatična umetnost; in vendar ni bilo v času, ko je on uže delal, v vsem Jugoslovanstvu ni enega slovanskega gledišča! L. 1827 izdal je prvo svojo tragedijo „Svetislav i Mileva“, l. 1828 drugo „Miloš Obilič“, l. 1830 tretjo „Nesrečno supružestvo“ in veseloigro „Laža i Paralaža“, l. 1837 pa zopet več veseloiger, izmed katerih je postala „Tvrđica“ ali „Kir Janja“ posebno priljubljena pri občinstvu.

Ko se je l. 1842 odprlo gledišče v Belgradu, delal je Popovič neutrudno na dramatičnem polji in spisal mnogo dram in veseloiger, med drugimi: „Ajduci“, „San kraljeviča Marka“, „Koja je dobra žena“, in veseloigre „Ženitba i udatba“, „Prevara za prevaru“. Iz poslednje dobe njegovega življenja je tragedija „Lachan“ in veseloigra „Beograd nekada i sada“. Čeravno so se njegove tragedije, posebno „Lachan“ zelo prikupile, je imel vendar več sposobnosti za veseloigre, kar narbolj kaže „Tvrđica“. Znamenit dramatičen pisatelj

Storija

zdanje dobe je: Dr. Jovan Subotič, člen jugoslovanske akademije v Zagrebu, rojen l. 1817 v Sremu. Njegove drame spadajo med najboljše, kar jih ima jugoslovanska literatura, posebno „Vladislav“, „Zvonimir“ in „Nemanja“. Matija Ban je pisal več dram v italijanskem a tudi srbskem jeziku, in je dobil za svojo tragedijo „Mejrima“ od glediškega odbora v Zagrebu darilo. Drugi dramatični pisatelji so: Ljub. Nenadovič, Juri Popovič, ki je pisal dramo „Seoba Srbalja“, A. Nikolič, Pajo Nenadovič, ki je izdal v Zemunu tragedijo „Dva crna krsta“ in komedijo „Od svačeg po nešto“. Razun Belgrada, kjer se bode stavilo novo veliko narodno gledišče, za katero je rajni knez Mihajlo odločil izdaten znesek, je srbsko gledišče tudi v Novem Sadu.

V Zagrebu je dal zidati zdanje gledišče meščan Kristof Stankovič l. 1834 in se je igralo v prvem navdušenji zraven nemških predstav tudi hrvaški, pozneje pa so omolknili domači glasovi popolnoma. L. 1840 igrala je Novosadska družba diletantov v Zagrebu večkrat srbske igre n. p. „Juran i Sofija“, „Štepan Šubič“ in druge. Potovala je ta družba tudi po mestih na Hrvaškem in budila s svojimi predstavami narodno zavest. V čitalnici Zagrebški bral je isto leto Ivan Mazuranič navrh, kako bi se moglo osnovati v Zagrebu narodno gledišče, in banov namestnik Haulik razposlal je poziv na urade in predstojništva, da bi

zbirali doneske za narodno gledišče. L. 1847 in 1848 se je zopet začelo igrati hrvaški, kar pa ni trajalo dolgo. Poziv bana Jelačića l. 1852, da bi se nabralo z akcijami po 25 gold. istine 100.000 gold. za vtemeljenje narodnega gledišča, ni imel pričakovanega vspeha, kajti nemile razmere tedanjega časa so ohladile narodno navdušenost in denar se je nabiral le počasi. Gledišče je bilo imenovano „Landestheater“ in je imelo le namen germanizovati, kar se je le dalo. Tako je bilo do l. 1860, v katerem se je na enkrat spremenil ta zavod v narodno hrvaško kazališče, v katerem se igra le hrvaški. Predstavljajo se prav dobro drame, veseloigre in operete, in ima mladi ta zavod nekaj prav izvrstnih igralnih moči.

Dramatični pisatelji hrvaški so: Ivan Kukuljevič, kterege „Juran i Sofija, ali Turci kod Siska“ — prestavljena tudi v slovensko — je ena prvih domačih iger noveje dobe in se je igrala kakor tudi „Štepan Šubič“ z dobrim vspehom; Dr. Dimitrij Demeter, ki je izdal l. 1842 „dramatička pokušenja“, katerih prvi del obsega dve igri „Ljubav i dužnost“ in „Krvna osveta“, drugi del pa historično tragedijo „Tevta“; l. 1846 je spisal tekst k Lisinskovej operi „Ljubav i zloba“. Kot predsednik odbora za narodno gledišče je predstavil tudi nekoliko dram iz nemškega, ki so natisnene v „Izboru igrokaza“ l. 1841—42. A. Nemčić je pisal veseloigro „Kvas bez kruha, ili

tko če biti veliki sudac“; slavni pesnik Mirko Bogovič dramo „Matija Gubac“; Deželič je prestavil dramo „Tomaš Morus“; Dr. Kiseljak napisal je dramo „Samuel car bugarski“; Šenoa, zdanji artistični ravnatelj gledišča veseloigro „Ljubica“. Razun tu navedenih je posebno veliko pisateljev in prestavljalcev, odkar se zopet igra redno hrvaški in se je glediški repertoire v zadnjih letih zelo obogatil, posebno tudi po cenah za najboljše drame, ktere razpisuje odbor narodnega gledišča. Zelo priljubila se je drama „Poturica“ veseloigra „Graničari“ in še več drugih izvirnih igrokazov.

Dramatično godbo je povzdignil posebno Vatroslav Lisinski, od kterega imamo dve izvirni operi „Porin“ in „Ljubav i zloba“. Od operet naj omenimo Kökove „Serežan“ in Rešelnove „Mornari i djaci“.

Mi Slovenci žalibog do zdaj še nimamo stalnega narodnega gledišča in goji se dramatična umetnost le po diletantih. Uže stara rimska Emona, ki je stala tam, kjer se razprostira zdaj Ljubljana, je imela svoj amfiteater, kakor so kazale l. 1714 izkopane razvaline na Mirji. Od stare dobe naprej pa ni sporočil do 16. stoletja, v kterem so se pokazale tudi pri nas duhovne igre, latinske in nemške, ki so je napravljali jezuiti v ljubljanskem konviktu. Poseben podpornik dramatične umetnosti v 17. stoletju je bil grof Wolf Engelbert Auersperg

in se je v tem stoletju igralo v Ljubljani v štirih jezikih, namreč latinski, nemški, laški in tudi slovenski. L. 1670 namreč so igrali dijaki ljubljanske gimnazije igro „Paradiž“ na gradu Tivoli ali pod turnom imenovanem.

To je prvo sporočilo o slovenskeji predstavi, potem pa nimamo več ko sto let nobenega sledu, da bi se bilo kdaj slovenski igralo. Nemški igralci, ktere je privabil uže imenovani grof v Ljubljano, so igrali raznovrstne igre; nektete tudi iz domačega življenja vzete so igrali dijaki, n. p. igro „Victoria Carnioliae ab Auersperg et Eggenberg contra Turcos repontata“, ki slaví zmago Kranjskih in Štajarskih Slovencev čez Turke pri Sisku l. 1593. Zraven teh pa je bila uže l. 1660 v Ljubljani dobra laška opera. Predstave, ktere so napravljali jezuiti je izdatno podpiral grof Auersperg in jim odločeval velike zneske v denarjih. Po zimi se je igralo v veliki dvorani tako imenovanega knezovega dvora (Fürstenhof), po leti pa v nalašč napravljenem paviljonu na vrtu, ki je bil tik tega poslopja. Igralo se je pa tudi v jezuitskem konviktu, ali na njih posestvu pod turnom, v mestni in v deželni dvorani.

Med domačimi pisatelji nahajamo l. 1658 jezuita J. Zeleniča, ki je pisal latinsko dramo „Theodosius junior“; Martin Hörndler in Melhior Harrer spisala sta igro „der verirrte Soldat“, okoli l. 1660, v kterem času je najbolj cvetelo ljubljansko gledišče.

L. 1765, ob priliki ko je obiskal cesar Franc Ljubljano, sklenil je deželni zbor staviti deželno gledišče, na mesto kjer je bila deželna jahalnica. Po šestmesečnem delu bilo je gledišče dogotovljeno in obsegalo prostora za 850 ljudi, kar je bilo dostojno za prebivalstvo istega časa, kajti Ljubljana štela je tačas komaj 8000 duš. Stroški za to gledišče, ki je stalo ravno na istem mestu, kakor zdanje, znašali so nekaj čez 11.000 gld. Igrale so nemški in laški raznovrstne igralske družbe, ki so se vrstile ena za drugo, o domačih predstavah pa nimamo od prej omenjenih naprej nobenih sporočil.

Še le proti koncu 18. stoletja nahajamo zopet slovenske igrokaze predstavljene na ljubljanskem očitnem odru. Nepozabljivi mecén in domoljub baron Žiga Cojz spodbudil je posebno Linhartta, da se je poskusil z dvema igrokazama in malo prej spisal je, brž ko ne tudi po Cojzu spodbujen duhoven Zupan opereto „Belin“. L. 1790 prišla je na svetlo prva Linhartova igra „Županova Micka“, ki se je igrala še tisto leto na ljubljanskem javnem gledišču. Igrali so jo diletanti iz najboljših hiš ljubljanskih, in dopadla je neizmerno. Druga igra, ki je kmalu potem prišla na svetlo je „Veseli dan, ali Matiček se ženi“, po francoskem predelana.

Baron Cojz je sam skladal besede in napeve slovenskih pesmic, ki so se pele vložene v laških

operah in so imele vedno sijajen uspeh. Slavni naš pesnik Vodnik delal je tudi na dramatičnem polju in se je igrala l. 1803 po njem poleg Kotzebua predelana igra „Tinček Petelinček“, ki se je pa menda izgubila. L. 1821 in 1822 igrali so nemški igralci kterikrat kako slovensko igro, n. p. „Goljfani stavec“.

Med dramatičnimi pisatelji, ki so večidel prestavljali in predelavali igrokaze iz drugih jezikov, oglasil se je l. 1842 izvrsten prestavljalec Schillerjevih dram Ivan Koseski z „Devico orleansko“, pozneje l. 1849 z „Nevesto mesinsko“, katero je zaradi dolge bolezni še le v najnovejšem času dokončal; Andrej Smolè je prestavil iz angleškega igro „Varh“; učitelj Bernard Tomšič spisal je 1845 izvirno igro „Lahkoverni“, in poslovenil nekaj pozneje „Ravni pot najbolji pot“. L. 1848, ko je narodno življenje se zopet prebudilo in je bila prilika, igrati slovenske igrokaze, pokazala se je tudi na tem polju čvrsta delavnost. Prezgodaj umrli Fr. Malavašič je pisal dve igri „Nekdaj in zdaj“ in „Edinost“; Valjavec priobčil je v časopisu Slovenija prestavo Göthejeve „Ifigenije“. Fr. Cegnar znan po svojih poznejih izvrstnih prestavah Schillerjevih dram „Maria Stuart“, „Viljem Tell“ in celega „Wallensteina“, preložil je l. 1849 igro „Campa“ in l. 1850 Mosenthalovo „Deboro“. Dalje so prišle na svetlo l. 1850 igre: „Juran in Sofija, ali Turki pri

Sisku“ in „Štepan Šubič, ali Bela IV. na Horvaškem“ v Ljubljani; „Dvoboj“ in „Raztrešenca“ v Celji. Vse štiri priredil je za slovensko gledišče žalibog prezgodaj umrli J. Drobnič, ki je izdajal „Venec slovenskih igrokazov“.

Igralo se je l. 1848—1850 večkrat na ljubljanskem gledišču slovenski in sicer: l. 1848 dné 30. maja pri veliki besedi na čast cesarjevega godu samogovor Ivane iz „Device orleanske“; 8. jul. „Županova Micka“; 6. sept. „Goljfani stavec“ in zopet „Županova Micka“; 22. nov. „Tat v mlinu“ 4. dec. „Zmešnjava čez zmešnjavo“. L. 1849 igrala se je 24. jan. igra „Veseli dan, ali Matiček se ženi“; 13. febr. pri Vodnikovi besedi „Slave venec“ in predigra „Device orleanske“; 10. sept. „Dobro jutro“, 15. dec. neka igra bana Jelačića in samogovor iz Device orleanske“. L. 1850 je bila 19. jun. zadnja slovenska predstava za dalj časa. Igrali sta se igri „Ključec je od smrti vstal“ in „Vdova in vdovec“. Poskušalo se je v tej dobi narodne navdušenosti na noge spraviti narodno gledišče, kar se pa vsled mnogih zavir ni moglo doseči, in dolgo časa je bilo zopet ljubljansko gledišče zaprto domači muzi. Razun Ljubljane igralo se je le malokdaj in malokje slovenski na kakem glediškem odru. Ravno v večih slovenskih mestih, ki imajo gledišča, je tuji živelj skoraj popolnoma zadušil domačega in gospoduje le nemško ali italijansko gledišče.

L. 1860 se je začelo novo narodno življenje in napreduje od te dobe tudi slovenska dramatika, akopram le počasi. Napravljajo se v raznih čitalnicah na vsem Slovenskem mala diletantiška gledišča. V ljubljanski čitalnici predstavljale so se slovenske igre uže koj iz početka. L. 1861 igrala se je sv. Štefana dan smešnica „Slovenski parlament“; 1. 1862 7. dec. „Prerokovanje vremena v prihodnjem letu“ in „Muha in krop“, zraven tega bral se je več večerov ves „Viljem Tell“. L. 1863 se je začelo igrati bolj pogosto in sicer: 4. jan. „Domači prepir“, 2. febr. „Slovenija oživljena“, 8. marca „Vdovec in vdova“, 29. marca „Starost slabost“, 6. dec. „Snubači“, 20. dec. „Dobro jutro“. L. 1864 se je igralo: 6. febr. samogovor iz „Devic orleanske“, 21. febr. „Pravda“, 6. marca „Domači prepir“ in „Filozof“, 13. marca „Županova Micka“, 20. nov. „Popotnika“, 26. dec. „Strup“ in „Ključek je od smrti vstal“. L. 1865: 26. marca „Svitoslav Zajček“, 2. apr. „Advokata“ in „Igra Piké“, 16. apr. „Bob iz Kranja“ (v javnem gledišču), 11. maja „Advokata“, 16. dec. „Striček“. L. 1866: 18. marca „Gostilnica na pošti“, 4. febr. opereta „Tičnik“, ki se je ponavljala 25. febr., 1. apr. (v javnem gledišču) in 27. sept. Dalje se je igralo: 21. okt. „Slep ni lep“, 28. okt. „Črni Peter“. L. 1867: 5. febr. „Slovenija oživljena“, 24. marca „Zakonska sol“, 7. apr. „Ultra“.

Dramatično društvo, l. 1867 osnovano, je igralo prvokrat 24. okt. in sicer igro „Na mostu“, dalje je igralo: 24. nov. „Repatnica“, 8. dec. „Filozof“. L. 1868: 15. marca „Inserat“ 29. marca „Na kosilu bom pri materi“, 3. maja „Moja zvezda“ (v javnem gledišču), 16. maja „Bog vas sprimi“ (v javnem gledišču), 14. avg. „Filozof“ in „Ultra“, 14. sept. „Igra Piké in „Ravni pot najboljši pot“, 4. okt. „Črni Peter“, 8. nov. „Domači prepir“, 22. nov. „Zakonske nadloge“, 6. dec. „Krst pri Savici“, 22. dec. „Gospod regisseur“, „Ženin od gladi“ in „Advokata“. Igralo je tedaj društvo večkrat, nego se je kdaj popred igralo v enem letu.

Razun uže imenovanih dramatičnih pisateljev so omeniti iz novejšje dobe: Miroslav Vilhar, ki je uže l. 1848 spisal iz domače zgodovine vzeto igro s petjem „Jamska Ivanka“. Izvirna burka „Slep ni lep“ natisnena je v koledarji „Sloga“. L. 1865 je začel izdajati zbirko svojih glediških iger in izšlo je 6 vezkov, v katerih so razun drugih tudi izvirne igre: „Detelja“, „Župan“ in „Poštena deklica“. Škoda je da „Jamska Ivanka“ dozdaj še ni prišla na javni oder, ker bi imela gotovo dober vspeh. Enako zbirko poslovenjenih glediških iger je izdajal Dr. J. Bleiweis od l. 1864 in je izšlo 5 vezkov. Bogoslav Rogački je izdal izvirno veselo igro „Kteri bo?“, Fr. Remec izvirno igro „Samo, prvi slovanski kralj“, A. Kos igro „Strast

in krepost“, Lj. Tomšič veseloigro „Lahkoumna Emica“, J. Bilc dramatičen prizor „Slovenija oživljena“, Klodič veseloigro „Novi svet“. Da je razun teh izvirnih iger, ki so v natisu prišle na svetlo, še več izvirnikov, ki se nahajajo v rokopisu, menda ni treba posebej povdarjati. Ravno tako se ne morejo tu imenovati vse poslovenjene glediške igre. Vse to se nahaja v četrtem razdelku. Izmed pisateljev izvirnih iger, so še imenovati: Zakrajšek, Janez Globočnik, Fr. Saverjan, Alešovec, Fr. Jaroslov, Vilem Ogri- nec, Fr. Celestin; izmed predstavljalcev: J. Navratil, Žepic, Valjavec, Juri Kosmač, N. Dolinar, Babnik, iz dobe l. 1848; iz no- vejše dobe pa: M. Majar, J. Zabukovec, Luiza Pesjakova, Dr. Prelog, Leskovec, Šavperl, Rebec, Mandelc, Marn, Staré, Graseli, Iv. Rak, J. Severjev, Novo- meščan, Podgorski, Bolé, Makarovič, Jos. Nolli, Samec in še več drugih.

Dramatična godba se je le malo gojila pri nas. Kje so napevi operete „Belin“, ki je bila gori omenjena, ni znano. Vilharjeva spevoigra „Jam- ska Ivanka“ ima nektere prav lepe napeve, ki so se vdomačili med Slovenci. Želeti bi bilo, da enkrat slišimo celo delo. Benj. Ipavic pokazal se je z opereto „Tičnik“ prav izvrstnega sklada- telja, in je bila ta opereta pri vseh predstavah radostno sprejeta. Dalj časa uže dela na veliki

operi „Sveta vera“, in tudi konservatorist Hei-
drich zloži več opero.

Akopram nismo imeli Slovenci dozdej še
svojega stalnega gledišča, se je vendar primerno
živahna delavnost kazala na polji dramatične li-
terature. Da se bode pa še le popolnoma jela
razvijati, kadar nam bode prilika po izurjenih
igralcih predstavljati slovenske igre na javnem
odru, to je gotovo.

J. N.

O važnosti gledišča sploh, posebno pa narodnega.

Kakor je videti iz prejšnega članka, razvijala
se je glediška umetnost pri vseh narodih, imeti
mora tedaj gledišče posebno važnost. Gledišče,
kjer se edini mičnost raznovrstnih umetnosti, kjer
se prednaša najvišja poezija po izobraženej igralnej
umetnosti, kjer pomagata slikarija in muzika vezati
duh; gledišče, kraj, kjer se kaže v malih urah
vsa družbena in umetniška izobraženost narodova,
sad stoletnega truda, je neizmerno mikavno za
vsako starost, za vsak stan in spol. Bilo je tudi,
kakor smo uže videli, od nekdej priljubljena zabava
duhapolnih izobraženih narodov vsega sveta. Ime-
novati se sme gledišče šola življenja, ker v njem

kaže se nam človeško življenje v vseh svojih slastih, radostih in strastih, v veselih in tužnih svojih položajih. Vse napake in strasti, vse čednosti in zlahtne čute človeške vidimo tu pred seboj, kakor se nam kažejo na osebah, predstavljajočih ta ali oni del človeškega življenja. Od naj raznovrstnejših strani vidimo tu naše življenje, s pazljivim očesom gledamo konec poštenega ali hudobnega, a ne gledamo samo, tudi slišimo to in pozabivši na drugi svet, čutimo z igralci, ž njimi živimo. To je podoba živa, ki dolgo ostane vtisnena v našem spominu.

V gledišču se nam kažejo velika dejanja preteklih časov, misleč človek ima mnogo prilike bodriti svoj duh in premišljevati o naravi in namenu človeka, občutljiva mladina odpira svoja srca blagim čutom, starost se pomladí v spominu, vsakdo nahaja odpočitek in duševno razvedrenje, ter pozabi vsaj za nekaj časa skrbi in težave vsakdanjega življenja.

Ako hoče izpolnovati gledišče svoj pravi izobraževalni namen, ne sme postati nikdar le surovo, brezumno, dostikrat celo nevarno morenje časa, brez višjega umetniškega ali podučnega načela. Vsaka glediška igra mora nam kazati to ali ono človeško čednost ali slabost, dajati nam nauk ali svarilo za življenje. Iz tega je jasno, da kadar se kažejo na gledišču čednosti, krasni čini in blagi čuti, in mi vse to vidimo, slišimo i tudi sočutimo,

je ono vzvišen hram in zlata šola življenja, v kateri se oživljajo vse žile človeškega srca, da je gledišče dragocen brus, na katerem se ostri razum in misel, žlahtni srce in duh. Tu vidimo, kako ta ali oni, ki za Boga, za ljudstvo, za narod in domovino, za pravico in čednost gori, konečno slavno zmaga in predere vse ovire, kakor predere svetlo solnce temne oblake; tu vidimo kako vsako hudobno počenjanje, bodisi tudi zakrito s slavo in zagrnjeno s zlatom, vendar ne stori človeka srečnega in sramotno konča. Globoko se vse to vtisne v naše srce, in vsak človek, ki vidi, sliši in čuti to, ako ni še klesel tako globoko, da ga nič več ne gane, našel bode v gledišču mnogo spodbudnega in poučnega za življenje.

Gledišče je najlepša iznajdba človeškega duha, ono je šola vseh šol, ki je odprta vedno, da bi človek hodil v njo, spoznaval sebe, ljudi in življenje sploh, da bi postal vedno bolj žlahten na srcu in duhu, v svoj in družih blagor. Tu se prsa močno dvigajo, kri se razgreva in krepko po žilah raztaka, in mraz in groza prešinjata zopet vse ude. To je živi obraz našega življenja.

Nesrečen je narod, ki nima svojega gledišča! On ne vidi in ne more spoznati življenja do dna, odcepljen je od debla pravega in radostnega izobraževanja. Spoznavši neprecenljivo vrednost gledišča, vstvarili so si skoraj vsi izobraženi narodi svoja gledišča. Nemci so storili celó še več, ter

si osnovali gledišča tudi v nenemških deželah, posebno med Slovani, da bi je osrečevali — se ve da za svoje namene — z dobrotami glediške umetnosti. Ali tuje gledišče nima in ne more imeti blazega vspeha za splošno ljudsko napredovanje in izobraževanje. Nesrečen narod, kateri nima svojega gledišča, se nikdar ne spozna, se nikdar ne more popolnoma izobražiti. Kje se razgreje srce in vname duh bolj za narod in dom, nego v gledišču? Ko bi videli in slišali žlahtne čine slavnih mož, ki so trpeli in celó smrt storili v svetej borbi za svoj rod in dom, kako bi moglo mrzlo ostati naše srce? Ko bi slišali njih besede, ko bi je videli v resničnih podobah pred seboj, ali bi se ne budila in množila tudi pri nas enaka ljubezen do domovine, do svojega naroda? V drugej igri kazala bi se nam zopet ljubezen do najvišega bitja, do pravice in človeške čednosti. In glej, to je šola, v kateri se izobražuje in žlahtni ves narod radostno in z blagim dobrodelnim vspehom.

Če ima pa uže gledišče sploh toliko važnost, ako se namreč ne izneveri svoje blagej nalogi, ima še posebno pomenljivost narodno gledišče, v katerem ne vlada tuja, večini naroda nerazumljiva, nego domača beseda. Tudi naš narod vstvarjen je od večnega stvarnika in obdarovan z mnogimi darovi, ter sposoben za pravico in čednost, za časen in večni blagor; in ker je narod slovenski, hoče doseči vse to po svoji slovenski šegi, kakor to hoče

imeti sam stvarnik njegov. Še vedno plamtí v narodu našem iskra domorodna, vnela se je uže tudi v plamen, na katerem se je spekel marsikteri sovražnik njegov.

Vedno bolj in bolj spoznava narod slovenski, da ga Bog ni vstvaril za to, da bi ga drugi zaničevali, da bi podlaga bil tujčevi peti, ter iz svojih lastnih sinov, kakor deblo iz suhih vej, rodil toporišča za sekire, ki bi sekale in vničevale ves narod, vse deblo. Da se kakor slovenski narod izobražujemo in srečni postanemo, dal nam je Bog slovenski jezik, slovensko zemljo, slovenske roditelje; on hoče, da kakor Slovenci živimo, ne pa da bi se zavrgli, da bi postali izdajalci naroda, sramovaje se ga, ter ga preganjali in zatirali, in mu zapirali pot do prave izobraženosti. Ravno gledišče ima pri nas še posebno važnost, razun občnega, nraavnega in umetniškega stališča, v narodnem oziru. To mora priznati vsak, niti nasprotniki naroda ne mogó tega tajiti. Zahteva se sicer tudi drugod, da bi bilo gledišče cvet in izrastek narodove bitnosti, da bi se iz domače krvi rodilo in zopet v narodovo kri presadilo; ali pri nas ima gledišče razun vsega uže omenenjega še ta važen namen, da bi budilo, ogrevalo in gojilo to, kar je drugod uže izbujeno in odgojeno, in se v umetniških delih kaže kakor v čarobnem zrcalu. Narodno gledišče bode budilo ljubezen do slovenskega jezika, ono bode najbolja učilnica lepe

in čiste slovenščine, in s znanjem jezika prišlo bode tudi spoštovanje lepo donečih milih glasov domovine v take prsi, ki dozdej mrzé svoj materin jezik. Tudi o tem oziru ima tedaj gledišče, in sicer domače gledišče, veliko nalogo izpolnovati.

Žalibog, Slovenci do zdaj nismo še tako srečni, da bi imeli svoje stalno narodno gledišče, in položili smo komaj temeljni kamen temu prevažnemu zavodu. Dramatično društvo, o kterega namenu in važnosti bode pozneje govor, je malo zrno, ktero nam utegne roditi s pripomočjo domoljubnih rojakov tako potrebno narodno gledišče, iz kterega bodo bolj pogosto nego dozdej k srcu govorili domači glasi, da se razpoka davnoletna skorja otrpnosti, in raztaja led narodnega spanja. Slep bi moral biti, ki bi po vsem rečenem preziral preveliko važnost narodnega gledišča. Srčno je želeti, da se k temu delu složijo vse moči slovenskega uma, in dosegli bomo tudi mi zaželjeni cilj, kakor so ga uže dosegli drugi naši slovanski bratje.

V Ljubljani moramo si postaviti Slovenci svoj hram, v kterem se bode gojila umetnost dramatična, v Ljubljani moramo imeti narodno gledišče. Ljubljana je središče slovenske zemlje, ona mora biti tudi srce, v kterem se steka narodno življenje iz vseh žil in končin slovenske domovine. V Ljubljani živi največe število slovenskega naroda skupej, v njej se zbira vsaki dan največe število iz vseh krajev. Kaj je tedaj bolj naravno, nego

da bi stalo narodno gledišče, ali gledišče za ves narod tam, kjer je največe število naroda skupej? In katero mesto na Slovenskem bi pač moglo biti bolj pripravno? Malo število tujcev in domačinov, ki tudi niso prijazni narodnemu gibanju, to pač ne sme in ne more ovirati slovenskemu narodu tako potrebne naprave. Ako bomo delali vsi s združenimi močmi, imeli bomo svoje gledišče, katero bode obilo sadu rodilo vsemu narodu. V Ljubljani živi največ Slovencev skupaj, največ narodnjakov, tu se šola vrla naša mladina, nada boljše in veselejše prihodnosti, mnogo jo je tudi pri trgovstvu in obrtniji. Tu naj bi se napajala ona z blagimi misli in čuti, spoznavala svoj narod in razširjala po vsej domovini narodno zavest, ž njo pa izobraženost in omiko. Iz teh mladeničev postali bodo možje blazega srca, vneti za svoj narod, in kateri koli stan si bodo izbrali, vedno jim bode sreča naroda najbolj pri srcu.

V vseh pokrajinah premile naše domovine začenja se veselo gibanje, zbuja se društveno narodno življenje, katero je jasen dokaz da narod slovenski živi, da krepko stopa naprej v splošnej omiki. Ako bomo vzajemno delali in se ne strašili, malih žrtev imeli bomo narodno gledišče, ki nam bode odgojevalo krepke sinove, kateri bodo širili narodno omiko po vseh pokrajinah Slovenije. Ono nam bode širilo omiko in izobraženost, le-te pa storé človeka srečnega, pokojnega, bogatega.

Ne govorimo tedaj „čemu bi podpirali gledišče in dramatiko v Ljubljani“, ker gledišče je šola za ves narod, v njej se učé denes ti jutri drugi, vsi pa za ves narod, tedaj tudi za Vas, ki ste zunaj Ljubljane po vaseh, trgih in mestih. Narodno gledišče moramo imeti, da bomo sebe in narod spoznavali, um in srce žlahtnili; in to šolo vseh šol, to šolo vsega naroda moramo narprej imeti v Ljubljani, v srcu Slovenije. Iz dobrega gledišča izviralo bode le dobro in mnogo koristi za napredek vsega naroda. Najdraži biser, ki narod narbolj kinča, je umetnost, in ravno gledišče strinja v sebi raznovrstne umetnosti. Delajmo tedaj tudi mi Slovenci, da si kmalu postavimo domač Taliji posvečen hram v Ljubljani, narodu našemu na čast in veliko korist.

J. N.

Je li res težko, napraviti diletantiško gledišče?

Kako važno in potrebno je gledišče človeku, ne le za plemenito zabavo, nego tudi za izobraženje in oliko, o tem je bilo uže govorjeno. Potreba narodnega gledišča, čuti se ne le v Ljubljani, marveč po vsej slovenskeji zemlji. V dokaz so nam glediške predstave, ki se čedalje bolj pogosto na-

pravljajo v vseh narodnih čitalnicah in tudi v javnem gledišču. Gotovo treba narprej, da imamo v Ljubljani, v srcu Slovenije, Taliji posvečen hram, v katerem se bode gojila narodna umetnost. Ali pa moremo biti s tem zadovoljni, da imamo le v Ljubljani vzorno in polno gledišče? Nimajo li tudi druga slovenska mesta pravico in dolžnost, pomagati po tej poti k izobraževanju in plemenitej zabavi svojih someščanov? Ta cilj pa najloži dosežemo, ako se napravijo po vseh slovenskih mestih, trgih, in tudi večih vaseh male podružnice ljubljanskega dramatičnega društva, s katerim bi ostale vedno v ozkej zvezi in tako vzajemno ž njim delale za oliko našega naroda. Kjer so čitalnice, tam naj se prej ko mogoče napravijo. Mi Slovenci moramo skrbeti, da uže skoraj dobomo v vsakem mestu, trgu ali veči vasi narodno čitalnico s posebnim dramatičnim i pevskim odborom. Posljedna bila bi ob enem podružnici dramatičnega društva in velike slovenske pevske zveze, ktere nam je tudi neobhodno potreba, ako hočemo povzdigniti narodno petje na višo stopnjo. Razumeva se samo ob sebi, da se morejo napraviti podružnice tudi tam, kjer ni niti čitalnice, niti pevskega društva.

Da bi se kar največ mogoče širile i razcvitale podružnice ljubljanskega dramatičnega društva po vsej slovenskej zemlji, to mora biti želja in skrb vsacega pravega rodoljuba. Korist, ki jo prinašajo

take podružnice za razvitek društvenega življenja, se ne more dosti oceniti. Tudi so prevažne za razširjevanje narodne zavednosti. Dokaz temu so nam brezštevilne take družbice na Českem. Kar se pa tiče poduka, spodbude i zabave ljudstva sploh, smemo jih postavljati na isto stopinjo z vsemi drugimi izobrazujočimi sredstvi.

Obžalovati je iz vsega srca, da šteje dramatično društvo še primerno malo prijatlov med Slovenci, i da se še ni osnovala ne ena podružnica, ki bi bila v dejanskej zvezi z društvom. Daj Bog, da bi uže skoraj mogli pozdraviti kako sestrico!

Eden izmed prvih uzrokov, zakaj da imamo še tako malo, ali bolje da še sploh nimamo po manjših mestih glediških družbic je ta, da si ondešnji narodnjaki mislijo, da kaj tacega napraviti ni niti mogoče. Ni dvorane, ni igralcev, niti potrebnih oblek i dekoracij, niti denarjev, da bi se kaj tacega omisliti moglo — na kratko ni ničesa, kar je za gledišče potrebno. In če ne manjka vseh teh stvari, pa vsaj ene ali druge reči ni mogoče dobiti. Ako imamo dvorano in odrček, pa nimamo igralcev —; imamo li igralce, pa zopet ti ne vedó kje predstavljati, i tako pride vedno kaj vmes, da se ne more igrati, dokler nihče več gledišča v misel ne jemlje.

I vendar bi se moglo, ako bi se hotelo! — Ničesar ne primanjkuje tako rado, nego prave,

resnične volje, ki premaga marsiktero oviro, in slavno doseže svoj cilj.

Dokažemo li, da je mogoče osnovati podružnico v malem mesticu, da skoraj v vsakej veči vasi, gotovo ne bode treba posebej dokazovati, da bi mōgla biti v vsakem večem mestu.

Ozrimo se tedaj v kako mestice ali trg. Ne najdemo sicer nikjer glediške dvorane, vendar pa povsodi kako večo gostilnico. Krčmar nima nič zoper to, ako bi se včasih sosedje pri njem sešli, da bi se ondi vdeleževali predstav glediških diletantov; še veselilo ga bo, i rad bo še brez vsacega povračila shranil glediške naprave. Razun tega je v vsakem kraji kak vrt, kak lep drevored, kak travnik, — ali bi se ne moglo po leti v senci koščate lipe, še celo v gozdu ravno tako dobro igrati kakor v najlepšej glediškej dvorani? Mesta za predstave tedaj nikjer ne manjka. Ali ni ga človeka, ki bi mogel igrati, ki bi sploh mogel voditi tako podvzetje. Zares obžalovati bi morali naše narodnjake na deželi, ako bi bil tak izgovor opravičen. Mi jih bolje sodimo, i trdimo da je povsodi ljudi, ki bi mogli igrati, ako bi hoteli. Ne mislimo da najdemo v vsakej vasi umetnika, ali nikakor ne moremo verjeti, da ne bi tam bilo ljudi, ki bi ne umeli predstavljati prosto i spodobno kako navadno malo glediško igrico, ki ne bi bili sposobni izuriti se z večkratnim igranjem i prisvojiti si take spretnosti v predstavljanji, da

bi mogli zabavati in izobraževati svoje srenjčane. Poglejmo v navadno farno vas. Brez težave najdemo povsodi nekaj izobraženih domoljubov, ki so sposobni osnovati glediško predstavo; tudi marsikteri kmečki fant ali dekle bi se kaj naučili, ki imajo dosti gibčnosti ter bi radi igrali. Lahko bi tudi nekdo iz okolice prišel pomagat. Ali bi se tedaj res tako težko našlo potrebnih oseb za predstavljanje navadne igre iz vsakdanjega življenja? Izbirale naj bi se za začetek igre, ki potrebujejo le malo oseb n. p. „Domači prepir“ „Črni Peter“ „Zakonska sol“ „Po polnoči“ i mnogo enacih, ki imajo le po tri osebe, katerih bi gotovo nikjer ne bilo težko najti. Kadar bi se našlo več oseblja, seglo naj bi se po družih igrah, po spregledu v četrtem razdelku. Ali ni ljudi, ki bi take predstave vodili, ki bi tudi lakko sami igrali, — ako bi le hoteli? Igrali bodo tako, kakor kdo zna, kakor bi na velikem gledišču gotovo ne zadostovalo; na deželi pa je dosti dobro, da imajo ljudje prijetno i koristno zabavo. Ako bo začetek težek, naj se nihče ne prestraši, večkratna vaja bo marsikako napako popravila. Saj se še otroci navadijo igrati. Da se v mesticu, kjer bivajo izobraženi meščani in uradniki itd., lahko osnujejo spodobna gledišča, i da se tu s časom lahko prav umetno predstavljajo glediški igrokazi, o tem ni treba govoriti. Kjer tega ni, tam manjka dobre volje, ali pa izobraženosti.

Ker se uže ne more tajiti, da se povsodi najdejo ljudje, ki bi igrali i mesto, kjer bi se igralo, navaja se še celo vrsto druzih uzrokov, ki so pa drug od druzega praznejši. Ti, ki bi mogli igrati, nimajo časa, da bi se učili itd. Se ve da, — ker se nočejo, zato se ne morejo učiti; mi pa mislimo, da se mlad človek, akopram je obložen z opravili, vendar lahko nauči vsaki mesec eno nalogo, a niti bi zanemaril dolžnosti svojega stanu, niti bi s tem svojemu zdravju škodoval. Pa zopet ni nobenega odra, niti drugih glediških priprav, — kako tedaj igrati? Na deželi gotovo ne bode sile za nekoliko desek za podium, i tudi brez tega se lahko prebije, kjer ni mnogo gledalcev. Tudi dekoracije ne bodo delale prevelikih skrbi. Povsod se lahko dobi človek, ki naslika navadne kulise, ki tukaj uže tako nimajo naloge, da bi pomagale igrati, kakor na velikih glediščih; one marveč služijo le zato, da zakrijejo, kar je za odrom i na strani odra. Tako imenovana „španska stena“, prepeta s tapetnim papirjem, kaže nam tudi sobo, — vrt se lahko naslika, ali pa še bolje iz pravih vej sestavi. Druzih dekoracij malo gledišče ne potrebuje, vsaj se tu le prav lahke navadne igre predstavljajo. Tudi se more iz igre kaj izpustiti, česar ni mogoče dobiti. Ravno to velja tudi o oblekah. Viteške igre se ne bodo predstavljale, za igrokaze iz vsakdanjega življenja pa nam zadostuje navadna obleka. V ostalem bi si mogle

take glediške družbice uže po prvih predstavah omisliti najpotrebniših stvari, dokler bi si tako napravile s časom nekak „fundus instructus“. Tu opomnimo podružnice na to, da so oddelek velikega ljubljanskega dramatičnega društva, i kot taki imajo pričakovati tudi od njega izdatne pomoči. Vsaka podružnica naj vsaj po enkrat na leto napravi predstavo v korist ljubljanskega centralnega društva, in rado bo to posodilo za izredne predstave potrebne obleke, rokopise itd.

Naj nihče ne pravi rajši nič, ako ne kaj spodobnega! Prepričani smo, da bode občinstvu, ki dobi malokdaj kaj duševne hrane, tudi ne ravno umetna igra mila i koristna zabava. V ostalem pa naj tudi nihče ne pozabi, da je vsak začetek težak, da se pa s časom z dobro voljo vse lahko izvrši. Veliko, prav veliko za vresničenje tukaj izrečenih želj bi storila lahko naša vrla učeča se mladina, ki je vneta za vsako stvar, ktera pospešuje narodni napredek. Ona ima lepo priliko ravno v šolskih praznikih buditi ne le z besedo, timveč tudi z dejanjem po slovenskej zemlji ljubezen do dramatike! V šolskih praznikih bi prav lahko dijaki napravili predstave, i tu bi jim dobro došle glediške naprave take podružnice ljubljanskega dramatičnega društva. Tu si ne moremo kaj, da ne izrečemo srčne želje, da bi tudi naši vseučiliški in odrasli gimnazijalni dijaki jeli gojiti slovensko dramatiko. Lep izgled dajejo jim v tem vrli dijaki

česki, kateri mnogokrat celo v javnem gledišču pražkem napravljajo predstave v kak dobrotljiv namen. Po deželi je pa to uže stara navada na Českem, da napravljajo dijaki, ki pridejo na počitnice, doma v svojem kraji večkrat glediške predstave. Tudi na Slovenskem naredili so uže dijaki višjih šol glediške predstave tako n. p. l. 1863 v Laškem trgu na Štorskem, kjer se je igrala igra „Dobro jutro“ z občno pohvalo. Letošnje leto igrali so dijaki v Vojniku pri Celji igro „Pijanec“. Naj bi se to ponavljalo vsako leto i v mnogih krajih. Način, po katerem bi se dalo to doseči brez truda, bil bi na kratko tale: Dijaki enega okraja naj bi bili v nekakej ožjej zvezi med seboj. V desetih mesecih bi se brez vsega truda v prostih urah lahko naučili 3 ali 4 manje glediške igre. To bi jim uže med letom napravljalo mnogo poštenega veselja, zraven pa bi se ob enem vadili v govorništvu i lepem vedenji. Učitelj slovenskega jezika na srednjih šolah bo gotovo rad nadzoroval take vaje i sem ter tje storjene napake z veseljem popravljal. Ob šolskih praznikih naj potem te igre malo po malo predstavljajo v vseh vaséh svojega okraja. Pripomogli bodo s tem mnogo k izobraževanju našega naroda, sebi pa naklonili srca vseh vaščanov in blago zavest, da pospešujejo po svojej moči napredek narodne reči.

Ko smo v kratkih črticah dokazali, da ni nikakor tako težko napraviti malo gledišče, ako je

le resna volja, da se kaj stori za to tolikanj važno reč, sklepamo ta članek s presrčno željo, da bi uže skoraj imeli v vsakem večem kraji slovenskem tako osnovano podružnico, kjer bi se narodu našemu odprla učilnica lepšega družinskega življenja, njegova srca vnemala za plemenita čutila, ter ob enem se pospeševala izdatno narodna zavest.

J. St.

Dramatično društvo in njegov namen.

Po vsem, kar je bilo govorjeno o velikej izobraževalnej nalogi in važnosti gledišča in o posebnej potrebi narodnega gledišča, mora gotovo biti iskrena želja vsacega pravega domoljuba, da tudi mi Slovenci s časom dospemo do svojega gledišča. A le malo, — da ne rečemo skoraj nič — storilo se je v tej zadevi, ter prepuščala se je stvar sama sebi in božjej previdnosti. Igralo se je sicer v posameznih slovenskih čitalnicah in razvijali so vrli domorodci in domorodkinje vse hvale vreden trud, ter pogosto napravljali glediške predstave; ali vse te moči bile so raztresene, brez vsega središča, čestokrat primankovala jim je tudi pripravna izbira manjih igrokazov, kajti razun zbirke, ktero je izdajal Dr. Janez Bleiweis, in

razun Miroslav Vilharjevih iger prišlo je le malo slovenskih igrokazov v natisu na svetlo. V Ljubljani sami vladala je, in vlada še zdaj na javnem gledališkem odru le nemščina, kajti vkljub vsem zahtevam, stavljenim v pogojih z gledališkimi podvzetniki, ni eden od vseh ni spravil niti najmanjše slovenske igre na oder, potegnil pa je vsako zimo po 1600 goldinarjev iz deželnega zaklada. Slovenska dramatika imela je le prostor na čitalničnem odru, in le pri posebnih prilikah pokazali so se slovenski diletantje tudi na javnem gledišču, a to večidel v poletnem času, da ne bi motili nemške muze.

Tako neprijazno stanje izbudilo je v več mlajih rodoljubih misel: osnovati društvo, ktereга namen bi bil pospeševati slovensko dramatiko. Kmalu se je vresničila ta misel in rodilo se je „dramatično društvo v Ljubljani“, ktero je dobilo vladno potrjenje 2. marca l. 1867. Kakor je pa težak vsak začetek, tako si tudi osnovatelji dramatičnega društva niso nikakor zakrivali velicih težav, ktere bode treba premagati društvu, preden mu bode mogoče izpolnovati vsestransko svoj namen. Ozrimo se le n. p. na našo Matico, ki danes uže stoji na krepkih materijalnih nogah, kako je ona počasi narastala in si pridobivala moči in podpornikov. Ravno istega smemo se gotovo nadejati tudi pri dramatičnem društvu, ktero si pridobiva vedno več prijateljev in podpornikov.

Treba mu je pa tudi vsestranske žive podpore, kajti naloga, katero ima ono izpolnovati je velika in težavna, ter potrebuje mnogo delavnih moči.

Ako pogledamo na namen društva, vidimo da mu je mar skrbeti za splošni razvitek slovenske dramatike.

V prvej vrsti bode društvo skrbelo za razvitek dramatične literature. Ne sme se prezirati, da bode moralo iz početka skrbeti najprvo za to, da izdaja manjših igrokazov, ktere je mogoče rabiti za predstave na čitalničnih i družih diletantiških glediščih, kakor jih imamo uže nekaj po Slovenskem. Izdajalo bode društvo take in kolikor bode mogoče uže tudi zdaj večje igrokaze v zbirki „Slovenska Talija“, ktero sprejemajo brezplačno vsi udje društva. Pri pomanjkanji dobrih izvirnih iger, jemal se bode ozir posebno na dramatično literaturo slovansko, kajti značaji in običaji slovanskih plemen so si jako podobni, tedaj tudi igre, vzete iz kterejakoli kolena velike slovanske rodbine, nam veliko bolj pripravne, našim razmeram bolj primerne, nego druge, iz tujih jezikov vzete. Zanemarjali pa se nikakor ne bodo plodi dramatične literature vseh narodov. Da imamo le prav malo število izvirnih igrokazov, in še med temi mnogo slabega, temu se ni čuditi gledé na naše dosedanje razmere. Kadar bode enkrat društvo prišlo do materijalne kreposti, ter moglo spodobno plačevati in spodobno predstavljati

dobre izvirne igre, gotovo bode tudi to polje našega domačega slovstva bolje obdelano nego zdaj.

Razpisovanje primernih daril za dobra izvirna dramatična dela, ter prilika da se taka dela predstavljajo na javnem gledišču in tako še vedno donašajo sad pisatelju, to bode gotovo budilo naše slovenske pisatelje, da se poskušajo v pisanji dram. Posebno pa se bode moralo skrbeti, da si s časom prestavimo na domače polje dramatične umotvore naših slovanskih bratov in tako osnujemo slovansk repertoire, prvo in bistveno podlago slovenskemu narodnemu gledišču. To svojo nalogo izpolnovati ne bode društvu posebno težavno, in začelo jo je koj prvo leto z malimi pripomočki izvrševati, ter je pripravljena uže lepa zbirka raznovrstnih igrokazov z domačega in tujega polja za natis. Materialna in duševna podpora slovenskih rodoljubov bode merilo, po katerem se bo ravnala društvena delavnost, ter se izdajalo vsako leto manj ali več igrokazov.

Druga važna in bolj težavna društvena naloga je, da napravlja javne predstave glediških igrokazov. Tudi to svojo nalogo spolnuje društvo uže zdaj, kolikor je mogoče izvrševati jo z diletantiškimi močmi. Kakor je bilo uže omenjeno na drugem mestu, je igralo društvo to leto v čitalnici in v javnem gledišču večkrat, nego se je zgodilo to kdaj popred. Igralo se bode gotovo tudi na dalje, ker se je nadejati, da domoljubni diletanti,

gospodične in gospodje ne bodo opešali v svojem blagem delovanju, ter tudi naprej še žrtovali katero urico tako žlahtnemu namenu. Brez dvoma se bode odprlo ljubljansko gledišče slovenskim predstavam tudi v zimskem času s takimi pogoji, da je bode društvo smelo sprejeti. Se ve da se ne bode iz početka moglo igrati tako pogosto, kakor bi bilo želeli, da se igra v slovenske Ljubljani. Ali pomisliti je, da pri vsej žrtvoljubnosti in vsem trudu diletantiških domoljubnih igralcev in igralk ni mogoče, vstreči opravičenim željam narodnjakov, zahtevajočih in želečih redne slovenske predstave v javnem ljubljanskem gledišču. Vendar se bode storil začetek, in naj si bode tudi ponižen, ostal bo prvi korak na poti, ki nas mora peljati do zelenega cilja. Da se počasi more igrati bolj pogosto, ter da ne bode treba preveč zahtevati od domoljubja naših vrlih diletantov, zato si je stavilo društvo tretji namen osnovati dramatično učilnico, v kateri se bodo gojile igralne moči za slovensko gledišče.

Dramatična učilnica še le nam bode položila pravi temelj narodnemu gledišču, ako jo bomo osnovali in vzdržavali. Se ve da ne bode to lahka stvar in da bode trebalo velike podpore, da jo spravimo v življenje. Na drugi strani pa je zopet gola resnica, da z diletantizmom ne bomo prišli do visoke stopnje, da moramo dobiti z časom igralne moči, ki se bodo popolnoma posvečile le

svojemu namenu in tako lahko dosegle potrebno igralsko izobraženost. Kako osnovati tako dramatično učilnico, o tem govoriti ni tukaj mesto in se bode to storilo drugod, dosti je da se omeni društveni namen tudi o tej prevažnej zadevi. Taka učilnica se bode gotovo podpirala tudi iz deželnega zaklada, iz kterega se je dozdej uže toliko denarja izdalo za nemško gledišče, ktero slovenski deželi ni donášalo prav nobene koristi. Neobhodna potreba takega zavoda za slovensko gledišče, ako sploh hočemo imeti kdaj narodno gledišče, je jasna in bode naj bolje priporočilo, da se podpira po vsej moči. Le po tem potu bodedo si dobili dobrih igralcev in igralk in po njih dobro narodno gledišče. Ustvariti si moramo stan slovenskih glediških igralcev, ki bode svoje naloge zmožen, čislán in spoštovan, kakor so bili nekdej igralci pri raznih narodih. Sposobnih moči nam menda ne bode manjkalo, kadar to stvar postavimo na trdno zanesljivo stališče in jej položimo gotov temelj.

Da bode društvo skrbelo tudi za to, da si omisli s časom svojo garderobo in knjižnico, je stvar ki nima posebne imenitnosti in se razume skoraj sama po sebi.

Iz rečenega vidimo, kako važna in velika je naloga, ktero ima spolnovati mlado društvo. Ako dozdej še ni napredovalo tako hitro, kakor bi želeli nekteri, gotovo je storilo vsaj nekoliko in pokazalo

je, da mu je mar delati, da ni mrtvo rojeno dete brez vsega življenja. Treba pa je, da ne pogrešamo med podporniki društva niti enega slovenskih rodoljubov. Mali letni znesek dveh goldinarjev, ali ustanovnino 40 gold. na enkrat ali po 10 gold. v štirih letih plačanih, bode vedel pretrpeti vsak prav domoljub. Imel bode sladko zavest, da s tem malim doneskom podpira napravo, ki utegne roditi veliko sadu našemu narodu, ki je važnejša nego marsiktera druga. Zatorej naj dela vsak prijatelj slovenske dramatike, da pridobiva vedno novih udov in podpornikov dramatičnemu društvu, ktero bode po tem čvrsto napredovalo in kmalu s ponosom smelo ozirati se na svojo delavnost.

J. N.

Pravila dramatičnega društva v Ljubljani.

§. 1. Namera društvu je, vsestranski podpirati ispešiti slovensko dramatiko.

§. 2. Torej si bode društvo prizadevalo pomagati, da vzraste slovensko dramatično slovstvo, i za tega delj misli:

- a) na svitlo dajati slovenske gledališke igre i razpisavati darila za najboljša slovenska dramatična dela;
- b) v Ljubljani ustanoviti dramatično učilnico, da bi se v njej družabniki izobraževali za glediško igranje;
- c) napravljati igrokaze;

- č) po knjigah, preko društva natisnenih, razglašati presojsila o vseh izvirnih i poslovenjenih igrah, katere društvo na oder postavi, dalje o vsacem društvu poslanem i potem sprejetem delu ter tudi o drugih slovenskih i poslovenjenih dramatičnih delih.

Vsak spis te vrste se na svitlo daje ali na ime tistega družabnika, kateri ga je zdelal, ali tudi brez podpisa i torej na odborovo ime, ako bi se pisatelj ne hotel imenovati, — a vendar na rokopis, kateri se po tiskanji shrani meju društvenimi listi, vsak pisatelj svoje ime podpiše. Presojila o igralcih se prepuščajo časnikom;

- d) skrbeti za potrebno gledališko pripravo i ríznico (garderobo), ter osnovati dramatično knjižnico, v katero imajo počasi priti vse izvírne domače i vse poslovenjene, ter kolikor bode mogoče tudi vse druge izvírne slovanske igre, — vrhu tega kar se dá, vse prestave v razna slovanska narečja najboljših dramatičnih del drugih narodov, napósled najboljše dramatične igre i poučne knjige o dramatiki iz vseh izobraženih jezikov, i to ali v prvopisu ali v prestavi, po okolnostih i potrebi.

§. 3. Vsak izobražen človek, bodi si moškega ali ženskega spola, more pristopiti k društvu.

§. 4. Družabniki se delé: v delavne, i ti v *igralne* i *pisalne*, dalje v podporne, ustanovne i častne.

§. 5. Tudi nedruštveni slovenski pisatelji mogó odboru primérne spise izročati v tisk i nágrado.

§. 6. Vsak družabnik ima pravico:

- a) da pride k občnemu zboru i da se v njem glasi pri vseh razgovorih, ter da glasuje i voli odbor, pa da more tudi sam biti izvoljen;
- b) da odboru podaja nasvete o društvenih namerah;
- c) da brezplavno dobiva preko društva izdane knjige;

- č) da tudi k društvenim gledališkim igram dohaja brezplačno, razen kader odbor določi vstopnino;
- d) da rabi društveno knjižnico, — vendar ima ljubljansk družabnik pismeno potrditi, da je prejel knjige a vnénj postaviti jemstvo (garancíjo) zánje.

§. 7. Igralnih družabnikov dolžnost je, redno hoditi k učnim vajam i prevzemati náloge, katere jim odbor odloča.

Pisalnih družabnikov dolžnost je, odboru izročati spise društvu primerne i sicer vsak izmeju njih vsaj za natisneno pôlo na léto. Podporniki i ustanovniki samo z novci pomagajo.

§. 8. Da more društvo napredovati, plačújo delavni družabniki po 1 gld. a podporniki po 2 gld. a. vr. na leto, i ustanovniki po 40 gld. a. vr. ali vse vkupe ali v štireh letnih obrokih zaporédoma po 10 gld.; častni družabniki so društveníne svobodni.

Vsako letno plačilo se društvu odšteje vsaj do konca junija meseca.

§. 9. Pisateljem (§. 6.) i društvenim igralcem odbor po moči društvenega imenja odloča primérno nágrado.

§. 10. Redni občni zbor se snide vsaj po enkrat na leto i to januarja meseca, a preizredni, kader kolí se ga potrebno zdi sklicati odboru, ali če ga 20 družabnikov zahteva.

Vsak preizredni občni zbor je teden dníj poprej a redne občne zборе je vsaj 14 dníj poprej razpisati.

Občni zbor ima pravico:

- a) voliti odbor i v njem še posebe prvosednika i blagájnika;
- b) presojsati odborovo poročílo o društvenem delovanji;
- c) odábrjati ali ometati račun minolega i proračun bodočega leta;
- č) prenarejati društvena pravila;
- d) razsojsati meju odborom i družabniki prepíre o kakej društveneji réči;

- e) sklepati, da se društvo razdruži, ako bi okolnosti tako nanesle, ter kam se potem dene društvena imovina. — Ako bi se društvu delovanje ustavilo, sme po nasvetu zadnjega odbora vseh družabnikov večina pismeno ukrenoti o društveni imovini;
- f) presodbi ali pregledu kake reči o posebnih slučajih postavljati poseben odbor, kateri mu ima o njej poročati, predno bi šla na sklep.

Občni zbor razsoja o vseh društvenih rečeh sploh, katere niso odboru izrekoma odločene ter o dvomnih stvaréh je samo on končno veljaven tolmač društvenih pravil.

§. 11. Vsak glasuje i voli osobno, samo vnénji družabniki smejo voliti pismeno, svoje ime na volilnem listku dodavši.

Dá sklep obveljá, treba mu je nadpolovične večine zbranih družabnikov; samo sklepu, da se društvo razdruži, imata pritrditi dvé tretjini. Pri volitvah je podpolovična večina dovoljna.

§. 12. Voditelj društvu je odbor, v katerem je 20 odbornikov, ki se potem sami razdelé:

- a) v znanstveni razdelek dvanajst odbornikov, meju katerimi 4 mogó zunaj Ljubljane prebivati. Tega razdelka posebni nálog je, presójati (§. 2. č) i pripravljati dela za tisk odmenjena;
- b) v ígralni razdelek petih odbornikov, katerih nálog je, skrbéti o vsem, česar je treba za izkušnje, igrokaze, skupno branje iger i za društveno učilnico;
- c) v gospodarski razdelek tréh odbornikov, meju katerimi sta blagajnik i knjižničar.

Tajnikov posebni posel je, da v svojega razdelka i vsega odbora sejah naréja zapisnike, da skrbí za vložni zapisnik ter za dopise i odpise, kar se jih ne tičé blagajnikovega posla, kateremu je skrbeti za novčne knjige, za blagajniške spise, dopise i odpise. Pod knjižničarjevo roko so društvene knjige i knjižnica ino imeniki. Prvo-

sednik ali oziroma njegov namestnik je podporen vsem razdelkom.

Vsakemu razdelku ali odborniku ves odbor naroča opravilo, da ga izvrši, a potem vsak rãzdelek svojim odbornikom.

Društvene opravke, kolikor se jih ne tiče blagajnice, podpisujeta prvosednik i tajnik, a kolikor se jih tiče blagajnice, prvosednik i blagajnik.

Odbor se voli vsako leto izmeju vseh raznovrstnih družabnikov, samo izmeju častnih ne. Bivši odborniki se mogó zopet voliti.

§. 13. Odbor sklicuje občne zборе, skrbi za društveno imovino, o katerej vsako leto rednemu občnemu zboru poklada račun minolega i proračun bodočega leta, razsoja prepire, kateri bi o kakih društvenih rečéh vstali meju posameznimi družabniki, zastopa društvo pred uradovi i drugimi ljudmi o vsakej priliki, tudi tedaj, ako bi po §. 1008. drž. zakonika trebalo posebne oblasti.

§. 14. Odbor ukreplje, katere knjige se izdadé ob društvenih stroških, ter po koliko se igralcem i pisateljem dá nágrade.

Odbor sprejmlje družabnike, ter je s posebnih vzrokov more tudi izbrisati, samo ustanovnikov ne. Odbor izmeju sebe izvoli prvosedniku namestnika, ter ima pravico zaslužne osebe izvoliti za častne družabnike, i če kak odbornik odstopi, v njega mesto poklicati tistega, kateri je po številu glasóv na vrsti.

§. 15. Vsak odbornik svoj posel opravlja brezplačno; samo kader bi kateri kak svoj nenaročen spis podál društvu na presojílo, dalje kader bi kateremu ves odbor naložil kako večé delo, tačas dobode nágrado, kakor vsak drug pisatelj.

Odbornik, o čegar nágradi sklepa seja, pri tej razpravi ne smé biti pričujoč.

§. 16. Odborove seje so skrivne. Da njegovi sklepi obveljajo, treba da je vsaj polovica v Ljubljani biva-

jočih odbornikov pričujočih ter da nadpolovična večina pritrdi.

§. 17. Društveni dohodki so:

- a) ustanovnina, ka je nedotična ter se dá na obresti, katere se smejo rabiti za tekoče stroške;
- b) létna društvenina;
- c) prejemki za razprodane knjige;
- č) prihodki od javnih društvenih iger;
- d) dragovoljni prilogi i darovi.

§. 18. Društvo stoluje v Ljubljani, vendar sme tudi po drugih krajih v zmislu teh pravil osnávati podružnice.

Drugi razdelek.

O napravi gledišča.

Da moremo dramatična dela občinstvu predstavljati, treba nam je pred vsem gledišča. Ni pa vse eno, kako si oder napravimo, kajti lepa in okusna zunanja naprava gotovo mnogo pripomore, da dosežemo pri občinstvu namen, po katerem z predstavljanjem glediških iger hrepenimo. Zatoraj podajamo tu nektera pravila, katerih naj se držé prijatelji slovenske dramatike.

Oder naj bode nekoliko ($1-1\frac{1}{2}$ čevelj) vzvišen od tal, in sicer tako, da so deske proti občinstvu za spoznanje na vzdol položene. Spredna stran, ali tako imenovana glediška vrata naj bodo kolikor mogoče visoka. Razume se samo po sebi, da naj svečava pri tleh in šepetalnica ostane pred zagrinjalom. Prostor, ki ostaja v dvorani okoli portala, do stropa in do sten, naj se zakrije z okusno naslikano leseno ali pa platneno steno, zato da občinstvo ničesa ne vidi, kar se godi za kulisami.

Na malih glediščih, kakoršne imamo v naših čitalnicah, ne sme biti preveliko število kulis, da se morejo igralci lože gibati. Ne moremo tu določati, koliko naj jih bode, kajti dvorane v naših čitalnicah ali kjer si bodi drugod niso vse enako prostorne, zato naj to povsod igralci sami določijo; vendar jim svetujemo, da na mesto prvih kulis postavijo slikane stene. Slikarija vsega odra mora biti pri malem gledišču bolj temna, zato pa tim bolj popolnoma jasna in živa.

Svečava na tleh ne sme biti presvetla, kajti lahko se zgodi, posebno na malih odrih, da so obrazi igralcev napčno razsvetljeni. Tako n. p. pada senca nad nos, svetloba pa pod nos; ali pa senca pod oči, svetloba pa nad nje. Obrazi izgubljevajo tedaj mnogo izraza in človeka še celo na smeh silijo. Zato naj se tim bolj razsvetljuje pri straneh, kar ni težko. Za steno, ki loči gledišče od občinstva, naj se na vsaki strani zagrinjala napravi po en steber, ki se lahko zasučé. Na ta steber se nasadé luči. Kadar zagrinjalo pade se zavrté od odra proč, kadar se pa vzdigne, zavrté se proti njemu.

Šepetalnica naj se napravi kolikor je mogoče nizka, zato pa naj bode tim širši, tako da se nit, ki jo potegnemo od srede utice do prve kulise, komaj krajev dotika.

Razumeva se samo po sebi, da te vrstice pišemo le za mala gledišča, posebno za naše

čitalnice. Zato izpuščamo tu mnogo reči, ki se pri večih glediščih ne smejo pogrešati. Tako n. p. obstaja dekoracija, ki nam kaže vrt, iz več manjših koscev, treba je posameznega drevesa itd. Ali kaj hočemo s takim drevesom na malem odru početi? Ako je dosti visok, sega čez obok v oblake, če je pa primeren odru, je pa nižji nego igralci; razun tega pa je povsodi na poti. Zato naj vsa dekoracija obstaja v zadnjem zagrinjalu, v kulisah in v obokih. Spremenljivih kulis ni treba več kot ene, tim več pa je treba obokov, da se doseže kolikor mogoče boljša perspektiva. Naj tedaj sprednji obok visi viši, nego zadnji; tudi slikarija na obokih mora nam kazati perspektivo. Kako naj se spreminjajo kulise, ali kako naj se zagrinjalo spušča, za to ni treba enacega pravila za vsa gledišča.

Število glediških sprememb določi premoženje predstavljajoče družbe ali čitalnice, vendar so povsodi potrebne: dve sobi, ena lepa pa druga bolj prosta; en gozd, ki ga lahko tudi za vrt porabimo, in če mu pristavimo še kako hišico ali skalo, tudi za kako okolico. Treba je potem enega mesta, ki naj bo naslikano brez vseh posebnosti, tako, da se k vsakej „igri v mestu“ prilega. Ako se govori o kaki palači, o kakem mostu, ali o kaki cerkvi, naj pa igralec zad med kulise kaže. Kaj potrebna je tudi kmetiška soba, ki nam lahko nadomestuje gostilnico. To bi bile naj potrebniši spremembe, ki naj se v nobenem gledišču ne po-

grešajo; vendar želimo, da bi si vsaka dramatična družba oskrbela še: dvorano s stebri, poseben vrt in posebno okolico. Dobro je tudi, ako se da obok z vratmi in stebri posebej naslikati, kajti tako se lahko spremeni v trenutku cela soba, ali se napravi dvorana na vrtu, če se ta obok pred poslednje kulise obesi.

Rekli smo poprej, da naj se mali oder ne dekoruje preveč z malimi kosci, vendar se jih ne more nobeno gledišče čisto znebiti. Tako naj se postavi v vsako sobo vsaj ena slikana omara, miza, pa nekoliko stolov. Potrebni pa so pri vsakem gledišču ti-le pristavki: k sobi dvojna vrata pa okno; k gozdu skala; k vrtu utica, rušnata klop, kaka podoba ali posoda za cvetlice; k okolici hišica; h kmetiški sobici velika vrata; k viteški dvorani gotiško okno z slikanim steklom in gotiška vrata. Okna in vrata naj bodo tako visoka, kakor kulise, h katerim se pristavljajo. —

Hočejo li prijatelji med seboj v privatni hiši igre predstavljati, napravi se gledišče naj loži in najhitrejši s španskimi stenami.

J. St.

O razdavanji nalog.

Vsakdo ve, da ni vsak predstavljalec za vsako nalogo, da ravno tisti igravec ne more igrati

zaljubljenca, šaljivca pa zopet trinoga. Vsak predstavljalec naj tedaj prevzame nalogo, ki se mu naj bolj prilega. Zato je potreba, da si vsaka dramatična družbica izvoli ravnatelja ali regisseurja, kateremu so te vrstice posebno namenjene.

Ravnatelj naj bode mož vsestransko izobražen, mirnega značaja, zgovoren in stanoviten v svojem namenu; on mora znati dobro slovenski jezik in naj bode sploh poštenega ponašanja, tako da je tudi nravno ostalim za izgled. Ni treba, da je ravnatelj ob enem tudi igralec, kajti marsikdo je zavolj svojega izobraženja prav dober za regisseurja, vendar čisto nič sposoben za predstavljalca; dober igralec bi se pa ne dal od slabega voditi.

Pred vsem drugim mora ravnatelj dobro poznati predstavljalce, potem še le jim more razdavati naloge. Preden se ima kaka igra predstavljati, mora ravnatelj posamezne karakterje dobro proučiti in jih potem primerjati s značajem predstavjalcev. Kmalu bode našel med igralci podobnega resnega ali bolj živega človeka, kakoršnega nam kaže igra. Naj tedaj vsakemu da nalogo, ki se mu najbolj prilega, in videl bo, da je pravo zadel. To se pravi razdavati naloge na naravni podlagi. Tega pravila naj se vedno držé vsi prijatelji slovenske dramatike, kajti le tako se smemo nadejati s časom dobrih glediških predstav.

Včasih se starši možje v nalogah mladeničev bolje vedejo, nego mladeniči sami. Ali

nikakor ne svetujemo, da bi se zato naloge mladeničev dajale precéj staršim možem, kajti to je le mogoče pri umetnih igralcih, sicer pa bi prav lahko izbudilo smeh pri poslušalcih. Večkrat pa je treba, da mladeniči prevzamejo naloge starcev in tu se mora dobro paziti, da si igralec ne skazi svojo nalogo s tem, da jame prav iz srca šale zbijati. Zato še enkrat priporočamo: naj se naloge razdavajo po značaju predstavljalcev, in naj se gleda, kolikor mogoče na to, da se igralcem ne bo treba siliti v kako starost, ki je še niso dosegli. Starčka prav dobro kaže miren človek; za to nalogo nahajamo med mladeniči bolj sposobne igralce, nego med odraslimi.

Da ravnatelj še bolj spozna sposobnosti posameznega igralca, naj pokliče vse skupej k sebi, in naj da vsakemu svojo nalogo, da jo pred njim glasno prebere. Pri taki poskušnji se bode kmalu prepričal, če je predstavljalce dobro razvrstil, in bo lahko še kako nalogo zamenjal z drugo. Drugikrat bo igralce uže bolje poznal. Posebno ima regisseur na to gledati, da igrajo naloge zaljubljenecv mladeniči lepe in dosti visoke postave, ki imajo prijetno zvoneč glas. Junak naj bode močnega telesa pa silnega in stanovitnega glasu. Šaljivci, starci in očetje imajo lahko tudi slabši glas; starček pa mora imeti čist glas, ki ga lahko brez napenjanja povzdiguje, in sicer tako, da ni prehod čuden, ali prisiljen. V resnih igrokazih

naj nikdo ne prevzame naloge, tudi najmanjše ne, ako še ni vajen spreminjati glas, kajti govor na odru se mora odlikovati od vsakdanjega govorjenja.

Teži je razdavati ženske naloge, in dobro je da si regisseur pridobi pri ženskah še večji spoštovanje, nego pri moških. Tudi tu se mora najpred gledati na naravno sposobnost predstavljalke, in nikar naj se ne misli, da je vneta Slovenka tudi dobra igralka; s tem pa ne trdimo, da bi poštena domorodkinja ne mogla tudi izvrstno predstavljati kake glediške naloge. Le regisseurja hočemo opomniti, kako ima biti zbirčen pri ženskih nalogah. Še bolj kakor pri moških priporočamo regisseurju pri ženskah razdavanje nalog na naravni podlagi; kajti deklica ali sploh ženska je na odru še bolj plašna, kakor moški, in težko bo dobro predstavljala osebo, ki ima drug značaj, nego ona sama. Razumeva se samo po sebi, da se pri izurjenih predstavljalcih in predstavljalkeh ne bo treba tako na tanko ravnati po omenjenih pravilih; tudi je vsakemu jasno, da je ta knjižica namenjena začetnikom in diletantom.

Kadar so naloge razdane, mora ravnatelj dalje paziti na pravila, kako se ima oblačiti in maskovati.

Vsak predstavljalec mora igro, v kateri ima nastopiti, poprej dobro prečitati, kar se pa z enim eksemplarem ne da lahko doseči. Zato naj si

vsaka dramatična družba nakupi toliko iztisov, kolikor je oseb v igri, potem pa še enega za ravnatelja in enega za šepetalca, kar vse skupej gotovo manj velja nego prepisovanje; korist pa je ta, da ima vsaka igralna oseba vso igro in se loži uči svojo nalogo, nego iz pisanega. Oseba, za katero je posamezna knjižica pripravljena, naj se zunaj napiše, znotraj pa naj se njene naloge na strani začrtajo. Potem naj se shrani v knjižnico, ki se ne sme pogrešati pri najmanjšem gledišču. Dramatično društvo v Ljubljani bo skrbelo, da izda dobre igre, ki je bode po prav nizki ceni prodajalo. Zato opominjamo tukaj še enkrat vse čitalnice in druga društva, ki igre predstavljajo, da naj ne pozabijo pristopiti k temu, za slovensko omiko toliko važnemu društvu.

J. St.

O vajah.

Najpotrebniši stvar za dobro predstavljanje so vaje, katerih želimo čvetero. Več jih ne svetujemo, kajti predstavljalec se potem zanaša, da zna besede dobro na pamet; ne ljubi se mu več ponavljati svojo nalogo pred praznimi klopmi in konec je ta, da se igra sicer dobro izpeljuje gledé

odrekovanja besed, vendar površno gledé izpeljevanja značajev. Nekteri imajo slabo navado, da se še le pri skušnjah hoté naučiti svojo nalogo, kar pa vsled mnogih skušenj marsikterega spravi ob vse veselje, še dalje igrati. Zatoraj naj se vsak uči svojo nalogo uže domá, a ne še le pri skušnjah, kjer bi jo uže moral znati.

Pred prvo skušnjo naj ravnatelj naznani vsakemu predstavljalcu, ktero nalogo mu je določil; pa naj pristavi, da po prvi skušnji morebiti še kake naloge zameni, ako se mu bo zdelo potrebno za dober uspeh predstavljanja. Naj tedaj vsak igralec njemu zaupa in ga dobre volje uboga, kar mu bo ukazal. Regisseur mora biti pri vsaki vaji.

Prva vaja. Pri prvi poskušnji čitajo igralci vsak svojo nalogo. Tu naj vsakdo poskuša svoj glas in naj se prepriča o objemu in sili, o globokosti in visokosti glasu. Ta poskušnja je lahko tudi kje drugod, kakor v gledišču, vendar naj bo vedno v kaki veliki prostorni dvorani ali sobi, kjer se glas lahko prosto razlega. Mala soba zato ni pripravna, in tudi iz velike sobe naj se odpravi vse pohištvo; čitatelji pa naj se vsedejo v sredo. Posebno pa je čitanje zato, da vsi predstavljalci poznajo igro, ktero imajo predstavljati. Tudi najbolj izurjeni igralec ne bo mogel svoje naloge dobro izpeljati, če ne pozna obsega cele igre. To ne velja le o večih nalogah, marveč tudi o najmanjših. Vsakdo se je uže lahko pre-

pričal, da večkrat dober igralec v najmanjši nalogi pozornost občinstva bolj na se obrne, nego drugi z največo. Ni tedaj misliti, da predstavljalci malih nalog nimajo poznati cele igre in da je dolga naloga važnejši, nego kratka. Zato naj ravnatelj gleda na to, da so predstavljalci kolikor mogoče izobraženi ljudje.

Pri čitanji vsedejo se čitatelji v polokrogu ravnatelju nasproti, v levo predstavljalci, v desno predstavljalke. Regisseur prečita naslov igre, imena oseb, ter popiše kratko in jasno dekoracijo. Potem razjasnuje karakterje oseb; če je treba sem ter tje opominja na kako posebnost, in popiše obleko, ki se igri prilega. Pri objasnovanji posnema govor, glas, in kar sicer osebo najbolj karakterizuje. Na to jamejo predstavljalci čitati igro, vsak svojo nalogo do glediške spremembe. Tu popiše ravnatelj zopet dekoracijo, in potem čitajo dalje do konca. Med čitanjem igre ne sme nikdo kaj popraševati ali sicer čitanje motiti in pretrgavati. Karkoli bi kdo rad poprašal ali opazil, vse to naj se zgodi ali pred čitanjem ali pa po čitanji. Tudi ravnatelj sam ne sme nič vmes govoriti, razun kaj posebno važnega, in to le med poedinimi dejanji; kajti s čitanjem imajo predstavljalci zadobiti obseg in vtisek cele igre, ako jo hočejo dobro izpeljati. Ko igro do konca prečitajo, razjasni ravnatelj bolj na tanko posamezna mesta, za to je pa potreba, da poprej sam celo igro dobro prouči.

Druga vaja. Druga poskušnja je uže na odru, vendar ni še potreba, da se spremembe vjemajo z nastopi, dosti je, da ravnatelj pokaže, kje so okna, kje vrata; le stoli in mize morajo uže pri tej vaji stati na odločenem mestu. Regisseur naj se vstopi pred gledišče na kraj, kjer lahko vse na tanko pregleda, kar se na odru godi, in ostro naj pazi, kako se igralci okretajo, kako govore; kajti pri tej skušnji je prva stvar ta, da se vsakdo navadi predstavljati nalogo, da se nauči, ktere besede treba bolj povdarjati, da zadobé veči moč, z eno besedo, da se uči svojo nalogo govoriti. Pri tej skušnji naj vsak igralec svojo nalogo uže zna na pamet, ako se hoče od vaje kaj naučiti. Drugače je vse tako skušanje le prazno tratenje časa in nima dosti vspeha. Pred vsakim nastopom naj ravnatelj predstavljalce v kratko opomni, kako se imajo vesti. S tem polajša onim nastop, sebi pa prihrani marsikteri neprijeten opomin po dokončanem nastopu; vendar je njegova dolžnost napake tudi potem očitati in popravljati. Ako je pa med igralci kaka posebno neródna oseba, naj jo ravnatelj k sebi pozove, ter naj doma ž njo njeno nalogo poskusi. Dobro je, da imajo vsi predstavljalci uže pred drugo vajo take domače poskušnje, ako okolščine in čas dovolé. Nikdo naj ne misli, da je morebiti ena vaja manj važna, nego druga; vsakdo naj se trudi uže pri prvi poskušnji dobro govoriti, kajti govor na gledišču je

umetnost. Uže pri tej skušnji naj ne manjka nadzornika, kterega naloga je, da nadzoruje vso igro in posebno pazi na to, kdaj in kje nastopajo igralne osebe. Napačno nastopanje igralcev pri skušnjah postane lahko navada in se utegne ponavljati tudi pri predstavljanji igre. On naj preskrbi tudi potrebne rekvizite, ktere naj si zaznamova v svojej knjižici.

Tretja vaja. Ko so se igralci pri drugej vaji naučili govoriti, naj se zdaj vadijo, kako se treba okretati in ponašati, da zadobé besede nalogi primerni izraz; naj se vadijo v hoji, ki je primerna raznim nalogam, kajti vse to pomaga razjasnovati značaj predstavljene osebe. Vsakdo si mora dobro zapamtiti prostor, kamor se ima pri vsakem nastopu vstopiti, kamor ogniti, da mu oder ne postane prekratek in da se ne spotakne ali ne zadene ob kako kuliso. Kadar ima predstavljalca oditi, naj dobro pazi, da ne pride poprej za kulise, preden je vse izgovoril, kar je imel povedati; kajti vsaka beseda je potrebna k razumevanju cele igre, in ravno zamolčane besede lahko prihodnjemu nastopu škodujejo. Imaš li na odru poklekniti, poklekni samo na eno nogo; ako poklekneš pred drugo osebo, poklekni s tisto nogo, ktero občinstvo vidi, nikdar pa z ono, ki je od poslušalcev obrnena.

Posebno je treba paziti, kadar se mora vsesti. Spodobno sedeti uže sploh ni lahka stvar, ali mnogo

teži je sedeti tako, kakor naloga zahteva. Drugači se sedi, imamo li na sebi navadno ali viteško obleko, in zopet drugači, če smo po kaki drugi šegi oblečeni. Tu ne moremo podati pravila, kako je treba sedeti, ker to bi nas predaleč zapeljalo, le opomniti smo hoteli predstavljalce, naj na to ne zabijo; kajti vsako dejanje zahteva posebne pazljivosti. Strelec ali godec naj se nikdar tako ne postavi, da bi si z orožjem ali goslami obraz zakrival. Kar koli se počenja, mora se tako goditi, da gledalci vsako najmanjšo stvar lahko dobro vidijo. Vsakdo mora premisliti, ako nastopi skozi vrata ali pod kakim zagrinjalom, in ima na glavi kako visoko pokrivalo, da se je treba pripogniti; da se z obleko, s sabljo ali s žepom kam ne zatakne. Ako nastopi predstavljalec kot vojak s pušo, jo mora po vojaški v roki držati in nekoliko nagniti, da ne sune v dekoracije, ki kažejo trdno zidovje. Posebno naj pazi igralec, kadar nastopi hitro skozi vrata, da se ne spotakne in ne izbudi s tem smeha.

Pri hoji je treba paziti, če se ima stopati hitro ali počasi, s čvrstim korakom ali sumljivo, ali če se je treba plaziti. Paziti je treba na mesto, odkoder in kamor se prihaja, domu ali v tujo hišo, v odprto ali zaprto sobo, ali kak temen kraj; če se pride s klobukom, s palico, z rokovicami itd. Sploh se mora paziti na vse okolnosti, v katerih se nastopi. Ne hodi se enako na sprehodu, v opra-

vilih in v begu. Paziti je treba dalje na to, ako je človek tam, kamor pride, sam, ali ako tam uže koga najde; ako ga ima videti ali ne, kako ga je treba pozdraviti, ako se mora odkriti ali ne. Take malenkosti niso v knjigi zaznamovane, zato morajo igralci sami na to misliti.

Nikdar se ne sme z vsem hrbtom proti poslušalcem obrniti, in pri vsakem okretanji naj bo obraz predstavljalčev, kolikor mogoče proti občinstvu obrnen. Sploh pa mora igralec vedno brez strahu nastopiti. Malokdaj razumi diletant z rokami tako delati, da dajo besedam pravi izraz, in pravo moč. Zato naj se tega pravila drži: ne govóri besed svoje naloge, ampak misli je, in to kar misliš skušaj z gestikulacijo razjasniti. Tako poskušnjo svetujemo vsakemu doma pred tretjo vajo. Pri tretji vaji govori, kakor si se pri drugi naučil, in se kretaj, kakor si se doma navadil. Pred vsem pa je treba kakor je bilo uže rečeno, besede nalog dobro znati, ako se hoče, da bode imela skušnja pravi vspeh.

Četrta vaja. Kar se zadnje poskušnje tiče, se ne da družega reči, nego da se mora tu tako predstavljati, kakor da bi imeli uže poslušalce pred seboj. Tudi spremembe in obleke naj bodo ako je le mogoče tiste, kakor pri predstavljanji, posebno pa potrebne rekvizite, zato da se igralci na vse te stvari privadijo. Razumeva se, da sveta zarad obleke in sprememb ne dajemo uže bolj

izurjenim igralcem, ampak le začetnikom. Sploh pa naj gleda ravnatelj na to, da se vaje vršijo v lepem redu, ker le tako se je nadejati, da bodo predstave dobre in da igralci ne izgube veselja do igranja, ktero jim utegne nar bolj kaliti prazno tratenje časa pri nepotrebnih skušnjah.

J. St.

O mimiki.

Mimika je oddelek v igralnej umetnosti, ki se tudi z najobširnejšo razpravo nikakor ne da do dobrega razložiti, kajti prirojene zmožnosti so tukaj vendar le vselej prva stvar. Marsikdo, ki ima nauk i pravila mimike tako rekoč v mazincu in je izvrsten presojevalec, bi se kaj čudno obnašal, ako bi imel svojo vednost pokazati kot igralec na odru; a drugi, ki je v tej reči le malo izveden, vede se na odru jako dobro s svojimi prirojenimi sposobnostimi.

Ako se predstavljalec zanaša le na svoja občutja, a ne gleda prisvojiti si estetičnih pravil, igra jako neprirojeno, vznemirja se namreč kolikor more, s takim obnašanjem pa ne zadostuje niti izobraženemu prijatelju, še manj pa znalcu umetnosti. Vsak strasten izraz, ki prekorači meje

spodobnosti i lepote, postane zoprn i nenaraven. Ravno tako ima predstavljalec, ki hrepeni le po lepoti, to napako, da je njegovo nežno in napeto obnašanje podobno izstruganej igrači. Estetično olikana resnica bodi vsakemu igralcu prvo pravilo.

Ko bi se igralec imel še le takrat spominjati posameznih pravil, kadar uže stoji na odru, kazal bi se gotovo plašnega, mrzlega i neokretnega; ali kaj takega tukaj niti ne mislimo. On si mora vseobčna pravila telesne i duševne lepote i narave do dobrega prisvojiti, da so mu tako rekoč prirojena, potem pa, kadar pazljivo igra, ne more drugače nego po njih igrati.

Igralec diletant naj se nikdar ne da motiti z izgovorom, da tudi pravi igralec dostikrat v tem greši, da se edino le po svojem občutji ravna i da si le s hrepenenjem po efektu pri občinstvu hvale išče. Diletantu je na voljo dano, izbrati si lahko i sebi pristojno nalogo, on igra le včasih, a to ne za kak dobiček, on se hoče pri tem izobraževati, ter igra po navadi le pred svojim občinstvom. Zato se lahko z marljivostjo i večkratno vajo tim bolj skaže.

Priroda sama nam večkrat kaže, kako se treba okretati: da n. pr. oni, ki je bežal, kratko sope; kdor spi, da se leže steguje, sedé pa glavo podpira ali jo pušča padati. Vsak igralec naj se varuje presilovanja kakor v komičnem predstavljanji,

da bi ne silil občinstvo preveč na smeh, tako tudi v važnem, kjer bi tudi ginljiv trenotek lahko smešen postal, mesto da doseže pri občinstvu zaželenega vspeha. Tako n. pr. ko bi se nekdo na odru s strupom zavdal, pa bi se na to jel strastno zvijati, kar se včasih se ve da tudi zares lahko zgodi.

Ljubomorni je pri vsakem okretu nagel, silen; plašljivec trepeče; kdor nekoga sovraži, se od njega obrača ter mu pomigne z roko, naj se odstrani; premišljujoči dene prst na nos; kdor se kake reči ne more spomniti, na katero bi se rad domislil, mane si čelo, i kader se spomni, ploskne z rokama. Kdor snuje, kako bi svojemu zoprniku nekaj s zvijačo odvzel, sega skrivaj i po tatinsko okoli sebe. Veseli človek, popisovaje svojemu prijatelju vljuden sprejem, ki ga se je udeležil, ponavlja poklone, ter se malo pripogne i z roko pomiga. Ali nihče naj ne predstavlja z mimiko to, kar se z gibanjem telesa nikakor ne da predočiti. Smešno bi bilo tedaj, ko bi popisovalec viharja na morji z gibanjem rok i celega telesa hotel predočiti šumeče valove; ali ko bi govoré o hudem boji, jel z rokama okoli sebe mlatiti; ali ko bi hodé v podzemeljskem hodniku pri besedah: „zdi se mi da čutim čisti zrak“ jel pihati. Kadar se telesno gibanje drugih dobro oponaša, ima to dostikrat drastičen vspeh. Ako hočemo v gledalcu jasno i živo idejo obuditi ali

če smo sami predmet tega, kar pripovedujemo, takrat se ne moremo zdržati, da tega z okretanjem i vsem obnašanjem še živejši ne predstavljamo.

Zasmehovalec pripogne glavo na stran i naredi šobo. Kdor govori o velikem, dolgem dečku, steguje sam svoje telo kvišku. Kadar kdo komu kaj živo pripoveduje, ali ga posluša, je to simpatija i več, nego sam nagon oponašanja, ko pri tem njegovo obnašanje i gibanje oponaša; kajti s tem ravno dokaže, kako stvar iz vsega srca čuti. To velja posebno o priprostih ljudeh. Kadar prost kmet kaj pripoveduje, kakó se je kake stvari vstrašil, stoji pri tem sam kakor preplašen. To je za komika posebno važno, kajti lahko svojemu nememu igranju pridá mnogo prirojenosti i živosti. Razumeva se samo ob sebi, da mora biti to s tem, kar se govori, ravno tistega smisla, sicer se ves prizor skazi.

Ošabni i prevzetni, ki se misli boljšega i višega nego so ostali ljudje, kaže to s tem, da se nateguje, glavo po konci drži, se šopiri i se sploh tako vede, da ga vsakdo precej vidi. Temu nasproti ponižni glavo pobesi i telo skrči.

Vsakdo naj dobro pazi na mimična okretanja a posluži naj se le teh, ki so sploh vsakemu razumljiva. Mož, ki ve o nezvestobi svoje žene, mane si čelo; kdor drugemu povračilo obeta, dela mimično, kakor da bi denarje štel; kdor pa s kaznijo grozi, miga z roko. Rudečice ali pa solz

ne moremo sicer prisiliti, kadar bi nam jih bilo treba, ali občutljivemu, posebno takemu, ki še malo časa igra, vendar le morejo zares solze kapati. To ima pri gledalcih velik vspeh; vendar se igralec ne sme dati od občutkov zavesti, da bi izgubil moč sam nad seboj. Sramožljivi pobesi oči, govori in se okreta omahljivo, kakor v zadregi; maščevalec udarja jezno s pestjo, napenja roke i se sploh mogočno vede i brez strahu okreta.

Nejevolja ali jeza je britkost zaradi zadobljenega razžaljenja, kakoršna so: preganjanje, psovanje, izguba, nesreča itd.; kadar so nam je drugi uzročili, rodi se v našem srcu k temu navadno še želja po maščevanju. Telo se začne pri tem naglo gibati, roki se krčovito vkup vlečeta, zobje škripljejo, oči se lesketajo, ustnice se tresejo, sapa pojema, žile natekajo, obraz se rudí a z nogama se buta ob tla. Ne more li jezni nad tim žolča razliti, ki ga je razdražil, tedaj stori to nad temi, ki so se dejanja vdeležili: zgrabi tega, ki mu je sporočilo prinesel za prsa, raztrga pismo itd., ali pa sam svojo lastno sukno zgrabi ter se v največem naskoku sam na mizo ali na tla vrže. Razumeva se samo ob sebi, da se ne sme nič ne-spodobno prisiliti. Pravo mero kaže nam uže sama lastnost predstavljanje naloge. Srdit kmet, pa ne-izobražen ošaben človek, bota vsak drugače svojo jezo razodevala.

K radosti, tej visoki stopinji veselja i za-

dovoljnosti, so mnogi ljudje uže sploh več ali manj naklonjeni; pri nekterih treba le malo duševne dobre volje, malo srečne naključbe, prijetne, resnici podobne nade, a uže jim zasije radost na obrazu. To se zgodi prej pri mlajših nego pri starejih, prej pri ženskah nego pri moških, prej pri ljudeh nekoliko lahkih misli nego pri resnobnih.

Radosti poln človek gleda vljudno okoli sebe, čelo je gladko, glave nima ošabno nasajene, marveč nežno dvigneno; po ustnicah mu naletuje prijeten nasmehljaj; vsak okret je lahak i vesel. Čim bolj radost raste, čim čistejšo i nekaljeno jo predstavljana naloga zahteva, tim hitreje so besede, tim krepkeje vse gibanje; s smehom, s pevanjem, s ploskanjem z roko, tudi z objemanjem ostalih skuša veseli svojo radost drugim razodeti; on je dobrodelen, obeta drugemu kak dar, o katerem si misli, da mu bo uzročil posebno radost; ti izrazi se povečujejo v enakej meri do najviše stopinje radosti.

Kdor se raduje sam nad seboj ali nad svojimi resničnimi ali domišljenimi prednostimi ima še to posebnost, da se s temi prednostimi rad ponaša. Kdor si tedaj domišljuje, da je lepo rasten, kdor koga popisuje, ki je lepe postave, ki se okretno i spodobno obnaša, skuša, kako bi se kar najbolj mogoče lepo držal. Kdor svoja junaška dela pripoveduje, moško stopa, ima klobuk po

strani, se drži ko da bi se boril, udarja z roko i zgrabi če treba tudi mirnega poslušalca za prsa i skazuje s takim dejanjem svojo okretnost i svojo silo.

Radosten človek se mora ravno tako kakor jezen nad kako stvarjo znesti; ako nima tega, ki mu je radost uzročil, se morajo pa tujci i tudi nežive stvari njegovega veselja vdeležiti. Radostni poljubuje pismo, ki mu je doneslo veselo sporočilo; revež stiska dar k prsim; deklica hvali i povzdiguje lišp, ki ga je v dar dobila.

Ako koga spoštujemo, se ne upamo prav k njemu, obnašamo se bolj krotko, pobesimo oči in obstojimo nekoliko bolj oddaljeni od njega. Kar ljubimo, v to opremo svoje oči, in porabimo vsako priložnost se mu približati; ako pa ni pričujoče, pečamo se z nečim, kar je njegovega. Tako priložnost more igralec tudi v malih prizorih porabiti za dobro mimiko, ako premišljeno i spodobno predstavlja i nič ne presiluje. Tako ljubitelj, ki se ozira po odišlejši dragi, ne podrži v roci rožice, ki jo je ona izgubila, marveč skrije jo na prsa, kajti ves vznemirjen ne more niti misliti niti želeti kaj drugzega, nego da bi jo čim prej mogoče zopet zagledal.

Kadar zaljubljeni v tihej samoti o svojej dragi premišljuje, sedi s pobešeno glavo, ali pa sloni na nečem i gleda kakor brez misli z na pol odprtimi očmi vedno na ravno tisto mesto; prsa

se mu počasi vzdigujejo, včasih globoko povzdihne, roki počivata zanemarjeni v naročji ali pa na čem družem. Kadar si zaljubljeni drug družemu svoje nagnenje izrazujejo, primejo ali poljubujejo roko; objemati se okoli telesa ali okoli vratu smejo le malokdaj i to jako delikatno, kajti mogli bi se poslušalci spotikati, a vspeh prizora bi se skazil.

Zaljubljeni so vselej tudi dobrodelni, zato se drug družega radi obdarujejo, še celo tedaj, kadar ljubljena oseba niti ne ve o nagnenji. Zaljubljeni skuša kar najbolj mogoče lepo popisati sebi i družim prednosti svoje drage, nikdar je ne more prehvaliti, le pri njej je vse popolno. Zaljubljeni izrazujejo si drug družemu take vljudnosti i pozornosti, ki gledalce večkrat jako zanimajo. Le škoda, da se večina ljubiteljev i ljubiteljic na gledišču niti ne zmenijo za to; a večkrat, kadar se nimajo na glas pogovarjati, v tako imenovanej nemej igri, pa niti najmanjšega znanja nimajo, ne vedo kaj početi, ali se vsaj tako vedejo, ko da bi ničesa ne vedeli.

Nesrečna ljubezen je združena s težkomiselnostjo. Telo je slabo, za nobeno delo, popolnoma onemoglo, voljno i tiho vda se osodi. Tudi kdor je iz družih vzrokov težkomiseln se tako obnaša. Glava visi po strani k srcu, hrbet i vrat sta skrčena, roke i noge onemogle, oči so oprte v žalostni predmet, ako ga pa ni, so zaprte, udje se počasno gibljejo, hoja se vleče, izraz je brez vsega ognja,

ne hrepeni več se komu priljubiti. Roka se večkrat po lahko čela dotika; igralec si hitro ličilo iz obraza izbriše, da postane bled; počasi i tiho sope, prsa se mu mirno vzdigujejo, le včasih bolj globoko vzdihne.

Spoštovanju i ljubezni nasprotno je zaničevanje. Kakor se zaljubljeni drug družemu bližajo, tako se zaničevalci drug od družega odvrčajo, drug od družega oddaljujejo. Na pol proč obrnen gleda zaničevalec zaničevanega po strani, kakor da bi bil le pol pogleda vreden; meri ga od glave do pete, da mu s tem dokaže, kako malo ga ceni. Zaničevalec tudi rad zasmehuje, posebno ako je k temu prisiljen; pri tem nos naprej zaviha, glavo pa malo znak obrne. Ako se zaničevani postavi proti temu, ki ga zaničuje, tedaj ga zaničevalec z očmi od zdolej gori meri, nikakor pa od zgorej doli, kajti on hoče dati na znanje svoje začudenje nad tim, da se predrzne nasprotovati; glavo ima malo po strani ali milo nanj pogleduje, maje z ramama i se tiho nasmehuje. Še bolj zaničujemo koga, ako ga še vrednega ne spoznamo, da bi ga pogledali; delamo, kakor da bi ga tu ne bilo, mirno i hladno stojimo, ali pa opravljamo svoje delo dalje i se ne damo z ničim motiti.

Najbolj jasno in občutljivo je zaničevanje, kadar zaničevani z vso silo tega, ki je ž njim zaničevalno ravnal, napade, ta pa se zanj niti ne zmeni, se dela, kakor da bi ga ne bil niti zapazil.

i hladno svoje opravilo nadaljuje, a med tim ko oni od strasti ves gori — se s klobukom igra, hladno kam gleda, tobak šnofa, v kaki knjigi liste preobrača, tretjo osobo za reči poprašuje, ki niti v to ne spadajo itd. Tu popisana situacija ima pri občinstvu poseben dober vspeh, ako jo je pisatelj dobro izdelal, igralec pa jo dobro predstavlja.

Ako zaničujemo neživeče stvari, je od sebe suvamo i v kak kot vržemo ali treščimo; to pa vse le zavolj osob, katerih so stvari. Ako dobi izobražen človek pismo od tega, kterega zaničuje, ga niti ne odpre, ampak zapečatenega na stran položi, ko da bi hotel reči: „tako dobro, kakor da sem ga čital“, ter se nekako nejevoljen od njega obrne. Ako bi ga odpečatil i čital britka očitanja, bi ga proč vrgel, kajti razjezil bi ga. Če je pa hudobnega značaja, ga prečita, ga zasmehovaje zopet zloži i na stran položi; ne reče nič ali pa kako hladno besedo, kakor n. pr.: hm! ali pa: takó! kajti njegovo zaničevanje je tako veliko, da ga nikako očitanje ne zjezi. Tako se obnašamo tudi, kadar zaničujemo nazore družega. Ako nam kdo kaj gnjusnega pripoveduje, pomigamo mu z roko, naj bi jenjal ali se odstranil. Konečno naj bode tukaj še na kratko omenjena uže poprej imenovana nema ali tiha igra. Mnogokrat se zgodi, da eden ali več igralcev ostane na odru brez da bi ravno govore segali v igro. V tacih trenotkih je treba, da posamezni tihi igralec ne stoji na odru

kakor da bi ga vsa igra nič ne brigala, timveč ravno v tacihi trenotkih mora pokazati z nemo igro, ki je tem ložja, če ni sam, da igra skupno z govorečimi osobami. Posameznim primerljejem pristojnih pravil nastavljati ni tukaj mogoče in se prepušča to igralcem samim.

Nihče naj ne misli, da smo podali tu popolen nauk o mimiki, marveč smo le igralcu pokazali, o čem ima preišljevati, česa se učiti.

J. St.

O deklamaciji na gledišču in pri besedah.

Deklamacija sploh je spreminjanje glasu, poudarka i mimike po mislih govorjenja. Vsak dober govornik mora tudi znati dobro deklamovati, neče li govoriti brez vsega vspeha pri poslušalcih. Imamo brezštevilnih primerljejev, da večkrat jako dobre misli, ki se pa niso govorile s potrebno deklamacijo, niso nikomur segle v srce, marveč uročile so ravno nasprotni vtisek, ker so se hladno i prosto pravile. Tako nemil vspeh ima pa govor tudi takrat, ako skušamo s prevelikim i neprirojenim napenjanjem v slabe misli več živosti vsiliti. Ne manjka se nam govornikov, ki hočejo le s kričanjem i mahanjem z roko svojemu govoru kako vrednost pridobiti. Dober govornik se ne bode za-

našal na silo svojega glasu, niti ne bode hotel z nepotrebno gestikulacijo predreti v srce poslušalcev, marveč bode gledal, da prihrani živo moč glasu in primerno mimiko, da bi se jih mogel tim močnejše poslužiti pri mislih, ki so jih vredne.

Deklamacija v ožjem smislu je umetnost, pesniške izdelke dobro govoriti, t. j. praviti je tako, kakor njihova lastnost zahteva. Deklamatorja v ožjem, ali bolje rečeno v salonskem smislu, moramo pa drugače presojevati. On vselej ne podučuje — on pripoveduje zgodbe, pa ne le resnobne, ampak tudi šaljive; kaže nam junaške i žalostne, — šaljive i smešne značaje, ki je poslušalec nima ravno posnemati, ampak se jim čudi, se ž njimi razveseljuje ali je zavrže. S tem pa nečemo tajiti, da bi deklamator ne mogel tudi podučevati ali spodbujati na delo. Salonski deklamator ima delovati po navadi bolj na občut, nego na um.

Dober govornik ne sme nikdar na sebe misliti, kako bi se poslušalcem prikupil; marveč mora vedno imeti v mislih stvar, o kateri govori. Ako so v deklamaciji osebe, morajo govoriti skozi njegova usta i morajo poslušalca tako navdušiti, da pozabi na deklamatorja, da vidi pred seboj le predstavljanjo osebo, da ž njo živi, ž njo misli i čuti. Pozabiti mora, da mu to kdo drug pripoveduje, ter ne sme videti pred seboj deklamatorja, marveč njegovega junaka.

Poslušalčeva napaka ni, ako ga govor ne gane, niti ne navdušuje, prej je deklamator tega kriv, ker je slabo predaval ali si izbral slab predmet.

K dobri deklamacii tedaj ne zadostuje le telesna okretnost, treba je tudi duševne olike, nramnega i znanstvenega izobraženja: sploh inteligentnih sposobnosti. Deklamator mora poznati dobri i slabi tón sveta, on mora segati v srce poslušalcev, sploh mora biti spreten v dušoslovji i poznati lastnosti ljudske. Nežno čutje, živ i krepek glas pripomore mnogo k domišliji i razvitku govorenega umotvora. Naposled pa je treba tudi dobre pameti pa mirnih misli.

O mimiki ali telesnem okretanji i kako naj se dober govornik obnaša, omenimo sledeče. Kdor hoče kaj govoriti, naj se vstopi nekoliko oddaljen od občinstva, da ga bodo mogli vsi videti i slišati. Najbolje je, ako more stopiti na kako vzvišeno mesto. Deklamator se mora ravno držati, roki naj mu lahko doli visite, nogi pa naj ima tako, da se peta pete tišči. Glas mora biti primerjen deklamacii, a lastnost govornika i govora mora biti ravno tista. Veseli i šaljivi naj si tedaj šaljivo pesem izbere, a kdor je nagnen k otožnosti resnobno ali ljubeznivo.

Začni vedno deklamovati glasno, da te vsakdo lahko sliši; ali nikakor se preveč ne napenjaj, kajti glas bi ti ne mogel posebno pri večih de-

klamacijah zadostiti, ali kakor sploh prave, zlomil bi se, t. j. oslabil in ohripil. Vsak govornik naj se tedaj ravna po svojem glasu. Pretiho govoriti pa je ravno tako napačno, kakor preveč vpiti. Glasu primeren pa mora biti tudi izraz obraza, kakor sploh vse obnašanje. Po najnovejših navodih se sme le malo z rokama mahati. Na obrazu se mora kazati radost i žalost, ginjenje i sveto navdušenje, kakor deklamacija zahteva. Oko ne sme biti vedno vprto niti v tla, niti v strop, niti v kako drugo stvar, nego prosto naj pregleduje občinstvo. Kadar govoriš o Bogu ali o nebu, glej na vzgor, kadar pa govoriš o zemlji ali o grobu, pobesi oči.

Preveč mahati z rokama ne sme govornik nikdar, sicer stori komičen vtisk, in zdelo bi se, da muhe preganja. Kadar pa je treba agirati, takrat se stori vselej z desno roko; v levej roki naj deklamator drži kako knjigo, ali pa zvitek papirja, dasitudi bi to v salonu prav za prav ne smelo biti. Klobuk pod pazduho držati, ni spodobno, ob enem je tudi na poti pri gestikulaciji, a zdi se, kakor da govornik hoče oditi.

Agirati z rokama se mora lahko i mirno; roka se ne sme nikdar vzdigniti viši nego so oči, i kadar se z roko doli kaže, ne sme se telo nič skrčiti, niti roko preveč k tlam stegniti. Ne sme se niti roko v pest stisniti, niti prste narazen motleti. Nogi se ne smeta ganiti z mesta, kamor se

je govornik vstopil; le ako deklamacija to zahteva, se sme z desno nogo za stopinjo naprej stopiti ali se nazaj ogniti.

Kadar začne i kadar jenja, prikloni se govornik občinstvu.

Za glediškega diletanta je deklamatorska umetnost prva stvar, v kateri se mora največ vaditi; kajti igralec se mora v svojo nalogo tako rekoč popolnoma vtopiti, pozabiti mora na samega sebe, kakor da ga sploh niti ni, a misliti si mora, da je z dušo i s telesom osoba, ki jo predstavlja. Deklamacija na gledišču je umetnost, duševno stanje predstavljanje osebe z besedo i dejanjem jasno i živo kazati.

Uže v navadnem življenji je treba, da se vsakdo razumljivo izrazuje, tim več tedaj na gledišču; tu se mora vsak igralec znebiti vseh nenaravnih navad v izgovarjanji; besed, slov i črk ne sme požirati, toda dobro mora naglašati na pravem mestu, a vsak prestavek v izreki jasno naznačiti. Naglas (akcent) pomeni, kdaj se ima slovka, ena ali več besed s polnejšim glasom izgovarjati, tako da se te slovke ali besede od drugih različno povzdigujejo, n. pr. ako izgovorimo izreko: „Hodite vedno po pravej poti“, ter denemo naglas na besedo „pravej“. Marsikteri diletant, ki v navadnem življenji gotovo vsako besedo pravilno naglašča, misli globoko v srce seči, ako počasi vleče svoj govor; drugi hočejo navduševati,

pa besede prehitro i nerazumljivo izgovarjajo i tako celo stvar nerazumljivo storé, ter ves efekt naloge vničijo. Poslednjo napako imajo skoraj vsi početniki, i jo le tako lahko opusté, da je nekdo pri skušnjah na njo opomni. Večkrat je tudi šepetalec tega kriv; zato se mora navaditi počasi i razumljivo čitati a potrebne prestavke izdržavati. Ni treba niti spominjati, da se mora glas spreminjati tam, kjer je več misli in ognja, kajti hočem li, da kdo nekaj posebno dobro zapopade, mu bodem gotovo glavno izreko silnejši i glasnejši povdarjal. Ravno tako bode strastni izraze svoje strasti živejši i krepkejši, drugi zopet svoja občutja prav počasi i globoko govoril. Mirni lahko počasi napenja organe govorjenja i tón ostaja globokejši; nagli pa se mora napenjati i povišuje glas. Vsaka misel i vsaka strast ima poseben takt v govorjenji; po tem, kako čutje, kaka strast v duši človeškej nadvladuje, govori počasi, hitreje ali prav naglo, tu pa treba tudi še na druge posebnosti paziti.

Čutljivi tón loči se od naglasa s tim, da povišuje navadno cele izreke, ki izrazujejo glavno misel, ali pa mnogo ognja. Naglas silnejši povdarja le posamezne besede, čutljivi tón pa povišuje glas, kakor n. pr. v jezi, v radosti za tretjino, pri veči krepkosti pa še za kaj več, ravno tako, kakor mora pri žalosti i britkosti toliko niže pasti. V čutljivem tónu izgovorjena izreka ima pa tudi

posebno besedo, ki se mora silnejši povdarjati, česar igralec ne sme nikdar prezreti.

Kdor hrepeneče ljubi, govori počasi skozi na pol odprte ustnice, v prijetnem i nežnem tónu. Srditi človek govori krepko i naglo v silnem tónu z ostrim naglasom. Premišljevaajoči ali prevdarjajoči govori zdaj hitro, zdaj v kratkih pretrganih stavkih, kakoršne so misli; včasih malo vzdihne, toda vedno v istem tónu, le če je treba malo glasnejši. Ako človek koga pregovarja, govori naglo, v velikih perijodah, tón ter tudi okretanje je živo i nadležno. Žalostni toži po malem v globokem tónu; radost razodevamo v živem i visokem tónu, govorimo hitro, veselo i lahko. Čim več nemirnost misli ali strast raste, tim več se tón povišuje ter je bolj počasen ali hiter, viši ali nižji, bolj nežen ali nevljuden, bolj slab ali pa močen, a postaja če dalje bolj miren in tih.

Kakor pri mimiki, tako je tudi pri deklamacii estetično izobražena resnica prvo pravilo. Doneč, poln glas, različne spretne modulacije je na odru prijetno poslušati, kakor je nemilo slišati napačno izrekanje, momljanje i. t. d. Vse to je le dokaz, da igralec ne zna slovenske slovnice. Ako je kaka bolehnost uzrok, da ima igralec slab glas, najbolje stori, da niti ne poskuša predstavljati.

J. St.

O oblekah in oblačenji.

Pri oblačenji mora se gledati na to, da je obleka vsacega predstavjalca popolnoma primerna upravi in dejanji igrokaza, kateri se igra, ne pa morebiti samoljubju ali svojevolskosti kacega posameznega igralca. Ravnatelj naj vedno pazi na to, da je obleka popolnoma primerna času in dobi, v kateri se godi čin igrokaza.

V oblekah razločujejo se štiri glavne dobe: starinska (antika), srednji vek, rokoko in moderna doba.

V starinskeji dobi prevladala je najbolj tunika s širokimi rokali, ki je bila po stanu ali uradu krajša ali daljša. Spodnja obleka bila je po narodnosti različna; nekteri narodi so nosili tesne, drugi zopet široke lagotne spodnjice, za obutev pa sandale ali pa škornje, le osebe višjih stanov nosile so nekake čevlje. Vrhna obleka bila je podobna dolgemu plašču, ki se je nosil navadno tako, da je bil le čez levo ramo prevržen in pod desno pazduho pritrjen. Orožja vojske so bili kratki težki meči, sulice in loki ali samostre. Pokrivala za glavo so bila jako različna pri posameznih narodih, v časih vojne čelade brez naličnika. Vendar pa ni bila zgorej popisana obleka izključno vladajoča in splošna, imeli so timveč nekteri narodi svoja posebna oblačila, ktera so deloma ohranili do najnovejših časov. V vseh štirih dobah je ena obleka

le predvladala, zraven nje pa so se nahajala tudi še druga oblačila. Tako n. pr. nadvladala je v starovinski dobi tunika, kakor je bila zopet pozneje v srednjem veku za vzor španska obleka.

Lé-ta španska obleka bila je morebiti naj bolj razširjena in je obstajala iz tesnih nogovic (kakor trikot), kratkih hlač z gubicami, ki so segale le do polovice stegenj; suknjica je bila kratka in je segala nekaj malega čez pas, se je tesno prilegala na telo in je bila okinčana kakor hlače z gubami in različnimi nabirami, ktere so se pa razločevale po barvi od druge obleke; tako n. pr. bile so te nabire na črni obleki vijolične ali temnozeleno, na rudeči zopet modrojasne, in narobe. Plašček je bil kratek in se je nosil večidel bolj na levo stran zasukan, tako da je bila desnica prostejša. Navadno je bil z dolgimi vrvicami pod pazduho ovit, katerih konci so bili zadej skupej zvezani. Okoli vratu nosil se je gosto nabran kolar, ali pa gladek, bodisi zarobljen ali iz zobcev narejen; nižji stanovi imeli so platnene kolarje. Obuvalo so bili večidel čevlji z visokimi petami, vojaki pa so nosili visoke jezdne škornje iz surovega usnja. Na glavi se je nosil barét, ali pa klobuk, ki ni imel preširokih krajev in je bil proti vrhu ožji. Meč je bil pripasan na levej strani okoli pasa.

Vojaška obleka bila je nekoliko različna od imenovane; ozke spodnjice, široke hlače nad koleno,

O oblekah in oblačenji.

Pri oblačenji mora se gledati na to, da je obleka vsacega predstavljalca popolnoma primerna upravi in dejanji igrokaza, kateri se igra, ne pa morebiti samoljubju ali svojevoljnosti kacega posameznega igralca. Ravnatelj naj vedno pazi na to, da je obleka popolnoma primerna času in dobi, v kateri se godi čin igrokaza.

V oblekah razločujejo se štiri glavne dobe: starinska (antika), srednji vek, rokoko in moderna doba.

V starinske dobi prevladala je najbolj tunika s širokimi rokali, ki je bila po stanu ali uradu krajša ali daljša. Spodnja obleka bila je po narodnosti različna; nekteri narodi so nosili tesne, drugi zopet široke lagotne spodnjice, za obutev pa sandale ali pa škornje, le osebe višjih stanov nosile so nekake čevlje. Vrhna obleka bila je podobna dolgemu plašču, ki se je nosil navadno tako, da je bil le čez levo ramo prevržen in pod desno pazduho pritrjen. Orožja vojske so bili kratki težki meči, sulice in loki ali samostre. Pokrivala za glavo so bila jako različna pri posameznih narodih, v časih vojne čelade brez naličnika. Vendar pa ni bila zgorej popisana obleka izključno vladajoča in splošna, imeli so timveč nekteri narodi svoja posebna oblačila, ktera so deloma ohranili do najnovejših časov. V vseh štirih dobah je ena obleka

le predvladala, zraven nje pa so se nahajala tudi še druga oblačila. Tako n. pr. nadvladala je v starovinski dobi tunika, kakor je bila zopet pozneje v srednjem veku za uzor španska obleka.

Lé-ta španska obleka bila je morebiti naj bolj razširjena in je obstajala iz tesnih nogovic (kakor trikot), kratkih hlač z gubicami, ki so segale le do polovice stegenj; suknjica je bila kratka in je segala nekaj malega čez pas, se je tesno prilegala na telo in je bila okinčana kakor hlače z gubami in različnimi nabirami, ktere so se pa razločevale po barvi od druge obleke; tako n. pr. bile so te nabire na črni obleki vijolične ali temnozelenene, na rudeči zopet modrojasne, in narobe. Plašček je bil kratek in se je nosil večidel bolj na levo stran zasukan, tako da je bila desnica prostejša. Navadno je bil z dolgimi vrvicami pod pazduho ovit, katerih konci so bili zadej skupej zvezani. Okoli vratu nosil se je gosto nabran kolar, ali pa gladek, bodisi zarobljen ali iz zobcev narejen; nižji stanovi imeli so platnene kolarje. Obuvalo so bili večidel čevlji z visokimi petami, vojaki pa so nosili visoke jezdne škornje iz surovega usnja. Na glavi se je nosil barét, ali pa klobuk, ki ni imel preširokih krajev in je bil proti vrhu ožji. Meč je bil pripasan na levej strani okoli pasa.

Vojaška obleka bila je nekoliko različna od imenovane; ozke spodnjice, široke hlače nad koleno,

visoke škornje, suknja do pol stegna segajoča z visečimi rokali, na prsih zapeta in olišpana s portami ali trakovi. Orožje viselo je v bandaljerji čez pravo ramo na levo stran. Klobuk s peresom okinčan je imel široke kraje, na vratu nosil se je gladek kolar. Ta vojaška obleka je bila narbolj razširjena v času tridesetletne vojne in je trajala tako dolgo, da se je prenaredila iz nje vojaška obleka à la rokoko, ktera jej je bila precéj podobna.

Obleka à la rokoko je uže bolj poznana. Vendar naj omenimo da je obstajala: iz tesnih nogovic segajočih čez kolena, hlač, čevljev s zaponci in dolgimi petami, iz dolge vestije, in najprvo fraka okroglo vrezanega, pozneje pa enake suknje, stoječega kolarja, zobčastega naprsnika in lepih manšet. Klobuk je bil trivoglat. Ta obleka je bila posebno pri bogatinih iz najličnejšega blaga, ali celó iz svile in atlasa izgotovljena; revnejši pa so nosili sukнено obleko. Nižji uradniki in duhovstvo so imeli popolnoma črno, sicer pa imenovanej enako obleko.

Moderna doba je doba naša, doba napredka in izobraženosti, in gotovo vsakdo ve, kakšne obleke se zdaj nosijo. Ni tedaj treba, da bi o tem podajali poseben navod, ker tako vsak posamezni najbolje ve, kako obleko naj si omisli za igro, ki spada v to dobo. Za igre iz domačega kmečkega življenja, v katerih se potrebujejo čestokrat visoke

škornje, dajemo svet, da se napravijo iz povošččenega črnega platna škornjice (golenice), ki se oblečejo potem čez navadne čevlje, ter prav dobro nadomestujejo za mali oder kaj neukretne težke škornje.

Ta razloček oblek po dobah naj služi za to, da vsak igralec ve izbrati obleko iz tistega časa, iz kterega mora biti. Drugače bi postala na gledišču taka zmešnjava v oblačilih, da bi utegnila na škodo biti dramatičnemu delu, posebno pa tačas, če bi bila igra historična, pri kterej naj se še posebno gleda na to, da se izberó prave obleke.

Vsak igralec, ki ima v igri kaj opraviti, naj pride eno uro pred začetkom predstave v garderobo ali riznico. Odloživši svojo obleko na prostor, ki je za to odmenjen, naj si pregleda vsa za njega pripravljena glediška oblačila, da mu ničesa ne manjka in naj se začne oblačiti na ta-le način: Najprvo se obleče trikot ali nogovice, hlače ali spodnjice, potem še le se vzame obuvalo, preden se trikot ali hlače pritrdijo, da se je mogoče še pripogvati. Ko je obuvalo opravljeno, prepasa se jermen okoli pasa, in če se trikot ne prileže dobro, naj se ga spodviše pod jermen, da se povsodi gladko prime života. Preden se dalje oblači, vsede se k mizici in se napravi masko, ki je primerna značaju, kterega je treba predstavljati. Ko je maska gotova, se oblečejo še druga oblačila in se popravi, kar je treba, pred velikim zrcalom, kterega naj ne manjka v garderobi. Če je obleka preširoka-

in se igralcu ne vleže dobro na život, je treba da si prsa z nečim izpolni, da so napeta, posebno če je ljubitelj ali junak. Vendar se tudi tukaj ne sme stvari pregnati in se mora paziti, da se ne pregreši zoper naravne forme.

Konečno naj gleda vsak na to, da ima čiste roke, kadar stopi na oder, ali naj si je z belo šminko potrese in z ruto lepo obriše. Posebno naj se gleda tudi na to, da je obuvalo, zlasti pa v konverzačni igri, vedno čisto in leskeče, kajti nečisto obuvalo stori neprijeten vtisk na občinstvo. Če se igralec potí, naj ruto le lahko na obraz pritisne, da maske ne skazi. Nepotreben lišp naj se odloži, ako ni neobhodno potreben, posebno pa takrat, kadar se predstavlja kako revno osebo.

Obleke naj se hranijo na kakem suhem kraji, in naj se večkrat pregledajo in prezračijo, da ne bi na en ali drug način kake škode trpele.

J. N.

O ličenji obraza ali maskovanji.

Jako važna za vsacega igralca je umetnost, ličiti si obraz, to je napraviti si masko, ki je primerna značaju naloge, ktero se predstavlja. Podati hočemo tu kratek navod, kako si morejo diletanti,

ki so tacih reči le malo vajeni, lahko dobro masko napraviti.

Ljubitelj, ki naj bode polnega obraza, naj si namaže najprvo obraz z belo šminko, suho ali pa v vodi razpuščeno, ktero nakapa na kos platna in tako razmaže po obličji, da je povsodi enako razdeljena. Ko se malo posuši, se s zajčjo nogo razgladi, da je povsodi enaka belost. Oči naj se zaprejo, da se tudi trepalnice enako obrazu po-barvajo. Na to se vzame suha rudeča šminka, ktere se nekoliko namoči na koscu bate ali pa bombaža, ter se naloži na lično kost na obeh straneh obraza in se razdeli proti očem in po obrazu doli in sicer tako, da se rudeča barva naravno zlije z belostjo obličja. Rudeča barva na lični kosti, tedaj bliži pri očeh, stori igralca mnogo mlajšega. Pod lično kostjo naj se igralec ne barva rudeče, ker potem je podoben namalani čeči ali punčki.

Brada, ki jo ima navadno ljubitelj, je francoska, namreč pod nosom in na obradku; včasih tudi polna brada, ali pa celó nič n. p. v rokoko-obleki. Polna brada naj se prilepi od obličja vun obrnena, da je obraz bolj poln videti. Taka brada se dobiva pri lasničarji v kitah pod imenom „krep“; košček se odstriže, razčeše v potrebno obliko in z mastiksom ali gumijem prilepi. Igralec dolzega obraza naj ima le brke pod nosom, ker francoska brada dela obraz še dalji, in se dobro prilega le okroglemu obrazu. Dokler se prilepljena brada ne

posuši, naj igralec ne govori in ne odpira ust, da se dobro pritrudi in mu potem, ko se razgreje, proč ne pade. Brke naj se pod ustnicami s škarjicami spodstrižejo, da posamezne v usta segajoče dlake ne motijo pri govorjenji. Če igralec nima sam močnih obrvi, naj si je malo črno pobarva, kar stori obraz lepši in mu daje ojštreji izraz. Mala črna črtica, ki se potegne na spodnji trepalnici ravno pod vehico, povekša oči in jim daje poseben blesk. Usta se zmanjšajo, če se ustnice v ustnih kotih lepo z belo šminko zamažejo. Vse to velja ravno tako za igralke zaljubljenih nalog.

Ličenje očetov. Prva potreba je baroka, ker le malokdaj je dosti, če se lasje potresejo z belim pudrom. Igralec naj si svoje lase dobro pogladi in nastavi baroko takó, da se čela dobro prime; potem se zavežejo trakovi, ki so zadej in spodvišejo ter zakrijejo z lasmi. Pri resnih nalogah očetov vzame se navadno siva baroka z dolgimi lasmi, ali pa kratka belkasta. Kadar je baroka na glavi, mora gledati igralec, da kraje baroke in čelo enako naliči, da se preveč ne vidi. Pri diletantih, ki so le malo oddaljeni od gledalcev, je to včasih težka stvar, zatoorej svetujemo to-le: Vzame se za prst širok tenek nitén trak in se položi na pol na čelo, na pol pa na baroko po celem robu, ter se izpelje pod lasmi za ušesa in zadej zaveže in spodviše. Potem se premaže trak z oblično lojeno šminko, ktera se zgreje na luči in sicer

takó, da se od daleč trak ne razloči. Igralec naj gleda, da si izbere baroko primerno starosti, ktero igra. Brada je lahko različna, pri rokoko pa je zopet ne sme biti prav nič.

Preden si pa igralec prilepi brado, naj si liči ves obraz z mastno lojeno oblično šminko, s temnejšo rudečo pa si naredi poleg nosa dve slabi črti in ji dobro razmaže po obrazu. Ako nima brade, potegne si s sivo šminko črte pod nosom in okoli brade blizu do ušes, ravno tako si naredi dve črtice pod očmi in si pobarva trepalnice malo rudeče, kar stori oči bolj vpadle. Ker imajo starci po navadi bolj goste obrvi, prilepijo se in napudrajo. Na sredi čela pa se napravijo dve ali tri tanke gube. Razume se, da se zaradi male daljave od občinstva ne sme preveč na debelo ličiti.

Pri ličenju intrigantov delajo se navadno največe napake. Intrigant se pokaže le kadar je sam; v igri z drugimi osebami pa skuša svoje naklepe zakrivati, je hladen in proti drugim, ako se jih boji ali jih hoče za se pridobiti, poslužen in celo prilizljiv. Zatorej ni treba, da bi igralec uže z vnenjo obliko hotel kazati, da igra zlomiselnega človeka in bi pretiral masko ter si n. p. napravil ko oglje črn obraz ali rudeče lase itd. Intrigant ima visoko čelo s čelnimi koti in všpičeno čepinjo, ali pa prav nizko čelo, lase zmršene in po čelu viseče, a čepino na temenu široko in plitvo.

Znamnja intriganta so: Obraz je vpadel in

rumenkaste barve, če je uže star, sicer pa blede plavkaste; oči so malo vpadle, pa iskrene, nad njimi goste obrvi. Gornje trepalnice se barvajo malo rudeče, spodnje pa sivkasto. Ako je treba nos povekšati, napravi se to, če se navadni diakolum v mokrih rokah razmečka in kolikor je treba na nos prilepi ter tako preliči da se ne pozna dosti. Ako je treba, da je obraz kumern, barva se lična kost belkasto, pod njo pa se potegne na vsakem licu z rujavo šminko črta, ki se v malem krogu zgublja proti obrazu; a obradek se barva belkasto, kar stori obraz suh in podolgast. Obradek se povekša lahko na isti način kakor nos z diakolom. Pri močnih ali uže priletnih možeh, ki nimajo brade, ne smejo biti lica in obradek tam, kjer brada raste, bela ali take barve kakor obraz, timveč se morajo barvati s sivkasto šminko.

Pri ličenji komikov naj si izbere igralec najprvo baroko, ki se prilega značaju naloge. Navadno se rabi baroka od čela do temena plešašta s kodrastimi ali pa gladko počesanimi lasmi; če se igra kacega starega profesorja, odgojitelja ali pedanta, naj se počeše nekaj redkih las nad čelom čez teme. Kodrasto baroko se rabi, če se predstavlja dobrosrčnega, uže priletnega veselega moža, ki pa s svojim humorjem in svojo originalnostjo sposobuje vesele položaje. Včasih je treba da se lasje od zadej čez golo teme počešejo. Ako ima biti oseba, ki se jo predstavlja, polnih lic in

dobrosrčnega obraza, namaže se obraz z oblično šminko, tamnejšo ali svetlejšo, kakoršne je ravno treba. Ako se hoče nos predrugačiti, naredi se kepasta oblika iz diakola in se prilepi ter naliči z barvo obraza; če je pa oseba pijanec, barva se tudi z rudečo šminko, toda tako, da se rudečica na sredi nosa izgubi v barvo obličja. Nosnice se naredé večí, če se tam, kjer se nehajo, proti nosu pribarvajo s tušom. Poln obraz se naredi, če se z rudečo šminko na okroglo namažejo lica in sicer tako, da je v sredi barva bolj svetla, kar stori obraz napihnen. Od očesa se naredi poleg nosa na okroglo lahka senca s sivo šminko.

Gledati se mora na to, da baroka ne dela gub na čelu, ktero se navadno liči s svetlejšo barvo nego je obraz. Obrvi naj se prilepijo primerne barvi las in ne predaleč narazen. Gub naj se ne dela preveč; najbolje se je naredi, če se čelo nagrbanči in se po naravnih gubah naličijo nad očmi in nad nosom. Gube pod očmi ne smejo biti nikdar dolge.

Za resneje komične naloge se vzame temnejša baroka, obraz naj bode navadno bolj svetlo ličen, obličje bolj resno. Suh obraz se naredi, kakor je bilo uže omenjeno, nos naj se barva le z oblično šminko. Poleg nosa se potegne na vsakej strani podolgasta rudeča črta, ki se razmaže proti obrazu, lična kost se barva svetlejši in pod njo naredi okroglasta črta. Ako ima biti obraz podolgast, se

prebarvajo lastne obrvi z oblično šminko in se prilepijo nad njimi viši druge, obradek pa se naredi belkast. Ustnice se zveščajo, če si je primalamo z rudečo barvo, in se zmanjšajo, če se jih nekoliko zakrije z belo. Pri komičnih nalogah je dostikrat treba, da je spodnja ustnica veči nego zgornja. Usta se naredijo bolj široka, če je s tušom v kotih podaljšamo s črto in novi kot z rudečo barvo naznačimo. Lica, brada in sploh vse, kar naj se vidi vzvišeno, se liči s svetlo barvo, če pa naj bo vpadlo, se naredi senca s temno ali sivo barvo.

Tako imenovana aktivna komika, v katero spadajo večidel naloge živahnih naivnih mladeničev, ne zahteva dosti ličenja, ker naj se izbirajo za to take osebe, ki so uže po svojem vnenjem sposobne. Treba ni druzega nego: vedno vesel živ obraz, zdrava barva obličja, svetla kodrasta baroka in polna lica. Posebno pri tacih nalogah naj se gleda na to, da se stvar z maskovanjem ne pretira.

V pasivno komiko spadajo večidel naloge služabnikov ali pa bebcev. Tu je najvažnejša stvar za igralca, da razume ves izraz naloge položiti v obraz. Ako se predstavlja bedaka, naj se vzame rujava baroka z všpičenim temenom, čelo naj bode nizko, kar se lahko stori, če se lase počese po njem, nos špičast, obrvi pa nekoliko na tri vogle, kar se stori takole: svoje obrvi se zaličijo, potem se pa druge prilepijo tako, da se začenjajo in

nehajo tam kakor prave, samo nad očesom ravno v sredi so bolj visoko proti čelu potegnene.

Neumnež je po navadi polnega obraza, obrvi so okrogle in v sredi bolj goste, nos je kvišku zavihan (naredí se ga z diakolom), nosnice povekšane, tudi usta se lahko naredo širje; brade po navadi nima ali le pod ušesi, obradek je okrogel, ustnice povekšane, posebno pa je spodnja večí, nego zgornja. Barva obličja je navadno sivkasta. Usta brez zob se naredijo, če se z olupki kuhanih suhih češpelj svoje zobe prelepi in zakrije.

Starček naj se nikdar ne liči temno, timveč naj gleda, da je njegovo obličje, kar je mogoče, prijazno in resno. Le ako je intrigant, sme si narediti bolj neprijazno masko.

Kdor igra starčka iz viteških dob, n. pr. kralja, vojvodo, opata i. t. d., naj vzame sivo ali belo baroko z visokim čelom in zadej dolgimi lasmi, ki naj bodo v sredi čela malo kodrasti, ali pa naj bode teme popolnoma golo, kar dela osebo bolj resno. Lasje naj visé čez tilnik in naj bodo na konceh malo kodrasti. K ličenju obraza se vzame svetlejša barva, lica se naredé malo belkaste, poleg nosa pri očeh se napravi mala senca in nad usti črta z sivo šminko, malo sence naj se naredi tudi od očesa proti ušesam in proti obradku. Gornja trepalnica se pobarva rudeče, pod očmi pa se napravi senca, ki stori oko bolj globoko. Obraz se le malo še z rudečo barvo preliči, ali pa prav

nič, n. pr. če pride oseba iz ječe ali je prestala dolgo bolezen. Obrvi so goste in se prilepijo poleg lastnih, ter morajo biti enake barve z lasmi in brado. Dolga do prs segajoča brada, nekoliko razdeljena, stori osebo častitljivo. Ta brada naj bode narejena tako, da se jo obesi in je ni treba še lelepiti. Brke naj vise kakor dve kiti na brado, s katero se zedinijo v eno celoto.

Drugi starčki ličijo se enako, z malimi razločki, ktere mora igralec sam napraviti po potrebi. Posebno brada je drugačna in se naredi kratka bela brada tako-le: ostrgajo se gosjih peres tuli, potem se namaže obraz, kjer se hoče brado imeti z gumijem in se potrese z ostrganimi peresi. Obrvi se namažejo z lojem in se napudrajo z raztrto kredo ali pa s pudrom.

Pri ličenji naj vsakdo pazi na to, da je oni del vratu, ki ni pokrit z obleko, enako ličen kakor obraz, da ni prevelik razloček videti.

Zamorec se naliči, ako se žgani mandelni razdrobé in v žganji namočijo, s katero tekočino se potem namaže obraz in vrat; na nogah in rokah se ima lahko črn trikot in rokavice. Odmije se ta barva z gorke vodo in z mjilom. Ustnice se naredé zeló rudeče in se s tem povekšajo, pod očmi se potegne bela črta, ktera stori oči večí. Baroka je iz črne kodraste janjčevine in se postavi globoko v čelo, da je nizko. K orientalski obleki se vzame bela barva, ali pa prav žive različne;

zamorec v moderni obleki naj ima belo ruto okoli vratu in naj se oblači svetlo. Za druge barve obraza rabi se primerna barva.

Kdor je svojo nalogo izvršil, naj se koj sleče in razmaskuje. Najprvo naj odloži glediško obleko in obuvalo, baroko in brado, ktera se malo namoči da se lože loči od obraza, ravno tako tudi obrvi, če ima nalepljene. Potem se vzame razgret loj, salo ali pa surovo maslo, se razmaže na dlani in namaže ves obraz, posebno kjer je bolj naličen bil, in vse vkup se obriše z ruto iz obraza. Ako bi se šminka povsodi ne odločila, se namaže še enkrat, potem še le naj se obraz umije z vodo. Na drug način mastna šminka ne spusti, obraz pa se tem bolj zamaže.

Konečno naj omenimo tu, kje morejo dobiti naše diletantiške družbe potrebna ličila, pod imenom „lojova garnitura“ uže v škatljici hranjena. Ako jih ne dobé bliži, n. pr. pri glediškem lasničarji g. Jurečiču v Ljubljani, priporočamo jim glediškega lasničarja v Pragi g. Siegla, na Marijanskem trgu št. 102, kateri jim lahko postreže z raznovrstnimi barokami, kitami za brade in ličili ali šminkami.

Neobhodno potrebne šminke so, za karakterne naloge: Oblična svetlejša in temnejša, rudeča karminova, črna, plavkasto siva, rujava in bela. Za naloge mladeničev: Bela v vodi razpuščena barva in suha rudeča v posodici. Poslednji dve dobite

se pri vsakem dišavarji; belo se tudi naredi, ako se vzame za kakih 10 kr. rožne vode, za kakih 6 kr. lilijne vode, za 5 kr. belega damskega prahu, za 6 kr. benzoë in za 6 kr. kremške beline, kar se dobi v lekarni ali špecerijski stacuni. Vse to se dene v steklenico malo večjo ko maslec in se zalije z vodo do vrha, ter dobro premeša. Kadar se taka bela šminka rabi, se jo mora dobro premešati, da obraz povsod enako pokrije.

To bi bil kratek načrt k navodu za ličenje. Vsak značaj pa se da ličiti različno in zato je težko z besedami izraziti natanko to, kar potrebuje praktičnega učenja. Vsak igralec naj pazi sam, da si s pridnim učenjem razjasni to, kar mu je še nejasnega. V vsakdanjem življenji imamo mnoge prilike študirati značaje in maske, kakor jih potrebujemo na gledišču.

J. N.

Tretji razdelek.

Govor pri zabavi po prvem občnem zboru dramatičnega društva.

Kader čez hribe i doline vesela pomlad povzdigne blagodejne peroti, zbudí se vsa priroda: nedolžni prebivalci vej, kateri se nad nami preletavajo pod oblaki, radostno ubirajo glasne pesmi; zemlja odeva novo obleko, i tudi človekov obraz oznanja, da se mu širi srce v prsih, ker čuti, kaj se godí okolo njega. V tej prijetnej dobi ide modri vrtník na vrt, i premišljeno razkoplje, razprha i pripravi tla, v roci držeč seme plemenitega drevesa, katero namerjava izročiti gojéčemu krilu blage matere zemlje. Starček dobro čuti, da on pač ne doučaka tistih ur, v katerih to seme iz nežne kalí zredí mogočno deblo i široke veje s krasnim cvetom; da ne doživí dobe, v katerej iz tega drobnega, v njegovej dlani skritega zrnca obrodi stoter sad: vendar se trudi, i mladej stebliki, kader vidi, da zemljo preklavši začčenja zelenéti, vérno štreže, kolikor koli more; kajti drevó je vsadil, da bi uživali sadje njegovi otroci i njega otrok otroci.

Tudi našemu slovstvu je zadnja leta posijala nekoliko prijetnejša pomlad, svoje peroti razpenši nad slovenske hribe i doline; tudi mej nami so se uže glasíli veselejši zvóki sladkih pesmij; tudi zemlja slovenskega slovstva počasi odeva novo obleko. V tej dobi je nekoliko vrtníkov stopilo na vrt slovenske omike i duševnega napredka. Razkopali so zemljo ter vanjo vrgli plemeníto zrno, da bi iz njega zrastlo veliko drevo, katero bi utegnulo dajati zanamcem i njihovim vnukom tisočéren sad, ako mu debla ne razkoljejo strele pogubnih viharjev, predno je vrhá dorastlo.

To zrno je dramatično društvo, i drevo, katero bi imelo iz tega zrna zrasti: slovenska dramatika.

Nikakor nijsmo tako zeló nepremišljeni, da bi uže mí pričakovali tiste blage dobe, v katerej bode iz tega zrna velika rast, stoječa v krésu svoje močí i lepote; vendar zaradi tega ne mislimo opešati, nehčemo obupati, ker brez početka nij zvršetka, brezi setve nij žetve. Seme je sicer uže res položeno v krilo slovenske zemlje, vrtníki mu bodo z božjo pomočjo prilivali, razprhávali prst, trebíli koreníke, pléli okrog njega i v peč nosili nepotrebni plevel, obrezovali mu kvarljíve odrastke i napačne veje, trudili se o njem, kolikor bodo koli mogli, da bi se njegova dozorítev pospešíla: vendar je blagoslov tega truda samo v rokah vsega slovenskega naroda. Ako se bodemo združení trudili za trdno dosego te plemeníte, v

denšnjih, politično razburjenih létih jako premalo čislane duševne namere, samo potem se je nadejati, da pridemo do postavljenega smotra ali cilja.

Rekel sem ravnokar, da se zdanja leta meju nami premalo čisla lepoznanstvo i sploh umotvorje, i kar sem rekel, vém da je žalostna resnica. To izvira nekoliko od tod, ker je zdaj pozornost vsega sveta obrnena v velika politična vprašanja, katera se rešavajo i morda rešijo, predno mine obilo časa, i da se je torej vsem našim prvim duševnim silam boriti na političnem bojišči, za narodne pravice; nekoliko izvira od tod, ker je v tem materijalnem stoletji, vtopljenem v edino lepoto človeške prazne vnénjosti, žalibog vsa Evropa tako grozovito mrzla, i kakor mrlič brezčutna za pravo izobrazženost, za umotvorje i estetično omiko i za vse, kar človeku res plemeniti duh i srce! Ali čuvati se je zlasti nam Slovanom, da nas te krive misli uspéhane i ostaréle Evrope ne potegnejo v svoj vrtež, kateri bi nam bil pogubonosn. Slovani smo dolgo let Evropi na straži stali, njeno svobodo i omiko braneč barbarskim azijskim krdelom, i torej nij bilo drugače, nego da smo v omiki ostali za drugimi narodi, kateri, ne da bi nam bili hvaležni za curke naše, stoletja zanje prelívane krvi, nas celó zasramujejo, da nijsmo ž njimi na istej stopinji evropske civilizacije. Če nas to sicer nikakor

ne sme oplašiti, vendar je treba, da nam vsaj oči odpre, kakšna je tista tehtnica, s katero se je vrednost vseh narodov od nekdanj tehtala, ter se poleg vse moralne popačenosti evropskih narodov tehta še današnji dan. Ta tehtnica je umetnost i izobraženost. Rimljanu se je tresla vsa zemlja, a vendar je svetu več koristil mali grški narod, kateri nij bil politično ni toliko sposoben, da bi se bil združil v trdno celoto, — ali vsa zdanja naša umotvorna omika je zrastle iz grškega debla. Nemca je zapadna Evropa še pred malo časom štela mej barbarje, a zdaj ga visoko čestí zaradi njegovega duševnega napredka. Slepa je torej tista pamet, katera samoljubno sodi, da krasno pesem narediti nij večja zasluga, nego če krojáč lepo ureže i zvrší sukno ali črevljár obuvalo. Dokler Evropa ne bode videla Slovanov mej prvimi boritelji ščit i meč sukati na duševnem bojiščí, dotle nas bode zaničevala i psovala. Globoko resnične so, ter iz živega čuta prave umotvorske veljave tekó besede gosp. Stritarja, kateri piše: „Ako bi se sklicali narodi pred sodnji stol, da se izkažejo, kako so gospodarili z izročnimi talenti; kako se je vsak po svoje udeležil vesolnje, človeške omike: smel bi se mali slovenski narod pokazati mej drugimi z drobnimi bukvicami, katerim se pravi: Preširnove poezije“.

Uže same te resnične besede opravičujejo prizadevanje, Slovencem v Ljubljani osnovati društvo

za dramatikó i njeno poezíjo, katero estetični sodniki imenujejo najviši cvet vse poezije na zemlji.

Denes je dramatično društvo prvič zborovalo v občnem zboru, kateremu na slovesnost je tudi nocojšnja veselica, kjer, v imeni vsega društva, prisrčno zahvalo izrekáje vsem slavnim gospodom i gospodičinam za njih dozdanjo podporo naše narodne namére, še za prihodnjič prosim njihove blagovoljne pomoči ter vsemu slovenskemu narodu živo na srce pokladam novorojeno dete: dramatično društvo. Da bi se okolo njegove zibeli zbrale vse najplemenitejše duševne sile, da bi ga podpírale, krepíle i pomagale, da vzraste ter da se ohrabrí! Posebno ti slovenska mladína, ki še imaš nepokvarjeno srce, vneto za vse, kar je lepega i dobrega, kolikor ti je mogoče svoje kreposti pripravljaj domorodnemu društvu, trudečemu se za razcvít visoke, pri vseh starih i novih izobraženih narodih tako zeló čislane i radostno gojêne umetnosti, kakoršna je poezija, združena z omiko. Zatorej nij težko verjeti, da nobeno dozdanjih slovenskih društev nima tolikega poména, kolikoršen dramatično, kateremu Bog daj, da bi obrodilo mnogo raznih slovenskih iger preizvrstne vrednosti, ter da bi se mu posrečilo, povzdigniti slovensko gledališko igranje i dobiti svojej Muzi dostojen prostor!

F. L.

Prolog pri odporu gledišča.

Srečen národ! če v njegovej sredi
 Vila divna sedež vstanovi,
 Če daruje sile znanstvu, vedi,
 Če ju pospešuje in goji;
 Blagi národ! ki v ljubezni pravi
 Iskreno za vednosti je vnet,
 Prerodí se v nevenljivej slavi,
 Venča i česti ga pozni svet.

Ti slovenski rod! — junakov slavnih
 Ti potomstvo — taval si po tmi,
 Nisi se spominjal vekov davnih,
 In oltarjev stavil Talii, —
 Le nezgod, izdajstva divje sile
 V lastnih prsih vedno si budil,
 Tme obnebjé ved so tebi krile,
 Kal propada v sebi si gojíl.

Ali vstal si — volil pravo cesto,
 Da dospeš namen visoki svoj,
 Tal'ja blaga že iz mesta v mesto
 Vžiga vede svit in ponos tvoj;
 Bega že pred njo temina tuja
 Zar'ja zlata prikazuje se,
 Novo se življenje krog izbuja,
 Blagostanje novo nam cveté.

Saj Talíja vnema čute prave,
 Razvedruje vednosti nebó
 In nas vodi ter blaží nam nráve,
 Razkazuje dobro ino zló;
 Zgodovine kaže nam zrcalo,
 Soznanuje s prededovi nas,

Za resnično, dobro in za zalo
Je učiteljica vsaki čas.

O zató naj vsak od nas daruje
Boginji nebeškej vse močí,
Srce, um Talii naj čestuje,
Da se geslo njeno uspeši;
In če sto pošasti nas zavira,
Zatemnuje nam nebó vihar,
Naj se drug na družega opira,
Nade ne zgubimo mi nikdár!

J. A.

Rodoljubja zmaga.

Dvogovor, opisan po 2. prizoru 3. dejanja Schillerjevega
„Viljem Tella“.

Osobe:

Ljudomila. — Janko.

(Oba po lovski oblečena.)

(Janko s puško, Ljudomila z gibčno palčico v rokah.)

Ljudomila.

Za manoj gré!
Zdaj vendar enkrat mú povem na ravnost.

9*

Janko (naglo pristopi).

Zdaj vendar gospica, sva sama.
Okolna brezna so zavetje nama,
V puščavi tej se priče ne bojim. —
Molčanje težko mi je odvaliti,
Ki dolgo moje mi srcé teži.

Ljudomila.

Al veste, da ne bo za nama lovcev?

Janko.

Na óno stran so šli. — Zdaj ali nikdar!
Predrago to trenotje si porabim,
Osodo svojo mi je razvozlati,
In če na véke pahne me od vas! —
O ne, ne glejte s temnim me očesom —
Kdo sem, da se predrznol sem do vas?
Imenovala me še slava nij;
Ne smem vrstiti se mej viteze,
Junake slavne, ki vas vneti snube;
Razen ljubezni zveste nemam nič. —

Ljudomila (ostro).

Vam govoriti je
Pač o ljubezni in zvestobi svojeje,
Ki ste nezvest dolžnostim vseh najprvim!
(Janko se vstrašen umakne).
Ki družite se k tujcu, ter brezbožno
Pomagate da narod nam zatira!

Janko.

Od vas, preblaga! mi je to poslušat'?

Kaj družega je mene k temu gnalo,
Neg srčna želja, da bi vstregel vam?

Ljudomila.

Mej izdajalke národne vrstite
Túd' mene, in takó me snubite?
Se narod smrti krepko je ubranil,
Da nem, pokoren, strt in poteptán,
Oholim tujcem pod petó bi vzdíhal?
Torej zató se vi borite, blagosrčnik!?
Zastonj izdajstvo vaše je! V narôdu
Živi še zdrava moč; vladár najvišji
Podpira ga, mogočno roko mu
Drži. Vse misli vaše zvođené,
In dim je prizadetje vaše, kajti
Baš ta sovražna stiska ga povzdigne!

Janko.

Oh, vi Ljudmila me sovražite,
Hudo me zaničujete!

Ljudomila.

Bilò bi bolje, da sovražít' vas
Bi môgla, neg sovraženega zreti!
Samí ste krivi, vi, ki rada bi
Ljubila vas —

Janko.

Ljudomila!

Odpirate nebó z rokó mi eno,
V prepàd me z drugo sujete globoki.

Ljudomila.

Nikakor dôbrost vsa nij v vaših prsih
 Še zadušela; spi samo, i možno jo
 Zbuditi. Vi zastonj se silite,
 Da prirojeno bi krepost zatrli,
 Al' blagor vam! od vas močnejša je;
 Kreposten ste i blag ste sebi vprek.

Janko.

Verujete li vendar mi še kaj?
 O Ljudomila! vaša me ljubezen
 Edina vsega preroditi more.

Ljudomila.

Bodite, čemur Bog vas je ustvaril,
 Pazíte svojega stanú dolžnosti,
 Borite se za narod, za deželo;
 Za sveto potezajte se pravico.

Janko.

Resnične, draga, vaše so besede,
 Gorjé! kako bi je izpolnil pač,
 Da vas, preblago, pridobim? Po vse
 Razdreti se z možmí, ki zdaj imajo
 Oblast v rokah i svojoglavno kruh
 Delé! O to je pretežkó človeku,
 Ki samostalno trden ne stoji,
 Saj strijca premogočnega mi znate;
 Če njemu vprem se, potlej vsa po vodi
 Prihodnja sreča za vselej mi splava.

Ljudomila.

Posestva moja nijso li vam znana?
 Tam samostalno ž'veti se ne dá?

Janko.

O prevelika je dobrota vaša,
Preblaga deva! s čim sem vreden je?

Ljudomila.

To nij dobrota! Da povem odkrito:
Kaj mislite, da me imeli boste
Za saboj, če na óno stran prestopim,
Če narod svoj brezbožno zatajim?
Kdo ve, kako me sila tamkaj zmami,
I zvit sladkáč tam izpodrine vas!
To znam, odménjena sem sužnosti,
Tam, kder hinavstvo i zvijača vlada.
Prijetelja, da me otme v tej sili,
Zdaj živo potrebujem; sama vaša
Ljubezen takej sili me otme.

Janko.

Zato na óno stran sem bil prestopil,
Ker mi srcé po vas je hrepenelo.
I oprostíte, misel je do zdaj
Motila me, da tudi vi sami
Sramujete se národnosti svoje,
Zato sem tudi jaz otresal jo.
A kader vidim, vi da živa ste Slovenka,
Za narod da srce vam v prsih bije,
Mej njim živeti, srečo ž njim vživáti
Vam slavna misel je i trdna volja;
Preblaga! težek kamen od srca
Odvalil se mi je. Kdo rajši bi
Od mene živel tiho v domovini,
Mamljivi blésk zaničeval sveta!
Kdo rajši zreže vse hinavske spona,
Ki me na tujstvo so dozdej vezále!

Kdo rajši ne potrga vseh verig,
 Ki sem je oslepljenec narodu
 Kovál, zamaknen v vas! A verjemite!
 O svojej vsej ošabnosti Slovenca
 Jaz nijsem v sebi zatajiti mogel.

Ljudomila.

Oh, tacega sem v srci mislila,
 Predragi, tebe, — nij me prevarilo!

Janko.

Odstópi zdaj pomote besni duh!
 Moj dragi dom mi bodi mirni raj.
 Tu v milej domovini, kder vesel
 Otrok igral s cvetóčimi sem venci,
 Kder moja se rascvela je mladost,
 Kder mi živé drevesa i studenci,
 Ljudmila! tukaj bodeš moja ti,
 I srcu boljše sreče treba nij!
 Domovja sicer nijsem bil pozabil,
 Zdaj čutim, da brez njega nij je sreče.

Ljudomila.

Kde sicer je na zemlji blagi raj,
 Če nij ga v zemlji drage domovine!
 Tu, kder zvestoba stara še prebiva,
 Kder še vselilo se hinaystvo náj;
 I kder zavist ne izpodjeda sreče.
 Vesela bodeva tu domovala,
 Tu mej Slovenci tudi ti Slovenec
 Stal bodeš krepko v dičnosti prekrasnej.
 Ne bode treba hliniti se tujstvu,
 Ti kazal bodeš, da si mu vrstník

In v prvej vrsti bodeš ti veljakov,
Slavljen i ljubljjen po narodu svojem.

Janko.

Ti vsega ženstva krona! stala bodeš
V krasoti vsej slovenskega srcá,
Presrečnemu kazala bodeš meni
Slovenke zveste srce i ljubezen.
Ko pómlad trosi cvetje i zelenje,
Ljubezen tvoja v moje tu življenje
Trosila blagost bode na pozemski tir.

Ljudomila.

Predragi, glej, zato sem žalovala,
Ker videla nad breznom sem požréšnim
Največo svojo srečo, tebe, Janko!
Gorje mi! Kaj sirota bi počela,
Ak' morala bi se oholemu
Udati tujcu tam na temni grad!
A tu ne loči naju nič od ljudstva,
Mej ktero blagost vsipati želim.

Janko.

Kakó se rešim i raztrgam zanke,
Ki vanje se neumno sem zadrgnol?

Ljudomila.

Raztrgaj s srcem je junaškim. Naj
Kar koli pride, národa se drži!
Lé tukaj si na pravem svojem mestu.

(Lovska pesem se sliši od daleč.)

Lovci

Gredó, — nadvoje nama iti je.

Za dom trudèč se, trudiš se za ljubo —
 In v prvej vrsti bodeš ti veljâkov
 Slavljèn i ljubljèn po narodu svojem!
 (Odideta vsak na svojo stran.)

F. L.

Slovenija oživljena.

Dramatična scena; zložil J. Bilc.

O s o b e :

Vodnik. — Cojz. — Linhart.

(Soba v Cojzevem Gradu. Cojz na okno pogleda ter govori:)

Cojz (sam).

K zapadu solnce se pomika,
 Zlatí snežnikom našim glave.
 Planine čeda že žapušča,
 Škerjan'c večerno pesem poje
 Iskaje v rosni travi gnjezda.
 Naložen voz domu se maje,
 Za njim pa stopa koscev truma.
 Večer je že — in še s planine
 Prijatlov ni. Mudita dolgo
 Po strmih gorah in pečinah
 Se vrla sina domovine.
 Podoben čbeli je moj Vodnik,
 Podoben mravlji je moj Linhart:
 Vročine, mraza ne poznata,
 Se truda, pota ne bojita,
 Da le nasitita si želje

Duhá, ki učenosti išče.
 Rastline vse, ki rastejo
 Po naših hribih in dolinah,
 In kamnja vse so jima znane.
 Ljubezen, ki ti v srcu klije
 Do miljene dežele kranjske,
 Do ljubljenih slovenskih bratov,
 Na vrhe vabi te „Vršaca“,
 Da ogleduješ zemljo drago,
 Krasote duša se napaja.
 Tam pevska Vila te navdaja,
 Ti v roke gosli bo podala,
 Na njih bo strune ti ubrala,
 Da peval boš domovja rane,
 Slavil prelepe kranjske kraje,
 Budil sinove boš zaspane,
 Oznanoval jim dôbe slaje.

(Sede. Ko zagleda Linharta in Vodnika, jima hiti naproti).

O dobro došla Vodnik, Linhart!
 Že dolgo tukaj vaji čakam,
 V skrbeh sem bil, da vaj' nesreča
 Na gorah strmih je zadela.
 Pa zdaj pozabim vse, ko zopet
 Prijatla vidim v svojem gradu.

Vodnik:

Kako povrnem skrb, ljubezen,
 Kako poplačam Vam dobrote,
 Ki mi skazujete jih vedno?

Cojz.

Le majhne so in te mi vrneš,
 Če vedno kot doslej mi zvesto

Prijateljstvo ohraniš v srcu.
 Vi Vodnik pravi sin ste Krajne,
 Ki gorko svojo mater ljubi;
 In Tone Linhart enih misli
 Je, kakor vi, ker vaju veže
 Ljubezen do dežele kranjske. —
 Jaz pa dolžan sem tej deželi
 Vse, torej kar vkazujem sinu,
 Naj bo tud' materi podano.
 Kaj ste prinesli Linhart s hribov?

Linhart.

Mars'ktero s čela kapljo znoja
 Obrisala sva dans na gorah.
 Pa trud obilo je poplačan,
 Ker zlo, gospod, bom obogatil
 Bogato zbirko našo.

(Kamnje po mizi razloži; Cojz je ogleduje.)

Menda

Še tacih kamnov vendar nima.

Cojz.

O hvala! Lepa hvala! Bistri
 Kristal je to; to amonita
 So koščeki; to je navadni
 Apnénik beli; to karniol je;
 To pa ahat, to apatita
 Je mali košček. Okamnélo
 Kje ribo ste dobili čudno?

Vodnik.

Kamnito glejte kost živali,
 Ki pred potopom je živila,
 Pa bolj ko kamnje, bolj ko ruda,
 Nabrana po planinah strmih,

Blagó me veseli sobrano
 Med ljubim narodom slovenskim.
 O mili narod, kaj zakladov
 Med sini tvojimi je skritih,
 Ki čakajo, da roka pridna
 Jih reši ter na dan pripelje.
 Zapisal sem besed in rekov
 Veliko po vaseh bohinjskih:
 Koristile mi bodo skoraj.

Linhart.

Po hišah hodil je in prašal,
 Kak mnogovrstno imenuje
 Orodje kmet, kak ti ali oni
 Se roži po domače pravi.
 Iskal je skrbno pesem starih,
 Ki dedov naših vrle dela
 Nam oznanujejo. Nabiral
 Povesti stare je, ki vero
 In šege kažejo očakov.
 Smejale stare so se žene,
 Ko jih pazljivo je poslušal
 Gospod, častitljivi duhovnik.

Cojz.

Vi Vodnik mož ste, ki ga treba
 Je v zdanjih časih domovini.
 Vi zvezda ste, ki dôbo lepšo
 Deželi kranjski oznanuje.
 Deželo to nihče ne ceni,
 Ki zibel vaših je očakov.
 Vaš jezik nihče ne spoštuje,
 In tuj'c učiti se ga noče —
 Rojaki vaši, vaši bratje,

Al cenijo ta dragi biser,
 Ki jim ga Stvarnik je podelil?
 O Bog! kam rod je ta zabredel,
 Sramujejo jezika svoj'ga
 Se Kranjci in teptajo z nogo,
 Kar vsem najdražje biti mora.
 Kar mati Kranjcem je pustila,
 Zavrgli so in le po tujem
 Stegujejo roké! Al' slovstvo
 Slovensko se razvija, raste? —
 Ko vsem narodom že cvetlice
 V najlepšem cvetu so, je njiva
 Slovenska mila neorana,
 Je neorana, ne obs'jana;
 Le trnje raste in koprive
 Po travnikih nam zelenijo.
 Jih solnce svitlo ne obseva,
 Meglé zakrivajo ga temne.
 Le ene rož'ce ni na vrtu,
 Da bi srcé razvesel'vala,
 In pesnika noben'ga lira
 Triglava vrhov ne prepeva,
 Savice vira ne pozdravlja.
 Vodnik, Linhart! Al' še dalje
 Bi križem mi roké držali?

Vodnik.

Častil sem vedno Vas možaka,
 Al' zdaj ko te besede slišim
 Iz vaših ust, Vas občudujem.
 Naj rudečica, sini Slave,
 Oblije lice vam, ker tujec
 Deželo vašo bolj spoštuje
 Kot vi; jo ljubi, jo ljubiti
 Učí in ukazuje.

Cojz. Vodnik!

Dolžnost je naša to.

Vodnik.

Previdnost božja naložila
 Mi skrb za dušni blagor Kranjcev,
 Da vodim jih, da pot jim kažem
 Tjè v večno, pravo domovino.
 Na srcu mojem pa je vedno
 Mem' večne, sreča časna bratov.
 Da se omika rod slovenski,
 Da v bukvah najde hrane dušne;
 Da med omikane narode
 Stopiti sme, sem želel vedno.
 Dežela tužna, kje možak je,
 Ki dal ti bo dobrotno roko,
 Pomagal ti, te s praha vzdignil?
 Ta misel mi je up kalila.

Linhart.

Ta mož je najden že. Pokazal
 Je sam srcé, ki le domovju bije:
 Ta mož je Cojz.

Cojz.

Sloven'c po rodu
 S'cer nisem; al' srcé slovensko
 Mi v prsih bije. Vedno ljubim
 Bogati jezik, v katerem Dante,
 Pretrarka, Taso je prepeval,
 In domovino krasno milo,
 V kateri zmérom solnce sije
 Na travnike zelene vedno,

Kjer oljka se z limono druží,
 Objema trta pomorančo.
 Deželo krasno vedno ljubim,
 Ki sedež je očetov svetih,
 In zibel slavna mož preslavnih.
 Pa Bog mi dal domovje drugo,
 Ki ravno tak' ga čislam, in spoštujem:
 Deželica je to slovenska.
 Slovenske matere sinova!
 Vzemita v družbo me za brata,
 Da s združeno močjo začnemo
 Buditi domovino drago.

Vodnik.

Kak' bi Vam željo to odrekla,
 Ki srce jo je razodelo,
 Za blagor domovine vneto!
 Z veseljem vzameva Vas v družbo;
 Saj vi ste mož, po katerem davno
 Srcé je moje hrepenelo.
 Da Vas objamem dovolite,
 Da Vas prijatelja pozdravim.
 (Ga objame).

Linhart.

Uzhaja zora lepših časov.

Cojz.

Veselja dan je dans napočil.

Linhart.

Srcé veselja se raduje.

Vodnik.

Bog blagoslovi zvezo našo!

Cojz.

Obema Stvarnik je podelil
Modrosti dar in učenosti.
Dar'vala Vam je Vila liro,
Moj Valentin; obilo meni
Gospod podal je premoženja:
Z veseljem vse, karkolj imamo,
Domovju v prid, v korist podamo!

Vodnik.

Da! To storiti smo pripravni.
In trdno upam, da narastla
Skor družba naša bo. V deželi
Mož nekaj je, ki še gojijo
Ljubezni do domovja iskro.
Saj Kumerdej je domorodec,
Kopitar sin Sloven'je zvesti,
In Juri Japel tud' z veseljem
Pridružil družbi se bo naši.
Saj vsaka stvar, v začetku mala,
Velika s časom le priraste:
Le seme družba bo zas'jala
In seme bo pognalo klase.

Linhart.

Slovenskemu podlaga slovstvu
Bo delo naše. Na podlagi
Naj zidajo otroci, vnuki
Poslopje krasno, hišo Slave.

Slovanski bratje sramovali
Ne bodo se — Slovencev bratov.

Vodnik.

Stopimo v njih častito kolo:
Sprejeli bodo nas veselo,
Nam bratovsko podali roke,
In svoje brate nas spoznali,
Slovanske matere otroke.

Cojz.

Besede naše so resnica:
Al' preden ločimo se, bratje,
Še enkrat zvezo potrdimo;
Ki nas je tu za vek sklenila.
Častili so Slovani vedno
Drevó košato lipo. Naši
Očetje lipe so sadili,
Kjer Božje hiše so gradili:
Podoba naj bo lipa družbi.
Ko ona trdno bomo stali,
Do zdiha zadnjega sinovi
Sloven'je najzvestejši bomo!
Z besedo, z djanjem jo gojiti,
In jezik z vseh moči čistiti,
Množiti slovstvo, skrb bo naša.

Vodnik.

Proté nevihte lipi stari,
Pa lipa krepka se ne gane.
Nad nami naj vijó viharji,
Nevihte jeza naj razsaja,

Vetrov se divjih ne bojimo,
Ko stara lipa mi stojimo!
(Si podajo desnice.)

Vsi trije.

Ko stara lipa mi stojimo,
Vetrov se divjih ne bojimo!

Cojz.

Dokler Triglav kipí v višine,
Bobni po Krajni bistra Sava,
Dokler nam zelené doline:
Živi naj naša mati „Slava!“

Krst pri Savici.

Dramatična scena po Fr. Prešernu.

O s o b e :

Pesnik. Črtomir. Bogomila. Duhoven. Ribič.

(Skalnat kraj na bregu bohinjskega jezera, spredej na strani kamnitna z mahom obrastena klop, na kateri sedi Pesnik. Ko se zagrinjalo odpre, odloži liro, na kateri je slonel in stopi nekoliko naprej.)

PRVI PRIZOR.

Pesnik.

Valjhún¹, sin Kajtimarov, boj krvavi
Že dolgo bije za krščansko vero,
Z Avrel'jem Droh² se več mu v bran ne stavi;

Končano njíjno je in marsiktero
 Življenje, kri po Kranji, Korotani
 Prelita, napolnila bi jezéro.
 Gnijó po polji v bojih pokončani
 Trum srčni vojvodi in njih vojščaki;
 Sam Črtomír se z majhnim tropom brani,
 Bojuje se najmlajši med junaki
 Za vero staršev, lepo bog'njo Živo³,
 Za Črte, za bogove nad oblaki.
 On z njimi, ki še trd'jo vero krivo,
 Beži tje v Bohinj, v bistriško dolino,
 V trdnjavo, zidano na skalo sivo.
 Še dan denašnji vidiš razvalino,
 Ki ajdovski se gradec imenuje,
 V nji gledaš Črtomirovo lastnino.
 Devetkrat večá množ'ca jih obsuje,
 In zveste straže krog in krog postavi,
 Odvzame up jim vse pomoči tuje;
 Visoke odre tamkaj si napravi,
 Zidovje podkupuje, vrata seka;
 Ne polasti se njih, ki so v trdnjavi.
 Šest mes'cev moči tla krvava reka,
 Slovenec že mori Slovenca, brata —
 Kako strašnà slepota je človeka!
 Ko niso meč, sekira in lopata
 Jih mogle, lakota nepremagljiva
 Pretí odpreti grada trdna vrata.
 Delj Črtomir jim reve ne zakriva,
 Besede te tovar'šem reče zbranim:
 „Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
 Le malo vam jedila, bratje! hranim;
 Branili smo se dolgo brez podpore,
 Kdor hoče se podati, mu ne branim;
 Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
 Neproste dni živet', nočém enake,
 Ne branim mu, al' jutra čakati more.

S seboj pa vabim druge vas junake,
 Vas, katerih rama se vkloniti noče:
 Temna je noč in stresa grom oblake;
 Sovražnik se podal bo v svoje kočē,
 Le majhen prostor je tje do goščave;
 To noč nam jo doseči je mogoče.
 Naj več svetá otrokom sliši Slave,
 Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
 Si prosti vol'jo vero in postave.
 Če pa naklonijo nam smrt bogovi,
 Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
 Ko so pod svítlim solncem sužnji dnovi!“
 Ne zapusti nobeden ga v ti sili,
 Molcé orožje vsak si vzame,
 Strašljivca v celem ní imel števili.
 Al' komaj vrata so odprta, vname
 Se strašen boj, ne boj, mesarsko klanje:
 Valjhún tam s célo jih močjó objame.
 Tud' on se je zanesel na njih spanje,
 Prelesti mislil je ozidje grada,
 In ponevédoma planiti nanje.
 Ko svojo moč najbolj vihar razklada,
 Okrog vrat straža na pomoč zavpije,
 In vstane šum, da mož za možem pada.
 Ko se neurnik o povodnji vlije,
 Ter s hriba strmega v doline plane,
 Z deročimi valovi vse ovije,
 Kar se mu v bran postavlja, se ne vgane,
 In ne počije prej, de jéz omaga;
 Tak vrže se Valjhún na nekristjane.
 Ne jenja prej, dokler ní zadnja sraga
 Krvi prelita, dokler njih kdo sôpe,
 Ki jim je bila vera nad vse draga.
 Ko zor zasije na mrličev trope,
 Ležé, k' ob ajde žetvi al' pšenice
 Po njivah tam ležé snopovja kope.

Leží kristjanov več od polovice;
 Med njimi, ki so padli za malike,
 Valjhún zastonj tam išče mlado lice
 Njegà, ki kriv moritve je velike.* —
 Kar, Črtomir! te na življenje véže,
 Iz tvojih prejšnjih dni se mi odkriva,
 Ko te vodila ní le stara véra
 Tje na osrédek bléskega jezéra,
 Tje na otòk z valóvi ves obdani,
 V denašnjih dnevih bóžjo pot Marije.
 V dnu zad stojé snežnikov velikáni;
 Poljá, ki spred se sprósti, lepotije
 Ti kaže bléski grad na levi stráni;
 Na desni griček se za gričem krije.
 Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
 Ko je z okol'co ta, podoba raja.
 Tam v časih Črtomira na otoki
 Podoba boginje je stala Žíve,
 Ki so zročeni ji mladen'čev stóki,
 Ki so ji, ve dekleta ljubeznjive,
 Zročeni vaši sméhi, vaši joki,
 Orožja, ki so nam nepremagljive;
 Tam bog'nje vežo Staroslav in lepa
 Njegova hčí odpira in zaklepa.
 Hčí Bogomila, lepa ko devica
 Slovéča Hero bila je v Abídi;
 Nedolžnost vnema ji očí in lica,
 Lepote svoje sama le ne vidi;
 Priliznena mladen'čev govoríca
 Je ne napihne, srca ji ne spridi.
 Spolnila komaj je šestnajsto léto;
 Srcé mladó ní za noben'ga vneto.
 Darí opravít bog'nji po navadi,
 Prinese Črtomira lehka ládja,
 Od tega, kar rastè pri njega grádi,
 Od čede, žita in novíne sadja.

Ko bliža z njimi se devici mladi,
 Zadene ga, ko se je najmenj nadja,
 Iz nje oči v srcé ljubezni strela,
 Plamén je neugásen v njem unela.
 O blagor, blagor Črtomir! ti vnéta
 Je deklica od tvojega pogléda!
 Kak od zamáknenja je vsa prevzéta;
 Kak gleda v tla, kak trese se beseda!
 Ko zárja, kader jasen dan obeta,
 Zarumeni podoba njena bléda,
 In v tvoji roki roka nje ostane,
 Zadržana ji od moči neznane.*
 Naj pevec drug vam srečo popisuje,
 Ki célo léto je cvetlá obema:
 Kak Črtomir osrédek obiskuje;
 Kak oče omladí med njima dvema,
 Ki ní, ko meni mu veselje tuje,
 Ki srečna ga ljubezen v prsih vnéma;
 Pijanost njíjno, ki tak hitro mine,
 Pregnana od ločitve bolečine.
 Že, Črtomir! je treba se ločiti,
 Ne slišiš, kak glasno trobenta poje?
 Pripodil s sabo je Valjhún srditi,
 Požigat božje veže, divje rôje;
 Povsod vzdigujejo se vere ščiti,
 Ki si prejel od matere jo svoje,
 Te vére, ki ji deklica ta služi,
 Ki zdaj te z njo ljubezen čista druží.
 Kak težka, bridka ura je slovésa!
 Stojé po licih jima kaplje vroče,
 Objéta sta, ko bila bi telesa
 En'gà, spustiti ustna ustne noče;
 Si 'z lev'ga oče desnega očésa
 Jok briše, ki ga skriti ní mogoče,
 Ko vidi v tako žalost zatopljene,
 In da tolažbe njima ní nobene.

Bi spomnil njíma zmage večno slavo,
 Ko bi, da jo doséči moč' je, sodil;
 Al' preveliko trumo je čez Dravo
 Po Kokri doli v Kranj Valjhún pripodil;
 Zdi možu se, da gre le v smrt krvavo,
 Ne da bi vero, brate osvobodil. —
 List pride, kak vasí in veže božje
 Goré; — čas, Črtomir! je vzet' orožje.*
 In šel je boj boj'vat brez upa zmage;
 Pokazal se je korenine prave.
 Kjer suče meč, na čêlu smrtne srage
 Ležé sovražnikov truplà krvave
 Mrtvih, al' zdi hajočih duše drage;
 Vendàr ne meč, ne moč gradú trdnjave
 Bogov ne more réšit' slavnih staršev,
 Od smrti ne ohrániti tovar'šev.
 Premagan pri bohínjskem sam jezéri
 Stojí, naslónjen na svoj meč krvavi;
 Z očmí valóv globoko brezno méri;
 Strašné mu misli rojijo po glavi;
 Življenje méni vzet' si v slepi véri:
 Al' nekaj mu predrzno roko vstavi —
 Bilà je lepa, Bogomila! tvoja
 Podoba, ki 'zpeljala ga je 'z bôja.
 Znan ribič privesla od one stráni,
 Opomni ga, kak sam sebè pozabí;
 Kakó povsod ga iščejo kristjani;
 Kak z vjétimi Valjhún srditi rábi.
 In brž veslata v konec ta jezéra,
 Kjer v njega bistra pribobni Savíca.
 Ker srečen veter njíj' roké podpéra,
 Čolnič leti, ko v zraku urna ptíca.
 Končal sem. Črtomir zdaj sam prihaja,
 Pokaže se Vam v djanja bridki sredi
 In svojega življenja boj do kraja
 On sam svrši pred Vašimi pogledi.

Jaz pa, ko zjutraj, kader solnce vstaja,
Luč vsaka otemni v svečavi blede,
Tak vmičem njemu 'z družbe se čestite.

(Zagrinjalo se zagrne.)

DRUGI PRIZOR.

Črtomir (stoji zamišljen z mečem v roki na bregu jezera).

Al' jezero, ki na njega pokraj'ni
Stojiš, ní, Črtomir! podoba tvoja? —
To noč je nehal vojske šum venanji,
Potihnil ti vihar ní v prsih boja;
Na tleh leže Slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vtrjene postave;
V deželi parski Tesel⁴ gospodari,
Ječe pod težkim jarmom sini Slave,
Le tujcem sreče svít se v Kranji žari,
Ošábno nos'jo ti po konci glave;
Al', da te neha ta skeléti rana,
Ne boš posnel Katona Utičana? —
Enkrat videt' želím podobo milo,
Pozdravit' prejšnjega veselja mésto:
Al' srečno je prebila časov sílo;
Al' njeno srce mi še bije zvésto;
Al' morebit' pod hladno spi gomílo;
Al' premagálec mi je vzel nevesto;
Al' živa al' mertvá je, zvedet' morem,
Ločiti prej se iz svetá ne morem.

(Se zopet zamisli. Od daleč se čuje petje Ribiča: „Tiho šumljajo jezerski valovi itd. Črtomir pazljivo posluša. Potem se prikažeta od zadej Duhoven in Bogomila.)

Kdo mož neznan je,
 Ki tam prihaja po stezi zeleni?
 Talár in štola, znamenje poklica,
 Povesta mi, da služi Nazareni!
 Za meč, sovražnik je; al' ne, kaj vidim!
 V družbi z njim prihaja Bogomila.
 O sem, na srce moje, Bogomila!
 Skrbí je konec, žalosti, nesreče;
 Se trese od veselja vsaka žila,
 Kar gledam spet v obličje ti cvetéče!
 Naj brije zdaj okróg viharjev sila;
 Naj se nebó z oblaki preobleče:
 Ní meni mar', kar se godi na sveti,
 Ak smejo srečne tè roké objeti.

(Strastno objame Bogomilo, ki se mu počasi izmakne in sede na kamnato klop.)

Bogomila.

Ne združenja, ločitve zdaj so časi,
 Vsak sam naj šel bo skoz življenja zméde;
 Da b' enkrat se sklenila poti naju,
 Zdaj tukaj vidiš me v samotnem kraju.
 Povedat' moram ti, da sem kristjána,
 Malíkov popustila vero krivo;
 Da je bežala ta, k' ob solnci slana;
 Da dal krstit' je oče glávo sivo.
 Soseska je, Marije službi vdana,
 V dnu jézera vtopila bog'njo Žívo.
 Kako prišla k resnice sem pogledi,
 Moj Črtomir! v besedah kratkih zvezdi.
 Večkrat v otoka sem samotnem kraji,
 Ko ladja te odnesla je od mene,
 Si mislila, al' bo ljubezen naji
 Prešla, ko val, ki veter ga zažene;
 Al' hrepenečih src željé najslaji

Ugasil vse bo zêmlje hlad zelene;
 Al' mesta ní nikjer, ní zvezde mile,
 Kjer bi ljubeče srca se sklenile.
 Te misli, ko odšel si v hude boje,
 Mirú mi niso dale več siroti.
 V nevarnosti življenje vedet' tvoje,
 Zaprte vse do tebe videt' póti,
 Ní ved'lo kam se djati srce moje.
 Tolažbe nisem našla v taki zmóti,
 Obupala sem skoraj takrat reva:
 Kak sem želela v noči ti svít dneva!
 En dan sem vprašat šla po vojske sreči,
 Alì še zdaj se ní sklenila z vami;
 Učil ljudi je mož bogoboječi,
 Duhovni móž, ki zdaj ga vidiš z nami;
 Kako nas vstvaril vse je Bog največi;
 Kak greh prišel na svet je po Adami;
 Kak se je božji sin zato včlovéčil,
 Da bi otél narode in osrečil.

Duhoven.

Da pravi Bog se zove Bog ljubezni;
 Da ljubi vse ljudi, svoje otroke;
 Da zemlja, kjer víjó viharji jezni,
 Je skušnje kraj; da so naš dom visoke
 Nebesa; da trpljenje in bolezní
 Z veseljem vred so dar njegove roke;
 Da čudno k sebi vod' otroke ljube;
 Da ne želi nobenega pogube,
 Da vstvaril je ljudi vse za nebesa,
 Kjer glor'ja njega sije brez oblaka;
 Okó ní vid'lo, slišala ušesa
 Veselja, ki izvoljenih tam čaka;
 Da spróščenim bo vseh težav telesa
 Se srečnim izpolnila volja vsaka;

Da bodo tamkaj božji sklepi mili
Te, ki se tukaj ljubijo, sklenili.

Bogomila.

Ko šla domú sem, z družbo najno v glavi,
Me mož, ki je ta uk učil, doíde.
Prijazno v svoji šegi me pozdravi;
Pové, da prej je štet bil med Druíde;
Da preobrní se je k' veri pravi;
Da v naše kraje oznanj'vat jo ide.
Ker so vasí mu bile krog neznane,
Z menoj ití želi, ker noč postane.
Domá očetu, meni razodeva,
Kar prerok'vali nekđaj so preroki;
Kak, kar grešila sta Adam in Eva,
Na križi operó krvi potoki;
Popíše nama strah sodnjega dnéva,
Vsa čúdesa, ki vere so poroki:
Kar vedet' treba, razloží po vrsti,
Ker sva mu vse verjela, náju krsti.
Al' ena skrb me je morila vedno,
Da ti med njimi si, ki Bog jih črti;
Večkrat sem v sanjah vid'la glavo čedno,
Bledó ležati na mrtvaškem prti;
Zaté sem trepetala uro slednjo,
Da bi nebes ne zgrešil v bridki smrti.
Mož božji mi bolno srcé ozdravi,
Ker, da premore vse molitev, pravi.

Duhoven.

Kolikokratov je od tod v samoti
Klečala, klicala pomoč Marije:
„Zavreči v jezi ga, moj Bog! ne hoti,
Ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije;

Ne daj v oblast sovražni ga togoti;
 Pred njo naj tvoja milost ga zakrije.
 In čudno te je tisto noč ohranil,
 Ko ní noben tovarš se smrti vbranal.
 Iz spanja svoj'ga, Črtomir, se zbúdi!
 Slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti;
 Po potih se noči temné ne trudi,
 Ne stavi v bran delj božji se dobroti,
 In njene milosti dni ne zamudi,
 Da skléneta se enkrat vaj'ni póti,
 Ljubezen brez ločitve da zazóri
 Po smrtí vama tam v nebeškem dvori.

Črtomir.

Kak bom povrnil, Bogomila draga!
 Ljubezen, skrb, kar si trpela zame?
 V veselji skoraj mi srcé omaga,
 Ki tvoja ga ljubezen v njem uname!
 Dokler krvi ne vteče zadnja sraga
 In groba temna noč me ne objame,
 Ti sužno moje bo življenje célo;
 Ti gospoduj čez vero, misli, delo.
 Kako bi mogel tebi kaj odreči,
 Storiti tega ne, kar boš želela!
 Al' zmisli ran, ki jih Valjhúna meči
 So storili, pušíc njegovih strela!
 Kaj videli krvi smo v Kranji teči;
 Kristjanov svojih vsa prevdari dela,
 In mi povej, al' ní Črt najbolj jezni
 Njih Bog, ki zoveš ga Bogá ljubezni?

Duhoven.

Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi!
 Tako so peli angelov glasovi

V višavah pri Mesíjevem prihodi.
 Da smo očeta enega sinovi,
 Ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi;
 Da ljubiti mor' mo se, prav' uk njegovi.
 Valjhún ravná po svoji slepi glavi,
 A ne po božji volji in postavi.

Črtomir.

Ljubezni vere in mirú in sprave,
 Ne branim se je vére Bogomile!
 Vem, da malíke in njih službo glave
 Služabnikov njih so na svet rodile;
 V njih le spošt'val očetov sem postáve;
 Al' zdaj ovrgle so jih vojske sile.
 Če sklene me s teboj krst, Bogomila!
 Kdaj bo zakóna zveza me sklenila?

Bogomila.

Odločeni so roži kratki dnovi,
 Ki pride nanjo pomladanjska slana,
 Al' v cvetji jo zapadejo snegovi;
 Tak mladi déklici, ki zgodnja rana
 Srcé ji gloda, vsmrti mir njegovi,
 Le kratka pot je skoz življenje dana.
 Al' se za majhen čas je družiti vredno,
 Da bi ločitve spet se bala vedno?
 Da smrti tebe rešil bi nesrečne
 In tamkaj mili Bog v nebeškem raji
 Z menoj te, dragi, sklenil čase večne,
 Pustila v némar sem željé najslaji,
 Pustila v némar dni na svetu srečne,
 Sem odpovedala se zvezi naji; —
 Bilà je vslišana molitev moja,
 Ne smem postati jaz nevesta tvoja.

Duhoven.

Zakóna sreče ta vživat' ne more,
 Kdor dela mojim, tvojim je enake
 Predrznil v časa se sejat' razore!
 Druíd sem s zmoto jaz slepil rojake;
 Ko bi dajal ne bil tvoj meč podpore,
 Kdaj vgasnila bi kriva bila vera;
 Žén bi ne bila vdova marsiktera!

Črtomir.

Prav praviš, da ne smem jaz upat' sreče,
 Ki vedno je in bo sovražna meni:
 Dosegel oče zmage ní sloveče,
 Končal življenje v vojski je zgubljeni;
 Odšla je mati komaj spónam ječe,
 Že davno jo pokriva grob zeleni.
 Osrečit' hoče me ljubezen sladka,
 Al' kak sladkóst je bila njena kratka!
 V deželi koj trobente glas zapoje,
 Od Bogomile drage mene loči;
 Junaško bili smo z Valjhúnom boje,
 Veséle zmage dan nam ne napoči;
 Pomoril meč je vse tovar'še moje!
 Béj je moj up, gozd je moj dom prič'joči.
 Nespametna bi z mano bila zveza,
 Ki me preganja vedno sreče jeza.

Bogomila.

Ljubezni prave ne pozna, kdor meni,
 Da jo vgasíti more sreče jeza;
 Gorela v čistem, v večnem po plaméni
 Zdaj in ko mi odpade trupla peza;
 V zakoni vendar brani sad mi njeni
 Vživáti z Bogom trdnejša zaveza.

Odkrila se bo tebi on'stran groba
 Ljubezni moje čistost in zvestoba.
 Da bodo božji znani jim obeti,
 Pojdi jih oznanj'vat v slovenska mesta;
 Kar dni odločenih mi bo na sveti,
 Bogú in tebi bom ostala zvesta;
 V nebesih čakala bom pri očetì
 Čez majhen čas deviška te nevesta,
 Dokler žalujejo po teb' oteta
 Krdéla, prideš k meni v mesta sveta.

Črtomir (milo pogleda Bogomilo, jo srčno objame in ji molče poda roko k slovesu).

Kar Staroslav zlata še zame hrani,
 Daj ga sirotam, naj jih stiske brani.

Bogomila.

O čakaj, prošnjo mi dopolni eno!
 Prednò se loč'va, srce mi ozdravi,
 Da vedno mi v skrbeh ne bo vtopljeno;
 Da laže se bridkosti v bran postavi,
 Prednò greš v Oglej čez goró zeleno,
 Se v pričo mene odpovej zmotnjavi;
 Dokler te posvetí krst, se zamudi;
 Vodà je blizu in duhoven tudi.

(Črtomir molče dovoli. Vsi trije se bližajo slapu Savice. Črtomir in Bogomila poklekmeta vsak na eno stran duhovna, ki Črtomira krsti in z razpetima rokama blagoslovi.)

Duhoven.

Tvoj pót je v Oglej, da položil nate
 Roké bo patrijarh; če duh te žene,
 Ko si pogubljal jih, oteti brate,
 Duhovnega te storil bo, ko mene.

V deželah jutra čakajo bogate
 Te žetve, ne zamudi je nobene!
 Le hitro v Oglej, tje do patrijarha,
 Da posvetí te v mašnika, duš var'ha!

Črtomir.

Zdaj Bogomila mor'va se ločiti!
 Jaz med slovenske pojdem zdaj rojake,
 Do smrti bom preganjal zmot oblake.
 Ti Bogomila vrni se k očetu —
 Nič več ne vidiva se na tem svetu!

(Objame Bogomilo in ji poda desnico.) *

(Zagrinjalo se zagrne.)

O p o m b e.

¹ Valjhún, v latinskih pisarjih Valhunus in Valdungus imenovan, bil je korošk vojvoda in poseben preganjalec nevernikov. Že njegov oče Kajtimár (Chetimarus) si je veliko prizadél, da bi krščansko vero razširil po Korošanu in Kranji; ali Slovenci so se trdo držali stare vere in preganjali kristjane, posebno misjonarje. Poglej Valvazorja „Ehre des Herzogthums Krain“ 7me bukve, 2go poglavje.

² Avrelij, Droh, (Aurelius, Drohus) dva poglavarja nevernikom. Poglej Valvazorja na mestu rečenem.

³ Živa, boginja ljubezni, slovenska Venera.

⁴ Parski Tesel. Tesel (Tassilo), parsk vojvoda, s tremi trumami vojščakov nazaj je pripeljal in zopet jim vsilil Valjhuna, ki so ga bili Slovenci v prvih letih vojvodstva iz dežele izpodili. Poglej Valvazorja na mestu rečenem.

~~~~~

V blizu enakej obliki je bila predstavljena ta scena po domoljubih slovenskih 2. in 9. decembra l. 1865 v javnem ljubljanskem gledišču, kar je po naključji izpuščeno na strani 49. Na mestih z * naznačenih bile so sledeče žive podobe:

1. Boj poganskih Slovencev (str. 150);
2. Črtomir prvič vidi Bogomilo (str. 151);
3. Črtomirjevo slovo od Bogomile (str. 152);
4. Črtomir poganskim Slovincem oznanja krščansko vero (str. 161).

Četrty razdelek.

Imenik slovenskih glediških igrokazov.

Opomba. V tem imeniku se nahajajo vsi igrokazi, kolikor jih je bilo mogoče zvedeti izdajatelju. Igrokazi z * zaznamovani so uže prišli na svetlo v tisku, drugi nahajajo se v rokopisu. Večkrat rabljene krajsave so pri tiskanih: Slov. Tal. = Slovenska Talija, Bl. zb. = Bleiweisova zbirka; pri netiskanih: Dram. dr., kar pomeni da ima rokopis dramatično društvo, Pis., da ga ima pisatelj, in ?, da je neznano kje je zdaj rokopis. Pri tiskanih je pristavljeno več del ime tiskarja ali založnika, leto, in cena, po kateri je na prodaj. Pisatelji, ki imajo rokopise tukaj ne omenjenih igrokazov, naj blagovolé naznaniti naslove iger dramatičnemu društvu, da je razglasi ob priliki. Najbolje bi vstregli vsi pisatelji društvenemu namenu, ako pošljejo rokopise glediških igrokazov dram. društvu, da je more porabiti.

* **Ajant.** Zaloigra po Sofoklu posl. M. Valjavec. — Cvetje 1864. Za 25 kr.

Advokata. Komična scena s petjem, po nemškem, posl. J. T. — Dram. dr.

* **Belin.** Opereta v 1 de-

janji, sp. J. Zupan. — Slov. Tal. 6. vez. 1868. Za 25 kr.

Belizar. Opera v 4 dejanjih, posl. M. Samec. — Pis.

Blaga mati. Igrokaz v 3 dejanjih s predigro, posl. F. Podobnik. — Dram. dr.

* **Bob iz Kranja.** Vesela igra s petjem v 1 dejanji. Po Klicperi iz Českega. — Bleiw. zb. 5. vez. 1865. Za 30 kr.

* **Bog vas sprimi! Kdaj pojdete domú?** Vesela igra v 1 dejanji. Posl. Val. Mandelc. — Slov. Tal. 4. vez. 1868. Za 25 kr.

Campa. Opera v 3 dejanjih, posl. Fr. Cegnar. — C. k. knjižnica.

Car Lazarjeva smrt. Žalostna igra, spis. J. Lipež. (Odlomek tiskan v Glasniku.)

* **Česki godec.** Igra v 5 dejanjih, prosto posl. J. Markarovič. — Pis.

* **Črni Peter.** Kratkočasna igra v 1 dejanji, po nemškem posl. Dr. M. Prelog. — Lercher 1866. Za 30 kr.

* **Čudodelni klobuk.** Gluma v 3 dejanjih, po Klicperi iz českega posl. J. Žepič. — Dram. dr.

Debora. Igrokaz v 5 dejanjih, po Mosenthalu posl. Fr. Cegnar. — C. k. knjižnica.

* **Detelja.** Izvirna šaloigra v 1 dejanji. — M. Vilharjevih iger 1. vez. 1865. Za 20 kr.

* **Devica orleanska.** Žalostna igra v 5 dejanjih, po

Schillerji posl. Iv. Koseski. — Blaznik 1842.

* **Dobro jutro.** Vesela igra s petjem v 2 dejanjih, po Klicperi iz českega posl. J. K. — Slov. Tal. 4. vez. 1868. Za 25 kr.

* **Domači prepír.** Kratkočasna igra v 1 aktu. Po nemškem posl. J. Zabukovec. — Bleiw. zb. 2. vez. 1864. Za 20 kr.

* **Don Quixotte della Blatna vas.** Načrt tragične komedije v 4 dejanjih s predigro in petjem, načrtal Servantes mlajši. — Gaj v Zagrebu 1862. Za 20 kr.

* **Drevar, ali beli gaber.** Značajna podobšina v 2 delih, po Kaiserji predelal J. D. — Venec gled. iger 1. vez. — Leykam v Gradcu 1859.

* **Dvoboj.** Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem. — V Celji 1850.

Edinost. Igrokaz, spis. Fr. Malavašič. — ?

Faust. Prvi del, po Götheju, posl. V. Mandelc. — Pis.

* **Filozof.** Šaloigra v 1 dejanji, po angleškem. — M. Vilharjevih iger 3. vez. 1865. Za 20 kr.

Franciška z Rimini. Žalostna igra v 5 dejanjih, spis. Silvio Pellico, posl. J. K. Severjev. — Pis.

Goljufani starec. Kratkčasna igra v 1 dejanji, po francoskem posl. J. Babnik. — Dram. dr.

* **Gospod Čapek, ali kaj me nihče ne pozna?** Veseleoigra v 1 dejanji, po poljskem grofa A. Fredra posl. J. Starè. — Slov. Tal. 6. vez. 1868. Za 25 kr.

Gospod regisseur. Šaljivi prizor, po českem J. Stankovskega posl. J. A. N. — Dram. dr.

Gostilnica na pošti. Vesela igra v 1 dejanji, po Goldoniju posl. J. Zabukovec. — Dram. dr.

Gradiček, ali Prekanjeni. Šaloigra v 1 dejanji, poleg Kotzebua posl. J. Št. — Dram. dr.

Graščak in oskrbnik. Igrokaz v 4 dejanjih, po poljskem J. Kraševskega posl. Jos. Nolli. — Dram. dr.

Hamlet, kraljevič danski. Žaloigra v 5 dejanjih, po Shakspearji posl. Drag. Šavperl. — Dram. dr.

Hvaležni sin. Vesela igra

v 1 dejanji, posl. J. Kosmač. — Dram. dr.

* **Ifigenija v Tavrii.** Dramatično delo, po Götheju posl. M. Valjavec. — Slovenija 1849.

* **Igra Piké.** Šaloigra v 1 delu, po francozkem. — M. Vilharjevih iger 4. vez. 1865. Za 20 kr.

Ilija Gregorič, kmečki kralj. Izvirna žaloigra iz domače zgodovine s petjem in melodramo v 4 dejanjih, spis. H. Penn. — Pis.

Inserat. Vesela igra v 3 dejanjih, po Sabini iz češkega posl. Fr. Marn. — Dram. dr.

Išče se odgojevalec. Veseleoigra v 2 dejanjih, po francoskem posl. V. Mandelc. — Pis.

* **Jagodice.** Igra v 1 dejanji, spis. M. Majar. — Rožiče, dr. sv. Moh. 1860.

* **Jamska Ivanka.** Izvirna igra iz domače zgodovine s petjem v 3 dejanjih spis. M. Vilhar. — Blaznik 1850. Za 40 kr.

* **Juran in Sofija, ali Turki pri Sisku.** Junaška igra v 3 dejanjih, po ilirskem posl. J. D. — Giontini 1850. Za 15 kr.

Sehmiel

Jurčkove prikazni. Vesela igra s petjem v 5 dejanjih, po českem Kaj. Tila posl. Fr. Rebec. — Dram. dr.

Kar se ne stori, se tudi ne zve. Igrokaz v 1 dejanji, posl. F. Podobnik. — Dram. dr.

Kdo je tat? Izvirna šaloigra v 1 dejanji, spis. J. Alešovec. — Pis.

Ključec je od smrti vstal. Burka v 1 dejanji, poleg Kotzebua prosto predelal J. Navratil. — Dram. dr.

Kovač. Igra v 1 dejanji, posl. Novomeščan. — Dram. dr.

Kovačeva Minka. Vesela igra v 1 dejanji, spis. J. Kosmač. — Pis.

Krivnja. Žalostna igra v 4 dejanjih, po Müllerji posl. M. Samec. — Pis.

* **Krst pri Savici.** Dramatična scena po Fr. Prešernu. — Slov. Tal. 1. vez. 1867.

* **Kteri bo?** Izvirna veselica v 2 činih, spisal B. Rogački. — Dram. prvencev 1. vez. — Jeretin v Celji. Za 25 kr.

* **Lahkoumna Emica.** Izvirna veseloigra v 2 dejanjih, spis. Lj. Tomšič. — Slov. Jug. 1868.

* **Lahkoverni.** Izvirna vesela igra v 3 dejanjih, spisal B. Tomšič. — Jakič v Zagrebu 1864. Za 50 kr.

Lakomnik. Igra v 3 dejanjih, po angleškem posl. J. Globočnik. — Pis.

Le naravnost. Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem posl. M. K. — Pis.

Lumpaci Vagabund. Burka v 3 dejanjih, prosto posl. J. Alešovec. — Pis.

Marija Antonijeta. Izvirna žalostna igra v 5 dejanjih, spis. Fr. Zakrajšek. — Pis.

* **Marija Stuart.** Tragedija v 5 dejanjih, po Schillerji posl. Fr. Cegnar. — Cvetje 1868. Za 80 kr.

* **Mlinar in njegova hči.** Žalostna igra v 5 aktih, po Raupachu posl. Fr. Mala-vašič. — Slov. Tal. 3. vez. 1867. Za 25 kr.

Modrost in pravica. Izvirna igra v 1 dejanji, spis. Fr. Sreboški-Petrlin. — Pis.

Moja zvezda. Vesela igra v 1 dejanji, po francoskem posl. V. Mandelc. — Dram. dr.

Morilci v kravjej dolini. Burka v 1 dejanji, slobodno posl. Lj. Tomšič. — Dram. dr.

Muha in krop. Drama-
tična drobtina, spis. J. Po-
klukar. — ?

**Na kosilu sem pri svojej
materi.** Vesela igra v 1 de-
janji, po francoskem posl.
V. Mandelc. — Dram. dr.

* **Na mostu.** Gluma v 1
dejanji, iz českega po Klic-
peri posl. Fr. Rebec. — Slov.
Tal. 2. vez. 1867. Za 25 kr.

Narprej mati. Vesela igra
v 1 dejanji, po poljskem
grofa A. Fredra posl. J.
Starè. — Dram. dr.

Naselniki. Izvirna igra v
3 dejanjih s petjem, spis. J.
Alešovc. — Pis.

Nekdaj in zdaj. Igrokaz,
spis. Fr. Malavašič. — ?

Nesrečni denar. Vesela
igra v 3 dejanjih, po povesti
izdelal F. Podobnik. —
Dram. dr.

Nevarni sosed. Vesela igra
v 1 dejanji, poleg Kotzebua
posl. V. V. — Pis.

Nevem. Burka v 3 nasto-
pih, spis. J. Alešovc. —
Dram. dr.

* **Nevesta mesinska.** Ža-
lostna igra, po Schillerji
posl. Iv. Koseski. (Odlomek
tiskan v Novicah 1849.)

Nikolaj Zrinski. Žalostna
igra v 5 dejanjih, po Kör-

nerji posl. F. Marn. —
Pis.

Ni ljubosumen. Veseloigra
v 1 dejanji, posl. J. Alešovc.
— Pis.

* **Novi svet.** Izvirna šalo-
igra v 3 dejanjih, spis. A.
Klodič. — Seitz v Gorici
1868. Za 50 kr.

Oče in sin. Vesela igra v
1 dejanji, po angleškem
posl. M. Lipoljub. — Dram.
dr. (Uže natisnena pod ime-
nom „Filozof“.)

* **Oproščeni jetnik.** Šalo-
igra v 1 dejanji, po nemškem
posl. J. M. — Slov. Tal. 7.
vez. 1868. Za 25 kr.

Osveta. Igrokaz v 2 de-
janjih, poleg Kotzebua. —
Dram. dr. (Uže natisnena pod
imenom: „Štepan Šubič“.)

Paradiž. Igrokaz, ki so ga
igrali l. 1670 dijaki. — ?

Pesek v oči. Šaloigra v 1
dejanji, po francoskem posl.
V. Mandelc. — Pis.

Pijanec. Šaloigra v 3 de-
janjih, poleg Kotzebua posl.
M. Samec. — Pis.

Plemenita osveta. Igra v
2 delih, spis. Mikeljnov. —
Pis.

Pomota. Vesela igra v 1
dejanji, posl. M. Vilhar. —
Pis.

Po polnoči. Šaloigra v 1 dejanji, po francoskem posl. Jos. Nolli. — Dram. dr.

Popotnika. Burka v 1 dejanji, po nemškem posl. J. Zabukovec. — Dram. dr.

* **Poštena deklica.** Izvirna šaloigra v 1 dejanji. — M. Vilharjevih iger 6. vez. 1866. Za 25 kr.

Pot skozi okno. Vesela igra v 1 dejanji, po francoskem posl. D. Bolé. — Dram. dr.

Pozabljenec. Vesela igra v 1 dejanji, poleg Kotzebua posl. J. Žepič. — Pis.

Pravda. Vesela igra v 1 dejanji, po Benediksu posl. Jan. Globočnik. — Dram. dr.

* **Pravi Slovenec.** Veselica v 1 dejanji, po nemškem predelal J. D. — Venec gled. iger 2. vez. — Leykam v Gradcu.

Pravica ne prestane. Izvirna igra v 3 dejanjih, spis. Jan. Globočnik. — Dram. dr.

Prerokovanje vremena v prihodnjem letu. Dramatična drobtina, spis. Bl. Potočnik. — ?

Rad bi pri gledišču pel. Komična scena s petjem, po nemškem posl. Jv. A. — Dram. dr.

* **Ravni pot najboljši pot.** Vesela igra v 1 dejanji, slobodno posl. B. Tomšič. — Slov. Tal. 5. vez. 1868. Za 25 kr.

Razbojniki. Igrokaz v 5 dejanjih, po Schillerji posl. Ivan Rak. — Dram. dr.

* **Raztresenca.** Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem. — V Celji 1850.

Repatnica. Šaloigra v 1 dejanji, po Ifflandu posl. Novomeščan. — Dram. dr.

* **Rodoljubja zmaga.** Dvo-govor poleg 2. prizora 3. dejanja Schillerjevega Viljem Tella. — Slov. Tal. 1. vez. 1867.

Rojstni list. Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem. — Dram. dr.

Romeo in Julija. Žalostna igra v 5 dejanjih, po Shakspearji posl. L. Leskovec. — Pis.

Rohovin čvterrohy. Veseloigra v 1 dejanji, po Klicperi iz českega posl. P. Grasselli. — Dram. dr.

Roza. Izvirna veseloigra v 3 dejanjih, spis. V. Ogri-nec. — Dram. dr.

* **Samo, prvi slovenski kralj.** Igrokaz v 3 dejanjih,

spis. Fr. Remec, — Janžič v Mariboru. Za 30 kr.

* **Servus Petelinček.** Šaloigra v 1 delu, po nemškem. — M. Vilharjevih iger 5. vez. 1865. Za 20 kr.

Sin divjine. Dramatična podoba v 5 dejanjih, po Halmu posl. M. Valjavec. — Pis.

* **Slep ni lep.** Burka v 2 delih, spis. M. Vilhar. — Sloga 1863. Za 30 kr.

* **Slovenija oživiljena.** Dramatična scena, spis. J. Bilc. — Slov. Tal. 1. vez. 1867.

Slovenski Jurček. Izvirna šaloigra v 3 dejanjih, spis. Fr. Jaroslav. — Dram. dr.

Slovenski parlament. Humoristična igra — ?

Smrt zedini ljubeča srca. Izvirna žaloigra v 3 dejanjih, spis. Fr. Saverjan. — Dram. dr.

Snubači. Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem posl. J. Zabukovec. — Dram. dr.

Sodba. Komična scena s petjem, po nemškem posl. Fr. L. — Dram. dr.

Spekel se je. Izvirna vesela igra v 1 dejanji, spis. Lj. Tomšič. — Dram. dr.

Stara mesto mlade. Vesela igra v 1 dejanji, po poljskem

J. Korzeniovskega posl. J. Starè. — Dram. dr.

* **Starost slabost.** Vesela igra v 1 dejanji, po nemškem posl. J. D. — Venec gled. iger 2. vez. — Leykam v Gradcu 1859.

Stiska. Vesela igra v 1 dejanji, poleg Kotzebua posl. Fr. Malavašič. — Dram. dr.

* **Strast in krepost.** Šaloigra v 2 delih, spis. A. Kos Cestnikov. — Nanos 1862.

Striček. Vesela igra v 3 dejanjih, po Benediksu posl. M. Vilhar. — Dram. dr.

Stričnik kot stric. Veseloigra v 3 dejanjih, po Schillerji posl. Fr. Zakrajšek. — Pis.

* **Strup.** Vesela igra v 1 dejanji, posl. Luiza Pesjakova. — Bleiw. zb. 3. vez. 1865. Za 20 kr.

* **Svitoslav Zajček.** Vesela igra v 1 dejanji, posl. Luiza Pesjakova. — Bleiw. zb. 4. vez. 1865. Za 20 kr.

Šilo za ognjilo, ali danes meni jutri tebi. Izvirna veseloigra iz domačega življenja s petjem v 3 dejanjih, spis. Lj. Tomšič. — Pis.

* **Štepan Šubič, ali Bela IV. na Horvaškem.** Igra v

2 dejanjih, po ilirskem posl. J. D. — Giontini 1850. Za 15 kr.

Tat v mlinu. Burka v 3 dejanjih, po českem J. Štepanka posl. J. K. — Dram. dr.

Tičnik. Izvirna opereta v 1 dejanji, besede posl. Rogački, muziko zložil Benj. Ipavec. — Dram. dr.

Tinček petelinček. Igra poleg Kotzebua posl. Val. Vodnik. — ?

* **Tomaž Mor.** Žalostna igra v 5 dejanjih, spis. Silvio Pellico, posl. J. Križaj Severjev. — Cvetje 1866. Za 35 kr.

* **To sem bil jaz!** Šaloigra v 1 dejanji, po nemškem posl. M. Vilhar. — Slov. Tal. 5. vez. 1868. Za 25. kr.

Tragična. Šaloigra v 1 dejanji po nemškem posl. Fr. Sreboški-Petrlin. — Pis.

Trapasti Juri. Izvirna burka v 3 dejanjih, spis. Fr. Remec. — Pis.

Trip. Šaloigra v 3 dejanjih, po nemškem posl. M. Samec. — Pis.

* **Ultra!** Veseloigra v 1 dejanji, po F. Šamberku iz českega. — Slov. Tal. 2. vez. 1867. Za 25 kr.

V Ljubljano jo dajmo. Izvirna veseloigra v 3 dejanjih, spis. Fr. Celestin. — Dram. dr.

Vtopljenca. Burka v 2 dejanjih, posl. J. Babnik. — Dram. dr.

* **Valenštajn.** Dramatično delo, po Schillerji posl. Fr. Cegnar. (Val. ostrog. — Oba Pikolomina. — Valenštajnova smrt.) Čitalnica v Trstu 1866. Za 1 gld. 50 kr.

* **Valenštajnov ostrog.** Po Schillerji posl. Fr. Cegnar. — Eger 1864. Za 45 kr.

* **Varh.** Komedijska igra v 2 dejanjih, po angleškem posl. A. Smolé. — Blaznik 1840. Za 20 kr.

* **Veseli dan, ali Matiček se ženi.** Komedijska igra v 5 delih. Po francoskem ponaredil A. Linhart. — Blaznik 1840. Za 15 kr.

* **Viljem Tell.** Igrokaz v 5 dejanjih, po Schillerji posl. Fr. Cegnar. — Cvetje 1862. Za 80 kr.

* **Vondra XXVI. kralj.** Spevoigra v 3 dejanjih, po českem posl. Illonovič. — Eger 1868. Tekst za 10 kr.

* **Vrbovčan poboljša svojeglavno ženko.** Komedijska igra v

1 aktu, spis. Vicko Dragan.
— Koledar Matice 1867.

Zakonske nadloge. Vesela igra v 2 delih, po Benediksu posl. Jan. Globočnik. — Dram. dr.

* **Zakonska sol.** Kratkočasna igra v 1 dejanji, posl. Dr. M. Prelog. — Lercher 1866. Za 15 kr.

Zaušnico po vsaki ceni. Šaloigra v 1 dejanji, posl. Fr. Sreboški-Petrlin. — Pis.

* **Zgubljeni sin.** Igra v 1 dejanji, spis. Fr. Silvester. — Danica 1865.

Zlato ne blaži. Dramatična drobtinica, po Klicperi iz českega posl. Podgorski. — Dram. dr.

Zmešnjava čez zmešnjavo. Burka v 1 dejanji poleg Kotzebua posl. J. Babnik. —?

Zrcalo, ali pusti to. Šalo-

igra v 1 dejanji, poleg Kotzebua posl. A. K. — Pis.

Zvesta do smrti, ali vdovec in vdova. Vesela igra v 1 dejanji, po Holbeinu posl. J. B. — Dram. dr.

* **Ženin od gladi.** Vesela igra v 1 dejanji, po českem J. Nerude posl. J. Starè. — Slov. Tal. 7. vez. 1868. Za 25 kr.

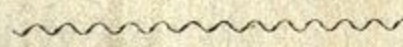
Žlahte. Vesela igra v 1 dejanji, posl. N. Dolinar. —?

* **Župan.** Izvirna šaloigra v 2 delih. — M. Vilharjevih iger 2. vez. 1865. Za 20 kr.

* **Županova Micka.** Kratkočasna igra s petjem v 2 aktih. Po Linhartovi predelal Dr. J. Bleiweis. — Bleiw. zb. 1. vez. 1864. Za 20 kr.

Žurnalisti. Vesela igra v 3 dejanjih, posl. F. Rebec. — Pis.

J. N.

Handwritten note: "Zmešnjava" spisal J. Babnik

Kraji, kjer se je uže igralo slovenske igrokaze.

Bistrica ilirska, trg na Kranjskem.

Bistrica slovenska, trg na Štajarskem.

Celje, mesto na Štajarskem.

Celovec, mesto na Koroškem.

Črniče, vas na Goriškem.

Črnomelj, mesto na Kranjskem.

Idria, mesto na Kranjskem.

Kamnik, mesto na Kranjskem.

Kanal, trg na Goriškem.

Kolonja, vas v tržaskej okolici.

Kranj, mesto na Kranjskem.

Laški trg, trg na Štajarskem.

Loka, mesto na Kranjskem.

Ljubljana, mesto na Kranjskem.

Maribor, mesto na Štajarskem.

Metlika, mesto na Kranjskem.

Mošnik, vas na Kranjskem.

Nabrezina, vas v tržaskej okolici.

Novo mesto, mesto na Kranjskem.

Ormuž, mesto na Štajarskem.

Planina, trg na Kranjskem.

Postojna, trg na Kranjskem.

Ptuj, mesto na Štajarskem.

Rocol, vas v tržaskej okolici.

Rojana, vas v tržaskej okolici.

Solkan, vas na Goriškem.

Št. Ivan, vas v tržaskej okolici.

Št. Vid nad Ljubljano, vas na Kranjskem.

Vojnik, trg na Štajarskem.

J. N.

K a z a l o.

	Stran.
Predgovor	III
Prvi razdelek:	
Glediška umetnost in njena zgodovina pri raznih narodih	9
O važnosti gledišča sploh, posebno pa narodnega	52
Je li res težko, napraviti diletantsko gledišče?	59
Dramatično društvo in njegov namen	67
Pravila dramatičnega društva v Ljubljani	73
Drugi razdelek:	
O napravi gledišča	79
O razdavanji nalog	82
O vajah	86
O mimiki	93
O deklamaciji na gledišču in pri besedah	103
O oblekah in oblačenji	110
O ličenji obraza ali maskovanji	114
Tretji razdelek:	
Govor pri zabavi po prvem občnem zboru dramatičnega društva	125
Prolog pri odporu gledišča	130
Rodoljubja zmaga, dvogovor	131
Slovenija oživljena, dramatična scena	138
Krst pri Savici, dramatična scena	147
Četrty razdelek:	
Imenik slovenskih glediških igrokazov	163
Kraji, kjer se je uže igralo slovenske igrokaze	172

K a z a l o

stran. III

Predgovor

Prvi razdelok:

1. O razloku in njegovih delih 1

2. O razloku in njegovih delih 2

3. O razloku in njegovih delih 3

4. O razloku in njegovih delih 4

5. O razloku in njegovih delih 5

6. O razloku in njegovih delih 6

7. O razloku in njegovih delih 7

8. O razloku in njegovih delih 8

9. O razloku in njegovih delih 9

10. O razloku in njegovih delih 10

Drugi razdelok:

11. O razloku in njegovih delih 11

12. O razloku in njegovih delih 12

13. O razloku in njegovih delih 13

14. O razloku in njegovih delih 14

15. O razloku in njegovih delih 15

16. O razloku in njegovih delih 16

17. O razloku in njegovih delih 17

18. O razloku in njegovih delih 18

19. O razloku in njegovih delih 19

20. O razloku in njegovih delih 20

Tretji razdelok:

21. O razloku in njegovih delih 21

22. O razloku in njegovih delih 22

23. O razloku in njegovih delih 23

24. O razloku in njegovih delih 24

25. O razloku in njegovih delih 25

26. O razloku in njegovih delih 26

27. O razloku in njegovih delih 27

28. O razloku in njegovih delih 28

29. O razloku in njegovih delih 29

30. O razloku in njegovih delih 30

Četrti razdelok:

31. O razloku in njegovih delih 31

32. O razloku in njegovih delih 32

33. O razloku in njegovih delih 33

34. O razloku in njegovih delih 34

35. O razloku in njegovih delih 35

36. O razloku in njegovih delih 36

37. O razloku in njegovih delih 37

38. O razloku in njegovih delih 38

39. O razloku in njegovih delih 39

40. O razloku in njegovih delih 40